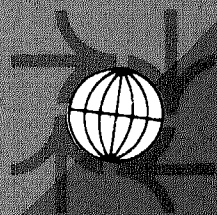

Nieuwe relaties

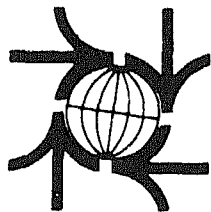

Wereld en Zending

1994.1

Nieuwe relaties

Ype Schaaf	Ten geleide	1
Jan van Butselaar	Structuurveranderingen in de zending Nieuwe schoenen of kousevoeten	3
Hans Roldanus	Het model van de CEVAA Geschiedenis en evaluatie	16
Eric Manhaeghe	Internationalisatie van Scheut 'Belgische Missie' wordt intercultureel missie-instituut	24
Ype Schaaf en Jan J. van Capelleveen	Bijdragen in een wereldwijde opdracht Nieuwe relaties binnen de bijbelgenootschappen	33
Dick Mulder	De missionaire visie van de nieuwe kerkorde	41
George Lemopoulos	Getuigenis, genezing en onderwijs. Zending in de geherstructureerde Wereldraad	49
Jan E. van Hezewijk	Nieuwe verhoudingen tussen noord en zuid Een operationele visie uit het zuiden	57
Mario Coolen	De toenadering is een klein vlammetje hoop Uitwisseling in het kader van 500 jaar Latijns Amerika	65
Henk Koetsier	ECUFORUM, uitwisseling van basis tot basis	71
Frans Loots	De mooiste weg is de weg naar elkaar Intercambio: uitwisseling van gelijkwaardigen	78
Jef Felix	Aziatisch deelgenootschap voor ontwikkelingssamenwerking	85
Broeder John van Taizé	Wisselwerking tussen continenten Uitwisseling bij de Communauté van Taizé	91
	Kroniek en Boekbesprekingen	99
	Summary in English	119

Wereld en Zending

Oecumenisch tijdschrift voor missiologie
en missionaire praktijk, voor Nederland en België

redactie

uit Nederland en België

kernredactie

Dr. Jan van Lin, vz.
Drs. Eric Manhaeghe
Dr. Karel Steenbrink
Ype Schaaf, eindred.

redactie

Drs. Barend Drewes
Drs. Wiel Eggen
Dr. Jan Jongeneel
Dr. Jan Joosten
Drs. Ina Koeman
Drs. Arie Kramer
Drs. Hans Schravessande
Dr. Jaap van Slageren
Dr. Anton Wessels
Drs. Frans Wijsen

adres redactie

Ds. Y. Schaaf
Baantjebolwerk 1
9101 NH Dokkum
tel. 05190-98104
fax 05190-92870
Voor toezending artikelen (in
tweevoud) en boeken ter recensie

directie

Henny van Dolderen, vz.
Drs. Huib Lems, secr.
Armand Berghmans
Drs. Elianne Keulemans

Wereld en Zending verschijnt vier
maal per jaar en wordt uitgegeven
door

Uitgeverij Kok Kampen
Nederlandse Missieraad,
's-Hertogenbosch
Nederlandse Zendingsraad,
Amsterdam
Comité van de Missionerende
Instituten, Brussel
Verenigde Protestantse Kerk in
België, Brussel

administratie

Voor opgave abonnement en
bestelling losse nummers: uitgeverij
Kok, Postbus 130, 8260 AC Kampen,
tel. 05202-92414

contactadres België:

C.M.I.
Haachtsesteenweg 3
1030 Brussel
02-2192971/2192871

abonnementsprijs

f 47,-/Bfrs. 875,- per jaar
Buiten Benelux f 59,-
Studentenabonnement f 35,-/Bfrs.
656,-
Losse nummers f 15,25/Bfrs. 288,-
Losse nummers buiten Europa
f 18,50 incl. portokosten

copyright

Overname van artikelen alleen met
toestemming van de redactie en met
bronvermelding

ten geleide

Nieuwe relaties

Het werk van zending en missie
ginds is uitgegroeid tot zelfstandige
kerken en eigenlandse bisdommen.
Bovendien zijn koloniën geworden
tot onafhankelijke landen.

Wat voor consequenties heeft dat
voor zendingsorganisaties en mis-
siecongregaties? Hun relatie met
ginds is anders geworden en hun
plaats in de kerk hier ook.

Jan van Butselaar rapporteert
critisch over de ontwikkelingen in
de Engelse, de Duitse en de Duits-
Zwitserse zendingen, terwijl Hans
Roldanus een vrij harde evaluatie
van het in de Franse protestantse
wereld ontstane model van gelijk-
waardige relaties, de CEVAA,
heeft bijgewoond.

Eric Manhaeghe beschrijft hoe de
paters van Scheut bezig zijn hun
Belgische missie om te bouwen tot
een intercultureel missie-instituut,
waarin naast Belgen ook Zairezen,
Filipino's en Haitianen werken
en zichzelf kunnen zijn.

Bijbelgenootschappen hebben
gedurende vele jaren hiervandaan

bijbels overzee gestuurd. Jan J. van
Capelleveen en ondergetekende
rapporteren over de wijze waarop
die bijbelgenootschappen hun
dienstverlening aan de kerken tot
een verantwoordelijkheid van allen
hebben verbouwd.

Het blijkt uit deze artikelen dat de
nieuwe relaties vaak sterk bepaald
worden door een noordelijke orga-
nisorisch denkraam, dat geld
nogal eens verstoring werkt en
soms een grotere kerkelijke bureau-
cratie dreigt.

En is dat eigenlijk niet logisch,
immers met westerse technologie
en economie verspreiden zich ook
westerse organisatiestructuren en
bureaucratie wereldwijd. Waarmee
overigens de duurste en meest
gecompliceerde vormen van kerke-
lijke organisatie, namelijk die van
de westerse wereld 'tot de uitein-
den der aarde' gaan.

Achter de uitdaging tot nieuwe
relaties met ginds ligt bij ons ook de
vraag wat de plaats van de missio-

naire roeping in de kerk is. Dick Mulder heeft de nieuwe kerkorde van hervormden, gereformeerden en lutheranen samen in Nederland op dat punt bekeken en de grieks-orthodoxe theoloog Georges Lemopoulos laat zien dat in de geherstructureerde Wereldraad van Kerken Christus als verzoener van het universum zeer duidelijk aanwezig is als impuls tot missionair denken en handelen.

Wanneer mensen ginds en mensen hier gelijkwaardig zijn behoren ze in ons werelddorp ook direct te communiceren. En dan ontstaan nieuwe relaties gewoon onder jongeren, of tussen werkers in de stad, of tussen bisdommen. In het derde blok van dit nummer worden daarvan een aantal voorbeelden uit Latijns Amerika, Zuidoost Azië en ook Taizé kritisch beschreven. Met als eerste een 'Andersom' verhaal dat verder gaat. In het kader van het Nederlandse programma 'Andersom' hebben namelijk mensen van ginds hier organisaties gericht op de Derde Wereld bekeken en doorgelicht wat uitliep op beleidsadviezen van des-

kundigen van ginds. De Indiase lutherse theoloog David Rajendran heeft daarbij geprobeerd de noodzakelijke nieuwe relaties van gelijkwaardigheid bijbels te motiveren.

Gezonden worden is bij hem ontlediging in plaats van macht uitoefenen, terwijl het kruis symbool is van solidariteit.

Jan van Hezewijk heeft Rajendrants rapportage en die van zijn collega's op deze bijbelse motivering bekeken.

Hun concrete conclusie is dat de dromen (en men kan er aan toevoegen: ook de nachtmerries) van mensen in de Eerste, de Tweede en Derde Wereld zo verweven zijn, dat er geen sprake meer kan zijn van dat er hier 'helpers' zijn en ginds ontvangers. Het gaat om de overlevingsstrijd van de hele wereld en de geboorte van een nieuw koninkrijk.

Dit alles biedt gespreksstof te over aan allen wie zending én de hele bewoonde wereld hoog zitten.

*Ype Schaaf
eindredacteur*

Jan van Butselaar

Structuurveranderingen in de zending

Nieuwe schoenen of kousevoeten

Van Butselaar beschrijft kritisch de nieuwe World Council for Mission in Engeland, de vernieuwing in de Duitse zendingsstructuur en de ontwikkelingen in de Basel Mission. Hij constateert dat een en ander nogal noordelijk uitgedacht is en dat nieuwe kerkelijk bureaucratie dreigt. Hij vraagt zich af of de nieuwe structuren verhullend of bevrijdend werken.

De jaren zestig van deze eeuw zullen de geschiedenis ingaan als de tijd van de grote maatschappelijke veranderingen in het Westen. Die hingen nauw samen met het ontstaan van nieuwe internationale verhoudingen: twee wereldoorlogen hadden drastisch de politieke kaart van de wereld veranderd, oude koloniale wereldrijken vielen uiteen. Dat leverde, mede onder invloed van de heersende ideologie, een grote aandacht voor kritische analyse van het jongste verleden op, gecombineerd met een speurtocht naar nieuwe, bevrijdende structuren.

Bevrijding als cultuurtrend

Deze cultuurtrend ging de zending, juist de zending, niet voorbij. Immers, in de ogen van veel mensen in die tijd¹ was zending zozeer verbonden met de onderdrukking door het kolonialisme, dat het gehele missionaire project zo niet beëindigd, dan toch fors op de helling moest. 'Christelijk superioriteitsdenken' moest vervangen worden door gelijkwaardigheid en respect voor anderen. Dit betekende eensdeels dat het negentiende-eeuwse idee van de dialoog tussen de godsdiensten² nieuw leven werd ingeblazen. Anderzijds dat men ook op zoek ging naar nieuwe struc-

turen in de zending, naar nieuwe missionaire verhoudingen tussen het Noorden en het Zuiden. Structuren die meer de gelijkwaardigheid tot uitdrukking zouden brengen tussen de 'partners' hier en overzee. Woorden als zendingsveld en zendeling sneuvelden en werden ingewisseld voor zusterkerk en 'fraternal worker'. Soms waren die veranderingen het gevolg van theologische en missiologische reflectie, maar men ontkomt ook niet aan de indruk dat de cultuurtrend zo sterk was, dat de theologische legitimatie pas later volgde³.

Impulsen tot verandering

Het is goed om nog even verder te analyseren wat de stoot gaf tot veranderingen in de zending in de jaren zestig en zeventig. Hierboven is reeds de dekolonisatie van de jaren zestig genoemd. Heel duidelijk is verder dat de ontdekking van de schrijnende tegenstelling tussen rijk en arm in de wereld, tussen de Derde en de Eerste Wereld, tussen Noord en Zuid, een belangrijke impuls gaf aan vernieuwing in de zending. Niet langer werd gedacht in termen van hulpverlening, maar werden de harde vragen van gerechtigheid aan de orde gesteld, werd de schuld van de rijken in het licht gezet. Dat gaf de doodsteek aan veel superioriteitsdenken: het bleek het superioriteitsdenken van een dievencompagnie te zijn geweest.

Nieuwe structuren werden bedacht om samen te werken aan meer gerechtigheid in de wereld. Werelddiakonaat en ontwikkelingssamenwerking gingen de zending voor in het formuleren van die idealen⁴. Maar ook in de zending zorgden de gerechtigheidsvragen voor vernieuwing; een programma als Urban Rural Mission⁵ werd in die jaren geformuleerd.

Wel typerend voor de zending was de impuls tot verandering die voortkwam uit de kritiek op bilateralisme; dit betekent in de zendingstraditie dat één kerk uit het Noorden en één kerk uit het Zuiden als partners samenwerken. Zowel door het Zuiden als door het Noorden werd op dat punt in toenemende mate het gevaar van 'mutual imprisonment' ervaren: je kon in die relatie elkaars gevangene worden, of, nog erger, je afsluiten voor andere oecumenische uitdagingen. De pogingen dit bilateralisme te doorbreken, kwamen hoog op de agenda van de zending te staan.

Geloof in nieuwe structuren

En tenslotte, de hele drang naar vernieuwing had ook veel uit staan met het geloof, dat je door structuurverandering fundamenteel bevrijding voor mensen kon organiseren. Het was een geloof dat je in en buiten kerk en

zending overal kon tegenkomen. De maakbaarheid van de samenleving werd niet betwijfeld: met wat politieke wil was de wereldvrede binnen handbereik. Of: door waarachtige bekering der structuren, kon het koninkrijk Gods in hoge mate gerealiseerd worden.

Daarmee was de verandering der structuren een prioriteit voor de zending geworden. Immers, ook de doelstelling van de zending was in deze jaren opnieuw geformuleerd. Zonder uitdrukkelijk de verkondiging van het evangelie (en de daarmee verbonden oproep tot bekering) naar het tweede plan te verwijzen, kwam als visioen voor de zending heel sterk de komst van het koninkrijk van recht en vrede naar voren. Aan de komst daarvan konden missionaire christenen middels rechtvaardige structuren een fundamentele bijdragen geven.

Die nieuwe structuren in de zending kwamen inderdaad tot stand. In 1971 vormde de 'Mission de Paris' met haar partners de 'Communauté Évangélique d'Action Apostolique (CEVAA)': in 1977 volgde de 'London Missionary Society (LMS)', die met haar partners de 'Council for World Mission (CWM)' oprichtte. Vrij recent is het plan van de 'Vereinigde Evangelische Mission (VEM)' in Wuppertal om een nieuwe organisatievorm te ontwerpen, geheten 'United in Mission (UIM)'. De Basler Mission (BM) bezint zich eveneens op nieuwe verhoudingen; tijdens een consultatie in Gwatt (1990) werden voorstellen hiervoor geformuleerd. Hieronder zal een poging gedaan worden enkele van deze modellen te beschrijven⁶. Aan het einde van het artikel zal getracht worden een eerste antwoord te formuleren op de kritische vraag of deze nieuwe structuren werkelijk iets gewijzigd hebben in de bestaande verhoudingen, werkelijk meer dienstbaar zijn aan de vervulling van de missionaire opdracht dan de oude. Of zijn de scherpe kantjes van de internationale verhoudingen van onrecht en ongelijkheid omwoeld, zodat ze minder zeer doen? Kortom: nieuwe schoenen of kousevoeten?

Council for World Mission

Voor ons land is de Council for World Mission (CWM) een belangrijke organisatie: het is de enige van de nieuwe missionaire structuren waarin een Nederlandse organisatie deelneemt, te weten de Gereformeerde Kerken in Nederland (GKN) middels haar deputaten voor zending en werelddiakonaat. Waar staat deze nieuwe structuur voor?

Bij het tienjarig bestaan van CWM, in 1987, verscheen een serie uitvoerige artikelen over zijn geschiedenis en zijn werk in *International Review of Mission (IRM)*⁷. Op boeiende wijze wordt daar uiteengezet door mensen die nauw bij CWM betrokken zijn respectievelijk dat zijn geweest, wat de

inspiratie was voor deze nieuwe structuur. Een van hen beschrijft CWM onder drie slagwoorden: *partnership, participation and people*⁸.

Partnership betekent dat het éénrichtingsverkeer in de zending, van Noord naar Zuid, eindelijk is doorbroken; Edinburgh en Aberdeen zijn evenzeer zendingsgebieden als Kingston en Kowloon. Participation betekkende de ontdekking van het feit dat men samen verantwoordelijkheid had voor de 'missio Dei' in de wereld, zowel principieel, materieel als financieel⁹. In het bestuur van CWM, verantwoordelijk voor alle programma's, zitten vertegenwoordigers van kerken uit het Noorden en uit het Zuiden. Tenslotte wordt opgemerkt dat op het punt van 'people' een nieuw model werd ontworpen voor het uitwisselen van zendingsarbeiders: ze trekken nu ook van Zuid naar Zuid; ze werken niet alleen via langdurige individuele actie, maar ook via korte groepsbezoeken. Een saillant punt is dat CWM-Zendingswerkers in principe dezelfde (materiële) rechten krijgen als de lokale predikanten in de kerk waar zij werken.

Met veel waardering wordt als een van de verworvenheden van CWM het 'Training in Mission (TIM)' programma in verschillende publikaties aangehaald¹⁰. In dit programma, waaraan ook verschillende Nederlandse jongeren een periode hebben deelgenomen, worden jonge mensen in missionaire situaties ingezet om de andere wereld, de andere kerk te ontdekken. Kortom: CWM staat voor het ideaal van een gemeenschap van kerken die hun missionaire lot aan elkaar hebben verbonden en met elkaar leven volgens de inspiratie en regels van 'ecumenical sharing' die men samen heeft afgesproken¹¹.

Het idealisme rond CWM

Als men geconfronteerd wordt met de rapporten en verslagen van CWM, en vooral met de mensen die erbij betrokken zijn, dan valt het enthousiasme op dat de nieuwe structuur heeft gewekt. CWM als structuur, met zijn ideaal een gemeenschap van kerken voor missionair werk te vormen op basis van gelijkberechtiging, eerlijk delen en gezamenlijke verantwoordelijkheid, lijkt voor hen een geloofsartikel te zijn. Gelijkberechtiging heeft overigens niet alleen betrekking op het hierboven genoemde ideaal van het bouwen van gerechtigheid, maar heeft ook een historische connotatie, die samenhangt met het koloniale verleden van de Britten. Over dat verleden bestaat bij de Engelse kerken en haar partners nog steeds een grote frustratie: bij de eerste vanwege het feit dat de herinnering aan de Britse 'Herrenmentalität' het vaak moeilijk maakt goede verhoudingen op te bouwen met de partners in het Zuiden; voor de laatste omdat de 'Hass-Liebe' relatie tot de Engelse taal en cultuur hen op de meest onverwachte momenten

opbreekt. Zelfs een punt als materieel delen lijkt meer een testcase om te zien of het kolonialisme nu werkelijk overwonnen is, dan uitdrukking van de noodzaak missionair werk van adequate ondersteuning te voorzien.

Kritische vragen

Het geloofsidealisme rond CWM, dat frustraties wil overbieden, maakt het moeilijk kritische vragen aan de organisatie te stellen. In zijn artikel in IRM stelde de (toenmalige) algemeen secretaris van CWM, Christopher Duraisingh, wel enkele vragen, maar die hebben meer betrekking op de verdere ontwikkeling van de organisatie¹². De vragen van D.G. Ratnam, eerste voorzitter van CWM, gaan meer in de richting van evaluatie¹³. Daarin wordt de romantiek enigszins doorbroken. Zij vraagt zich af, of het juist is dat kerken die zich voor hun missionaire werk en missionaire beleid in de CWM met elkaar verbonden hebben, naast de CWM-relatie nog een (grote) hoeveelheid andere missionaire relaties hebben, waar volgens geheel andere (vergeleken bij de CWM-afspraken) regels en methoden zending, zendingsarbeiders en zendingsgeld worden gedeeld. Lijkt dat niet wat op overspel? Vervolgens wijst ze op de complicatie, dat verschillende kerken in het Zuiden er niet aan ontkomen deel uit te maken van verschillende van deze nieuwe missionaire structuren, vanwege hun grote aantal oude en nieuwe missionaire relaties. Sommige kerken die deel nemen in de CWM (ex-LMS contacten), doen ook mee in de CEVAA (ex-Parijse zending). Het gevaar is dan niet denkbeeldig dat de bijeenkomsten van CWM nog steeds warme gelegenheden zijn om ervaringen uit te wisselen en nieuwe inspiratie op te doen, maar dat ze niet langer een bindende werking hebben tussen de ledenkerken.

Engels karakter

Wat verder opvalt, is dat CWM een wel zeer Engels karakter heeft. Hierboven is reeds melding gemaakt van de rol die de herinnering aan het Britse kolonialisme speelt. Maar ook op andere punten (vergadercultuur, spiritualiteit) is het Engelse karakter van de organisatie onmiskenbaar. In Europa zijn er buiten de gereformeerden uit Nederland¹⁴, geen niet-Britse kerken lid van CWM. Dat geeft een eenzijdige inzet, zowel bij het definiëren van problemen in de zending als bij het zoeken naar oplossingen. Ledenkerken van CWM in het Zuiden die niet of minder in de Engelse traditie staan, hebben aanzienlijke moeilijkheden om zich met de organisatie te identificeren. Deze culturele begrenzing legt zware beperkingen op aan

het realiseren van het ideaal, namelijk als kerken werkelijk gelijkberechtigd met elkaar samen te werken in de zending. Want hoe kan ooit de Indiase cultuur, of de Madagaskische cultuur, een rol van gelijke waarde als de Engelse cultuur in CWM spelen?

Verenigd in de zending

In de jaren negentig zijn door anderen nieuwe plannen ontwikkeld voor structuurverandering in de zending. Voor een deel zijn deze plannen gebaseerd op dezelfde idealen als hun voorgangers uit de jaren zeventig. Voor een deel echter zijn ze ook beïnvloed door de 'no nonsense' cultuur van de jaren tachtig en het wantrouwen dat aan het begin van de jaren negentig is gegroeid tegen alle ideologie, tegen alle mega-ideeën¹⁵.

De belangrijkste nieuwe zendingsstructuur is wel het plan van de Duitse VEM om zich om te vormen tot een gemeenschap van kerken-in-zending onder de naam 'United in Mission (UiM)'. De oud-directeur van de VEM, ds. Peter Sandner, heeft zich, samen met de Indonesische ephorus dr. Soritua Nababan, buitengewoon ingespannen om dit plan werkelijkheid te laten worden.

Reeds lang bestond het verlangen bij de Duitse zending de relatief grote bestuurlijke en financiële macht te delen met de partnerkerken in het Zuiden. Op een degelijke manier, de Duitsers eigen, werd in een lang proces dat begon op een consultatie in Bethel (1978) en dit jaar voorlopig werd afgesloten op een consultatie te Ramatea, Botswana, de nieuwe structuur in kaart gebracht¹⁶. De idealen die geleid hebben tot de nieuwe zendingsstructuur zijn in wezen niet erg verschillend van die welke geleid hebben tot het ontstaan van CEVAA en CWM, zij het dat er minder romantiek in de rapporten te vinden is over het vormen van een gemeenschap van kerken, en meer over het enigszins tegenwicht bieden aan de onrechtvaardige economische structuren in de wereld die de kerk in Duitsland doet beschikken over een aanzienlijke hoeveelheid geld en macht, en andere kerken over weinig of geen van beide. Ook speelt het gestalte geven aan wederkerigheid, de waardering van de verantwoordelijkheid in de partnerkerken hebben ten aanzien van 'zending in Duitsland'¹⁷ een grote rol, alsmede de aansluiting bij oecumenische programma's als 'gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping'. De zorg voor de dialoog met andere godsdiensten ontbreekt niet¹⁸.

Grondige opzet

De structuur van de nieuwe organisatie werd grondig opgezet. Drie regionale organisaties dienen voor UiM te worden opgericht respectievelijk in Duitsland, Afrika en Azië. Deze regionale organisaties, die eigen secretarissen hebben, vaardigen gedelegeerden¹⁹ af naar de algemene vergadering van UiM; daar wordt een 'Raad van de UiM' gekozen, bestaande uit 24 leden²⁰. Een uitvoerend comité tenslotte, van vijf personen, heeft naast de directeur van UiM de dagelijkse leiding van de nieuwe missionaire structuur.

In oktober 1993 zou een consultatie in Ramatea dan uiteindelijk de voorstellen van UiM goedkeuren en voorleggen aan de deelnemende kerken. Op 18 oktober van dit jaar gaf de VEM een juichend persbericht uit: UiM is eenstemmig goedgekeurd²¹! Ephorus Nababan wordt opnieuw gekozen tot moderator, als uitvoerend secretaris komt echter de Indonesische dominee Hamonangan Girsang naar voren, in plaats van de Duitser Sandner. Nu moeten, voor eind 1995, de ledenkerken zich over de besluiten van Ramatea uitspreken. Tot die tijd is er een overgangsstructuur.

Reacties van de kerken

Uiteraard is het niet mogelijk om maar enige evaluatie te geven van wat UiM voorstelt, c.q. gaat voorstellen. Wel zijn er enkele vergelijkingen te maken met CWM. Was bij CWM de frustratie over het kolonialisme een belangrijk gegeven, bij de UiM speelt de frustratie over de (groeierende) kloof tussen arm en rijk een grote rol.

Belangrijker echter dan voorlopige, eerste indrukken, zijn de reacties van de deelnemende kerken op de plannen die in Ramatea aan de orde kwamen. Deze reacties worden in de voorbereidingsstukken uitvoerig weergegeven en hebben de uiteindelijke voorstellen duidelijk beïnvloed²². Het is opvallend dat de deelnemende Duitse kerken zich praktisch integraal opstellen achter de ontwikkelde plannen²³. Ze maken slechts voorbehoud op één punt: ze wensen geen oververtegenwoordiging van Duitsers in de bestuurlijke organen van de UiM. Wel vragen ze meer duidelijkheid over de financiële consequenties van de herstructurering en willen ze nagaan of de nieuwe structuur geen verdubbeling van andere, bestaande of binnenkort op te richten, structuren betekent.

De reacties van de kerken in het Zuiden zijn over het algemeen niet onwelwillend, maar vooralsnog aarzelend. Een kerk in Hongkong is benauwd dat de relatie met de 'Mutter Mission' door de nieuwe structuur zal verslechteren²⁴. De voorgestelde regionalisatie doet een kerk in Namibië zelfs

vragen: Zal de nieuwe structuur onze relatie met partners (...) overzee niet blokkeren of zelfs beëindigen²⁵. Een kerk in Rwanda vraagt zich af hoe zelfs Duitsland een dergelijk dure structuur als UiM kan bekostigen²⁶. De Lutherse kerk in Tanzania maakt het nog duidelijker: alle veranderingen prima, maar niet ten koste van bestaande samenwerking en bestaande afspraken die in de Lutheran Coordination Service (LCS) tot stand zijn gekomen²⁷. Dit verschil in reacties tussen de kerken in Duitsland en die in Afrika en Azië, tussen (gematigd) enthousiasme en terughoudendheid, doet indringende vragen opkomen.

Gezamenlijk initiatief?

De eerste is wel of dit initiatief inderdaad uit de koker van de gezamenlijke kerken komt, of toch een produkt is van Europese missiologie. De reacties van de kerken uit het Zuiden doen niet vermoeden dat het voor hen allemaal nodig is. De over het algemeen zeer positieve reacties van de kerken uit Duitsland geven aan, dat het plan daar beter herkend wordt dan in het Zuiden. Dat bevestigt nogmaals het vermoeden dat de nieuwe structuur veel te maken heeft met de Westerse schaamte over de onrechtvaardige economische/ecologische verhoudingen in de wereld.

Verder moet niet vergeten worden dat de zending in Duitsland aan een negatief beeld lijdt, vooral bij jongeren. Een nieuwe structuur, die meer de strijd om gerechtigheid verbeeldt dan de oude zendingsgenootschappen dat deden, zou wel eens het antwoord op de aanvallen vanuit de kerk op de zending kunnen zijn.

De enige fundamentele kritiek die in Duitsland wordt gehoord, betreft de zorg dat er door de vorming van UiM voor de Duitse kerken een verdubbeling of erger zal optreden van de missionaire relatiepatronen. Het is immers bekend dat verschillende andere Duitse zendingsinstanties ook broeden op het ontwerpen van een UiM voor hun relatienet. Dat zou een veelheid aan organen en besturen over de hele wereld erbij geven. Vandaar dat in de kring van het Evangelisches Missiewerk (EMW)²⁸ aan de VEM de vraag is gesteld of het niet dienstig zou zijn geweest eerst eens overleg te hebben binnen Duitsland, alvorens de UiM plannen te ontwikkelen.

Bazel zet stappen op weg naar de toekomst

Een laatste loot aan de stam van nieuwe missionaire structuren betreft de plannen die in de kring van de Basler Mission zijn ontwikkeld²⁹. Deze structuur is op een consultatie in Gwatt (1990) ontworpen en zou eind

1993 in werking moeten treden. De nieuwe structuur koos geen nieuwe naam: Basler Mission wordt als titel gehandhaafd.

Ten aanzien van de motivatie om te komen tot een nieuwe zendingsstructuur bestaat er veel overeenkomst met wat daarover hierboven is beschreven ten aanzien van CWM en UiM. Toch zijn er ook accentverschillen. Kon bij CWM veel aandacht voor de opbouw van een missionaire gemeenschap ('community') worden geconstateerd en bij UiM voor meer gerechtigheid tussen arm en rijk, bij de BM treedt de deling van de macht sterk op de voorgrond, de deling van de macht tussen arm en rijk, maar ook tussen jong en oud, tussen mannen en vrouwen, tussen Noord en Zuid. Daar zou wat Zwitserse frustratie in kunnen doorklinken.

Wat de structuur betreft, denkt men bij BM evenals bij UiM aan regionale/continentale BM-organisaties voor de ledenkerken met eigen secretariaten, een gemeenschappelijk BM-Raad, en een internationalisering van de staf in Bazel. Bij de fondswerving houdt de Europese BM-afdeling nog wel een extra verantwoordelijkheid. Opmerkelijk is dat men er in de BM-plannen van het begin af aan attent op wil zijn dat bepaalde bezwaren die vaak aan nieuwe structuren kleven, voorkomen worden: men hoopt tot een vereenvoudiging van de organisatie te komen door de voorgestelde plannen, en tegelijk de organisatie goedkoper te laten functioneren dan de oude BM. De plannen van Bazel zijn op dit ogenblik nog niet gerealiseerd³⁰.

Bemoedigend

Het is een teken van leven dat zendingsinstanties in Europa zo diepgaand bezig zijn structuren te ontwerpen, die betere instrumenten kunnen zijn dan de huidige, om internationaal deel te nemen aan Gods zending in deze wereld. Dat zendingsinstanties zelfs bereid zijn zichzelf op te heffen om de geboorte van een nieuwe structuur mogelijk te maken, geeft aan dat zij de tijdelijkheid van al onze kerkelijke structuren in het licht van het koninkrijk Gods, serieus nemen. Bovendien is het van groot belang dat de reflectie over wat zending vandaag is, door deze veranderingsprocessen een stevige impuls krijgt op alle beleidsniveaus in de kerk.

Tenslotte, in sommige gevallen geeft de nieuwe structuur hoop op nieuwe verhoudingen: tussen de zendingen, tussen de kerken, en wellicht voor de gehele wereld. Dat geeft vreugde en enthousiasme. Het zijn ingrediënten waar echte zending niet buiten kan. Daarom moet men heel blij zijn met de speurtocht naar nieuwe structuren, liever gezegd: naar nieuwe mogelijkheden om over grenzen heen, samen te werken in de zending, tot eer van God, tot heil van alle mensen.

Verouderde idealen?

De concrete experimenten die tot stand gekomen zijn, waarvan er een drietal hierboven besproken zijn, geven echter ook aanleiding tot een aantal kritische opmerkingen.

In de eerste plaats lijkt in alle modellen toch nog sterk het denken in mega-ideeën als de 'maakbaarheid' van de werldsamenleving, door te werken: door internationale samenwerking kunnen we samen de gerechtigheid, de vrede, het heil, zo niet tot stand, dan toch duidelijk naderbij brengen. De lessen van de jongste geschiedenis, die ons leren dat cultuur en identiteit veel grotere barrières tussen mensen vormen dan lange tijd is gedacht, zijn in de nieuwe zendingsstructuren niet verdisconteerd. Ze lopen het gevaar door (achterhaalde) romantische ideeën over eenheid der mensen en der wereld de harde werkelijkheid van de bestaande verschillen toe te dekken. Een tweede probleem is, dat de nieuwe structuren, hoe 'participatory' ze er ook uitzien, toch sterk de indruk maken producten uit het Noorden te zijn. Ze lijken soms zelfs samen te hangen met wat wel het nieuwe paternalisme is genoemd, waarbij het Noorden tegen het Zuiden zegt: 'Ik heb je eeuwenlang onderdrukt maar nu ga ik met je delen.' Het feit dat aan bepaalde ontwerpen van nieuwe missionaire structuren bekende namen uit de kerken in het Zuiden verbonden zijn, kan deze indruk niet geheel wegnemen. Hoe serieus is de mogelijkheid dat een kerk in het Zuiden zich tegen een nieuwe structuur uitspreekt? Wat kost het een kerk in het Zuiden, als ze besluit niet (langer) mee te doen? Dat is mede bepalend voor het antwoord op de vraag of de nieuwe structuur werkelijk bevrijdend is, of dat deze juist de onderdrukking verhult.

Bureaucratisering van de zending?

Een andere vraag betreft de deelname in de nieuwe missionaire structuren. In alle bestuurslagen lijkt per definitie vooral plaats voor de kerkelijke top te zijn en minder voor de onderkant van de kerk, zowel daar als hier. Het gaat om aanzienlijke (financiële) belangen. Hoe voorkom je élitevorming binnen deze structuren?

Daarmee hangt samen de vraag naar de verdubbeling van allerlei administratieve en bestuurlijke organen in kerk en zending. De Wereldraad van Kerken heeft heel wat kritiek moeten oogsten op de minder geslaagde wereldconferenties van de afgelopen jaren. In kerk en zending is het draagvlak steeds kleiner om allerlei internationale bestuurlijke ontmoetingen te financieren. Bovendien trekt het een zware wissel op het toch al overbelast kader van de kerken in het Zuiden en, op een andere wijze, op dat van

het Noorden. Hoe houd je zo'n organisatie overeind, of bouw je de logge mammoeten van morgen? Om nog maar niet te denken aan de ellende als je als kleine kerk in het Zuiden aan twee of drie van die nieuwe structuren moet meedoen, en overal met een eerlijk gezicht weer een nieuw zendingsbeleid moet ontwerpen, weer een 'unieke gemeenschap' moet beleven³¹.

Niet minder dient te worden nagegaan wat deze nieuwe regionale en internationale structuren betekenen voor overeenkomstige oecumenische organen als de Wereldraad van Kerken, de All Africa Conference of Churches, etc. Ieder van de hier besproken nieuwe zendingsstructuren geven uitdrukkelijk aan, de oecumenische organen geen concurrentie te willen aandoen. Maar wat betekent dat voor de toekomst? Wordt voor de Afrikaanse ledenkerken van de UIM het regionale UIM-verband voor bepaalde vragen niet 'interessanter' dan de AACCC? Over hoeveel instanties kan je oecumenische trouw verdelen, als kerk in een ontwikkelingssituatie? Het zijn vragen van belang.

Nieuwe schoenen of kousevoeten?

Tenslotte: de nieuwe structuren lijken naar motivatie en inspiratie in positieve en negatieve zin nauw verbonden te zijn met de historische context van de oude zendingsorganisaties. In alle drie hierboven besproken organisaties was de 'geur' van de Britse, Duitse en Zwitserse cultuur/context duidelijk te bespeuren³². Daar ligt het hoofdbezwaar: wat blijft er onder die omstandigheden over van gelijkwaardigheid? Hoeveel kans heb je, dat in de nieuwe organisatie die eigen cultuur/context komt bovendrijven? Want de reden dat je bij elkaar zit is niet, dat je elkaar inhoudelijk hebt gevonden, maar dat je elkaar van vroeger kent – en dat er wat in zit om die historische band levend te houden. Op dat laatste is niets tegen – maar is dat niet een barrière voor werkelijke vernieuwing? Een barrière die in andere oecumenische verbanden veel minder of geen rol speelt?

De vraag die aan het begin gesteld is, of de nieuwe structuren werkelijk bevrijdend zijn of uiteindelijk toch slechts de enorme problemen in de wereldverhoudingen van machtsongelijkheid, economisch onrecht en historische schuld, waar je in de zending mee te maken krijgt, verhullen, is niet eenvoudig te beantwoorden. De intentie is, om op een nieuwe manier, als het ware met nieuwe schoenen, beter dan voorheen deel te nemen aan Gods zending en deze wereld. De ervaringen die tot heden toe met de nieuwe structuren zijn opgedaan geven echter aan, dat bij alle (verheugende) vernieuwing, het gevaar van het verhullen van de problemen, van de kousevoeten, bepaald niet is uitgesloten.

1 Overigens niet alleen in die tijd; ook vandaag nog kan je veel mensen de oppervlakkige kritiek horen herhalen, als zou zending niets anders zijn (geweest) dan geestelijk imperialisme. Gelukkig heeft later onderzoek dat beeld grondig bijgesteld, vgl. H. Loth, *Zwischen Gott und Kattun, Die Berliner Konferenz 1884/85 zur Aufteilung Afrikas und die Kolonialismuskritik christlicher Missionen*, Berlin 1985; L. Sanneh, *Translating the Message. The Missionary Impact on Culture*, New York 1989.

2 Het Parlement van Wereldgodsdiensten herdacht in zijn tweede zitting, eind augustus dit jaar in Chicago, dat het honderd jaar geleden voor het eerst bijeen kwam; vgl. het uitstekende commentaar daarop van H.M. Vroom in L. Veerman, 'Vroom: Uit die ijskast', *Trouw* d.d. 27.10.93 p. 10.

3 Het vrij willekeurig aanhalen van bijbelteksten in verschillende (oecumenische) zendingsverklaringen van die tijd duidt daarop.

4 De interkerkelijke ontwikkelingsorganisatie ICCO hield zelfs 'reverse consortia' in een poging om de macht te delen met organisaties uit het Zuiden; dat liep op niets uit, vgl. mijn 'Het nieuwe paternalisme' in *Gereformeerd Weekblad XXXIII*, 21 (13.1.78), p. 329-331. Het Ecumenical Sharing of Resources programma van de Wereldraad van Kerken, dat in 1987 een wereldconferentie in El Escorial hield, was een (laatste?) echo van deze ideeën.

5 vgl. H. Lewin (ed.), *A Community of Clowns. Testimonies of People in Urban Rural Mission*, Geneva 1987.

6 Uitgezonderd de CEVAA; daarover treft u een artikel van J. Roldanus elders in dit nummer van *Wereld en Zending* aan.

7 Vol. LXXXVI, No. 304 (Oktober 1987).

8 J. Smith, 'CWM: Re-writing the Drama of Mission' in *a.w.* p. 493-497.

9 De nieuwe structuren bezinnen zich niet alleen op wat zending vandaag is, maar beslissen ook over de verdeling en inzet van geld en personeel.

10 vgl. *Face to Face. Report of the CWM, 1989-1991* en *id.*, *Report of the CWM Secretariat 1989-1991*, London 1991.

11 Dit ideaal ligt ook ten grondslag aan de deelorganisatie 'Caribbean North American Council for Mission (CANACOM)' die enkele jaren geleden is opgericht en waaraan de Nederlandse oud-Timmer en voormalig stafflid van CWM, drs. Jet den Hollander, verbonden is.

12 'CWM's First Decade and Beyond' in *a.w.*, spec. p. 485-487.

13 in 'Partnership in Practice. The CWM after four years', *a.w.*, p. 491-492.

14 De GKN werden trouwens bepaald niet uit overtuiging lid van CWM: de pragmatische vraag naar uitbreiding van de relaties was het motief. Dat blijkt ook uit het feit dat de GKN-zending er nooit over heeft gedacht haar overige werk (en dat is zo'n 95 procent van het totaal) in CWM in te brengen. Deze unieke positie van de GKN in de CWM levert overigens wel op dat hun aanwezigheid op hoge prijs wordt gesteld.

15 Over deze cultuurverandering, die ook de oecumenische verhoudingen heeft beïnvloed, zie mijn 'Thinking Locally, Acting Globally: the Ecumenical Movement in the New Era' in *International Review of Mission*, LXXXI, 323 (July 1992), p. 363-374, en de reacties erop vanuit verschillende continenten in *id.*

16 De VEM heeft deze ontwikkelingen uitvoerig gedocumenteerd in drie brochures onder de titel *Von der deutschen Missionsgesellschaft zur ökumenischen Missionsgemeinschaft. Das United-in-Mission Programm*, 1: Einführung und Texte (Wuppertal 1992); 2: Ergebnisse der Konsultationen 1978-1991 (Wuppertal 1992); 3: Vorlagen für Ramatea 1993 (Wuppertal 1993).

17 Er zijn de afgelopen jaren vele predikanten uit het Zuiden voor een aantal jaren in de Duitse kerken werkzaam geweest; de verantwoordelijkheid voor hun inzet berustte echter uiteindelijk bij de Duitse kerken zelf. UIM moet dat tot een gezamenlijke actie maken, vgl. J. Zimmermann, 'Unis en mission- un nouveau programme missionnaire' in *Bulletin trimestriel de l'EPR* 4/1993, p. 7-9.

18 vgl. de preek die dr. Nababan hield op de consultatie van Ramatea, *VEM-Presse-Information* d.d. 13.10.93.

19 Het aantal wordt bepaald naar grootte van de deelnemende kerk; de vertegenwoordiging van vrouwen binnen die structuur is vastgelegd.

20 In een eerder concept had het Duitse regionale verband een aantal extra zetels in deze Raad. Deze constructie werd fel verdedigd door vertegenwoordigers van kerken uit het Zuiden, maar fel bekritiseerd door de Duitse kerken. De extra Duitse vertegenwoordiging in de Raad heeft het uiteindelijk niet gehaald.

21 Het persbericht is getekend door Hermann Bollmann.

22 *Von der deutschen Missionsgesellschaft*, 3, p. 3-13 en bijlage.

23 Een kerk (in Hessen en Nassau) is zelfs zo deemoedig, dat men geen voorstellen tot wijzigingen wil indienen om de partnerkerken niet te frustreren, vgl. *a.w.*, p. 11.

24 *a.w.*, p. 4.

25 *id.* p. 7.

26 *ibid.*

27 *id.*, p. 9.

28 EMW, gevestigd in Hamburg, is de koepelorganisatie van de Duitse zendingsorganisaties, te vergelijken met bij ons de Nederlandse Zendingsraad.

29 vgl. *Gottes Mission zusammen tun. Einladung zum Gespräch über Weltmission in erwachsener Partnerschaft* (= *Texte und Dokumente* 16), Basel 1991.

30 Informatie geeft aan dat BM nog niet tot definitieve besluitvorming over de structuurwijziging is gekomen. Het is dan ook nauwelijks mogelijk op dit ogenblik diepgaand commentaar op de plannen te leveren.

31 Dat is bepaald niet uitgesloten, want ook de Amerikanen zitten niet stil en komen met dit soort structuren die 'hun' zendingsrelaties omvatten.

32 Zo zijn de 'hoofdkantoren' van de nieuwe missionaire structuren gevestigd in dezelfde (Europese) steden, vaak zelfs in 't zelfde gebouw, als de oude zendingsorganisatie.

Dr. G.J. van Butselaar is sinds 1983 algemeen secretaris van de Nederlandse Zendingsraad te Amsterdam; hij is o.m. 'convenor' van het overleg van Europese Zendingsraden.

Het model van de CEVAA

Geschiedenis en evaluatie

Alle uit de Franse protestantse Mission de Paris voortgekomen kerken in Afrika en Oceanië hebben twintig jaar geleden samen met de Franse en Zwitserse kerken één gemeenschap gesticht met oog op missionaire activiteiten.

Hans Roldanus heeft de bijeenkomsten bij twintig jaar CEVAA gevolgd, die in Rome en in Le Havre plaatsgevonden hebben en waar deze CEVAA door de participanten zeer kritisch is besproken. De uitkomsten waren helemaal Frans; de CEVAA als concept blijft een prachtig idee, maar in de praktijk kent de organisatie vele problemen.

Gekomen tot de jaren des ondersheids

In de Franse wereld – of komt het uit Afrika? – viert men eerder een 20- dan een 25-jarig bestaan. Met 20 heeft men zijn volwassenheid bereikt en bewezen. Het is één generatie en dus een moment om zich af te vragen, wie men nu eigenlijk (geworden) is. Toen de CEVAA in 1991 twintig jaar bestond, kwamen de evaluaties dan ook los. Na een brede voorbereiding werd een balans opgemaakt door de Raad van de CEVAA zelf (Rome, juni 1992) en op een synodevergadering van de Franse Hervormde Kerk, de ERF (Le Havre, mei 1993). Hoofdconclusie: het model is goed, maar we zijn pas begonnen er vorm aan te geven.

Het model

Zelf noemt men het een *project*. Op 31 oktober 1971 werd het in 1822 opge-

richte Evangelische Zendingsgenootschap van Parijs, de SMEP, ten grave gedragen en vervangen door een nieuw organisme onder de naam 'Evangelische Gemeenschap van Apostolische Actie'. Een rijkelijk symbolische datum had men gekozen: het ging om een *hervorming*, waaraan een brede consultatie van de zendingorganen in Frankrijk, Frans Zwitserland en Italië, en van alle uit het zendingswerk van de SMEP voortgekomen kerken in Afrika en de Pacific was voorafgegaan.

Twee denkbeelden lagen aan deze herstructurering ten grondslag. Geen van beide origineel of specifiek Frans. Het eerste was, dat Zending niet een zaak van genootschappen is maar van de kerk – dat was al in 1938 in Tambaram uitgesproken en door de Nederlandse Hervormde Kerk in 1951 in haar kerkorde geschreven. Het tweede was, dat er op de kerk één missionaire opdracht rust, die zowel zending overzee als evangelisatie in eigen land omvat – en dat inzicht stamde uit Mexico-City, 1963. Wel origineel was, dat men bij deze twee gronddenkenbeelden een radicaal nieuwe structuur zocht: die van de *ronde tafel*, waarbij er een einde zou komen aan alle éénrichtingverkeer en directieve gedragspatronen vanuit Europa en plaats zou ontstaan voor een werkelijke machtsdeling met de overzeese partners.

Dit nieuwe organisme moest een *gemeenschap* zijn, staande in de traditie van de Hervorming, en gericht op missionaire actie, waarbij men het woord 'missionair' van wege een bepaalde beladenheid uit het zendingsverleden door 'apostolisch' verving. Binnen deze gemeenschap zouden de lidkerken alles met elkaar delen: beschikbare hulpmiddelen en noden, open informatie over het eigen kerkelijk leven, een gezamenlijke verantwoordelijkheid van waaruit dan gemeenschappelijk beslissingen worden genomen m.b.t. de inzet van financiën en personeel. Kort voor de moratoriumdiscussie losbarstte hadden de Franse Protestanten hun ideale oplossing klaar!

Loffelijk en origineel

Het model van de CEVAA kreeg wereldwijde aandacht en lof. De Fransen zijn er niet weinig trots op, dit aan de internationale zendingswereld te hebben aangereikt en naar hun experimenten ermee te kunnen verwijzen. Zoals een media-man uit Bénin mij eens zei: 'de Fransen zijn gek op ideeën'. Zij houden er ook aan vast en hijsen zich er telkens aan op. Meer dan de empirie motiveert hen een groot idee.

Twee realisaties verdienen in het bijzonder te worden genoemd vanwege hun originaliteit. Het zijn de experimenten met *Gemeenschappelijke Apostolische Actie* (AAC) en de programma's van *Theologische Animatie*.

Op beide activiteiten een toelichting.

AAC bestond feitelijk al vóór de oprichting van de CEVAA. Het was een concept van de visionaire en ongemakkelijke Jean Kotto, toentertijd secretaris-generaal van de Evangelische Kerk van Kameroen. Hij lanceerde in 1964 het denkbeeld van een multiraciale zendingsequipe, te vormen uit uitgezonden van zes kerken van de grote SMEP-familie. De familieband en de Franse taal zouden het gemeenschappelijke zijn; etnische, culturele en professionele verscheidenheid zou een oecumenische, niet clichématige, totale benadering moeten inhouden, zowel onder mensen die nog niet met het Evangelie van Jezus Christus bekend waren als onder hen die daarvan waren vervreemd. Zo koos, op zijn instigatie, de SMEP voor een AAC onder de Fon in Zuid-Dahomey (nu: Bénin) en onder de vanouds protestantse, maar sterk ontkerstende plattelandsbevolking van Poitou in Zuid-West Frankrijk. Beide acties hebben verscheidene jaren bestaan, al bleek het moeilijk de equipes op volle sterkte en variatieniveau te houden. Inderdaad hebben, naast iemand uit eigen land en kerk, steeds teamgenoten uit b.v. Kameroen, Tahiti en Zwitserland zich met grote toewijding ingezet.

Later is men met equipes van kortere duur gaan experimenteren: meer injecterend en met groter inschakeling van de verantwoordelijken ter plaatse. Op dit moment wordt het recept nog steeds toegepast. Er is een ACC gaande in Zambia, in het grensgebied met Angola, waar een oud, verwaarloosd kanaal weer bruikbaar wordt gemaakt om de economie van de regio te stimuleren. De plaatselijke bevolking heeft hierom gevraagd bij de kerk die lid is van de CEVAA. En in Rome werkt een equipe in de opvang van de immigranten, die afkomstig zijn uit frans-sprekende landen. Bij zo'n actie worden alle lidkerken van de CEVAA geïnformeerd, en gevraagd om belangstelling, geld en eventueel vrijwilligers.

Het andere project is dat van de theologische bewustwording ('animatie'). Dit heeft, vooral in het begin, sterke impulsen gekregen van de Togolees A.K. Nomenyo. De bedoeling is om theologische reflectie tot taak en deel te maken van 'heel het volk van God'. Dit als aanvulling op, en niet ter vervanging van de academische theologie. Deze theologische reflectie dient gericht te zijn op de oude, en in deze tijd van snelle veranderingen steeds nieuwe vraag: wat kan het Evangelie van Jezus Christus voor de mensen in onze context betekenen, en hoe leeft onze geloofsgemeenschap deze relevantie voor? De middelen zijn: ontmoetingen en studieweken: soms op regionale schaal, maar – in overeenstemming met het dragende ideaal van de CEVAA – liefst ook hier weer met deelnemers uit verscheidene lidkerken. Zulke bijeenkomsten en uitwisselingen vinden relatief

vaak in Europa plaats. Maar niet uitsluitend: soms tijgen Franse predikanten ook naar Yaoundé in Kameroen, voor een herhalingscursus samen met Afrikaanse collega's. Het is bij zo'n ambitieuze opzet onvermijdelijk dat er binnen de gemeenschap veel gereisd wordt.

Kritische evaluatie

Dit genre activiteiten volgt met een heldere logica uit het grondconcept van de CEVAA. Niettemin gaf de in 1991 opgestarte evaluatie allerlei redenen tot zelfkritiek. Was het mooie concept van een deelgenootschap op alle niveaus niet een utopie gebleven? Wat had de werkelijkheid te zien gegeven? In *Mission*, het maandblad van het DEFAP (de Franse afdeling van de CEVAA) werden in de loop van 1991 kritische geluiden geventileerd. De opvallendste zijn de volgende:

1. Het was de bedoeling om de eenzijdige macht, verbonden aan het hebben van relatief méér deskundige en financiën, te doorbreken door alle hulpbronnen en aanvragen in te brengen en daarover gemeenschappelijk te beslissen. Dit heeft de agenda van de Raad vaak belast met het punt 'potverdelen'. Rivaliteit tussen de armere lidkerken werd daarbij nogal eens bevorderd, doordat sommige kerkleiders er meer handigheid in hadden dan anderen om grote brokken in de wacht te slepen. Aan inhoudelijke discussies kwam men onvoldoende toe. Interne verhoudingen en zorgen om evenwicht namen gemakkelijk zoveel aandacht in beslag, dat het te betreuren valt dat een zo omvangrijke en intercontinentale gemeenschap van kerken als de CEVAA pretendeert te zijn, onvoldoende profetische kwaliteit wist te ontwikkelen en inzake politieke kwesties achterbleef bij de CIMADE en de NGO's.

2. Een tweede klacht is dat binnen de gemeenschap onvoldoende openheid en wederzijdse vrijmoedigheid zijn gegroeid. Het bleef nu eenmaal zo dat de Europese partners méér te bieden hadden en dat de ontvangende lidkerken, uit vrees projecthulp te verspelen, niet altijd die opening van zaken gaven, die voor een zuiver functioneren van het hoge ideaal vereist is. En omgekeerd leden de Europese lidkerken onder het postkoloniale complex, waardoor zij maar liever niet om rekening en verantwoording wilden vragen. Als minderheid in het gezelschap, maar met een feitelijk groter potentieel, werden zij dikwijls door een slecht geweten belemmerd. Een en ander maakte het moeilijk om de aanvragen en de projecten-in-uitvoering op hun werkelijke merites te beoordelen.

3. Men is zich dan ook gaan afvragen of de gemeenschap niet in feite een club van interkerkelijke hulpverlening was geworden voor wie het onderlinge (ver)delen van middel tot doel was geworden. Was het missionaire élan niet verzand? Was instandhouding van het kerkelijk apparaat en de diakonaal-educatieve instellingen (ziekenhuizen, scholen, landbouwcentra) niet het voornaamste geworden, zodat de gemeenschappelijke apostolische actie en de missionaire dimensie waren overschaduwd geraakt?

4. De bedoeling was ook dat de Gemeenschap regelmatig op bezoek zou komen bij de aangesloten kerken. Opgemerkt wordt dat dergelijke visitaties veel te weinig hebben plaatsgevonden. Wel heeft de Gemeenschap een rol gespeeld bij de verzoening van de twee facties, waarin één van haar leden, de Evangelische Kerk van Gabon, al sinds geruime tijd was uiteengevallen. Maar verdere visitaties hebben vnl. in Franse kerken plaatsgevonden: omdat die zich de organisatie van zoiets permitteren kunnen en kritiek van buitenaf normaal zijn gaan vinden? Ook dit signaleert wellicht het probleem dat de Europese partners nog niet op ongecompliceerde wijze met de verhouding van nederigheid en vrijmoedigheid weten om te gaan.

5. Tenslotte wordt als probleem gesignaleerd dat de structuur van de CEVAA eigenlijk vraagt om gemeenschappelijke theologische positiebepalingen. Die pretentie ligt opgesloten in het mondiale, wederkerige appèl-karakter van de gemeenschap. Het blijft echter toch soms vruchtbaarder en efficiënter om regionaal te werk te gaan. Daarmee laat men iets van het oorspronkelijke ideaal los. Maar vraagt de verscheidenheid van maatschappelijke en culturele context niet om een gedifferentieerde reflectie? Hoe vruchtbaar of onmisbaar is daarbij de stem van de overzeese partner? Is het niet omslachtig als die eerst geruime tijd nodig heeft om situatie en achtergronden te leren begrijpen alvorens iets zinnigs te kunnen inbrengen?

In deze zin wordt de grote idee getoetst aan de werkelijkheid die zich ten opzichte van de meeslepende visie en de heldere toepassing daarvan veel weerbarstiger getoond heeft dan men in de aanvang dacht. Niet alleen vanwege de te leren omgangsvormen binnen de gemeenschap. De CEVAA blijkt zelf deel van de huidige wereldverhoudingen. De ongelijkheid Noord-Zuid drukt ook op haar interne relaties. De raad van Rome, in 1992, heeft blijkens het slotcommiqué daaraan veel aandacht geschonken. Men signaleert de krachten die het Noorden begunstigen en het Zuiden steeds dieper in gebrek en onmacht terneerdrücken. Daarbij ook het feit dat mondiaal denken meer en meer plaats maakt voor een etnocentrische mentaliteit en politiek. In deze dramatische situatie worden ook – zo

schrijft men – de barrière tussen de leden en een daarmee verbonden resentment groter en de praktische mogelijkheden tot uitwisseling en bezoeken belemmerd. Men ziet als voorname opdracht, het défaitisme tegen te gaan, de publieke opinie te bewerken en alternatieve voorstellen, die van een ethiek der gerechtigheid uitgaan, te ontwikkelen. De Raad stelt letterlijk:

‘Voor de christelijke theologie is zending altijd en allereerst zending van God, een beweging of dynamiek van liefde, gemanifesteerd in Jezus-Christus om de wereld te hernieuwen en mannen zowel als vrouwen te voeren op de weg naar vrijheid, vrede, gerechtigheid, in eerbied voor de schepping.

De zending van kerken en christenen is dus getuigenis geven van het gehele Evangelie aan elk menselijk wezen, overal ter wereld.

De christelijke zending behelst dus evangelisatie, diaconie, strijd voor gerechtigheid, gebaren van liefde en het delen van alle goederen.’

De leidende gedachte van het delen is nog steeds de kern. Maar hij is in een veel wijdere en ook schrijnender context komen te staan. Het idealisme van de jaren-70 ontmoet thans een harde wind tegen.

Onvrede bij een lidkerk

De evaluatie door de ERF droeg een ander karakter. In de eerste plaats betrof zij uitsluitend het DEFAP, d.i. het instrument dat de vijf Franse lidkerken van de CEVAA in 1971 hebben opgericht om hun engagement t.o.v. de CEVAA waar te maken (op nationaal niveau heeft het DEFAP dus ook taken van de voormalige SMEP geërfd). In de tweede plaats ging het niet om een zelfevaluatie, maar werd het functioneren van het DEFAP ten opzichte van het eigen kerkelijk leven geëvalueerd. Het bleek daardoor verleidelijker om het DEFAP van de heersende onvrede de schuld te geven dan de hand in eigen boezem te steken.

Schrijver dezes woonde, als vertegenwoordiger van de N.H. Kerk, de synode in Le Havre bij. Mijn indruk is dat het DEFAP het onbillijk zwaar te verduren kreeg, omdat allerlei synodalen niet op eenzelfde lijn ermee zitten. De toon was hard: in de desbetreffende resolutie wordt gesteld dat men niet om de vaststelling van een *échec* heen kan. De idee van de CEVAA heeft de meeste gemeenten niet bereikt en bezielde, ondanks de vele inspanningen. Er is een grotere afstand dan voorheen gegroeid tussen de lokale gemeente en het zendingswerk. De gemeenten betreuren de *pooling* van alle middelen (10% van hun inkomsten) en zouden willen dat de CEVAA/DEFAP hun ook ruimte liet voor eigen projecten binnen gegroeide vriendschapsrelaties met een gemeenschap of project overzee. Zij missen ook de tournees van zending-met-verlof. Zij laten zich de gemiste infor-

matie helaas niet aanreiken door het uitstekende *Mission*, waarin het DEFAP veel investeert – zoals de vertegenwoordigers daarvan spijtig moesten terugketsen. Maar de synode bepaalde dat een vernieuwing van de structuren en van de wijze van functioneren van de organen voor apostolische actie ertoe moeten leiden dat DEFAP en CEVAA meer zichtbaarheid krijgen in de gemeenten, omdat 'zij er niet in geslaagd zijn om zich in voldoende mate deel te weten van de universele kerk.'

Daarbij plaatste de synode ook een kritisch vraagteken bij – wat men noemde – 'de evangelische dimensie van de aangegane verplichtingen'. Ook hier bleek de afstand tussen een vertrouwd zedingsbeeld van evangelieverkondiging als centrale roeping en de moderne prioriteitsstelling van bevordering van gerechtigheid en levenskansen, toen de mensen van het DEFAP moesten uitleggen dat sociaal-economische projecten heel goed een evangelische dimensie kunnen hebben en dat missionair en diakonaal meer een kwestie van accentverschil dan een duidelijk alternatief is. De ERF waardeert de CEVAA niet alleen als 'erfgename van een lange zendingstraditie – die van de SMEP – waarvoor de Franse Protestanten dankbaar zijn', maar ook om haar basisintentie van: gelijkwaardige uitwisseling, deelgenootschap en wederkerigheid tussen kerken'. Daarom blijft dit sterkste lid van het DEFAP vastbesloten deelnemen aan de gemeenschappelijke taken van de CEVAA, maar wil tegelijk haar totale missionaire inzet daar niet toe beperken: er zijn ook andere partners die daartoe wegen bieden, zoals de CIMADE, de Alliance Biblique e.d. Voorts dient mentaal en organisatorisch vermeden te worden, dat het werk van het DEFAP verward wordt met internationale kerkelijke betrekkingen.

Een voorstel om het DEFAP maar op te heffen, kreeg onvoldoende bijval, maar getuigde wel van de heersende onvrede. Men wil het DEFAP nog wel, maar in de rol van *instrument*, niet van *voorloper*. Als instrument wordt het opnieuw bekeken en verbeterd. Daarmee doet deze lidkerk wel een duidelijke poging om haar gemeente en haar missionair engagement dichter bij elkaar te brengen. Het lijkt niet ondenkbaar dat dan een groter verschil in verwachtingen aan het licht gaat komen. En ook: hoe sterk de leidende idee van de CEVAA is. De huishistoricus van de SMEP, Jean-François Zorn, legde in de grote avondlezing uit, dat de huidige doelstellingen van de apostolische actie naar hun essentie corresponderen met wat de Parijse Zending altijd en gedurende wisselende perioden heeft nagestreefd. Dat is heel belangrijk. Want als de Franse Protestanten hun identiteit maar kunnen herkennen in de van hen gevraagde participatie aan de CEVAA, kan er nog veel goed komen!

De moeite van voortgaan waard

De grondidee van de CEVAA bezit kennelijk stimulerende en corrigerende kracht. Men heeft de twintigste verjaardag aangegrepen om niet alleen het model nog eens te etaleren, maar vooral om te evalueren en zichzelf de kritiek niet te besparen. Dat is een teken van vitaliteit en vastbeslotenheid. De Raad van Rome is een nieuw ijkpunt, het devies: '*voortgaan met delen!*' Het lijkt erop, dat de Afrikaanse en Oceanische lidkerken zich bij de *esprit* van de CEVAA toch goed thuis voelen. Mij dunkt daarom dat de CEVAA, ook na 22 jaren van onvoorziene veranderingen en teleurstellingen, een experiment is om met aandacht te volgen.

*De CEVAA telt momenteel 46 aangesloten kerken: 15 Afrikaanse, 1 Latijns-amerikaanse, 2 uit de Pacific en uit Europa (d.w.z.: Frankrijk, Zwitserland en Italië): 13 plus een samenwerkingsverband van verscheidene Zwitsers-duitse kerken. Het hoofdkantoor is gevestigd in Parijs, waar de post van secretaris-generaal van het begin aan door een Afrikaan is vervuld.

Bronnen:

La CEVAA pour quoi faire? Paris 1978 (éd. CEVAA);

Diverse nummers van *Mission. Mensuel Protestant de Mission et de Relations Internationales*, uitg. DEFAP, m.n. uit de jaargangen 1991-1993;

Rapporten en eigen observaties tijdens de synodevergadering van de *Eglise Réformée de France*, gehouden van 20-23 mei 1993 in Le Havre.

J. Roldanus (geb. 1930) was voor zijn benoeming in 1978 tot hoogleraar in de geschiedenis van het Christendom aan de Rijksuniversiteit Groningen onder meer acht jaar docent aan de Protestantse Theologische School te Ndoungué, Kameroen. Als directeur van deze predikantsopleiding maakte hij deel uit van de tijd waarin 'Oegstgeest' en 'Parijs' haar belangrijkste Europese partners waren, en de

overgang van SMEP naar CEVAA plaats vond. Hij bleef in contact met kerk en theologie in Afrika door enkele gastdocentschappen aan de theologische faculteit van Yaoundé (in 1985, 1986 en 1992) en door zijn lidmaatschap van de Hervormde Raad voor de Zending (1977-1988). Lid van de Redactie van Wereld en Zending: van 1977-1982.

Internationalisatie van Scheut

'Belgische missie' wordt intercultureel missie-instituut.

De Belgische missie van de paters van Scheut is bezig zichzelf te transformeren in een intercultureel missie-instituut door de inbreng van onder anderen Zairese en Filipijnse paters.

Eric Manhaeghe beschrijft deze ontwikkeling als een weg naar eigentijdse vertaling van de missionaire doelstelling.

Het woord missie roept in de publieke opinie nog steeds een ander woord op: kolonie. Beiden lijken onlosmakelijk met elkaar verbonden. Toen de Nederlandse bisschoppen, na hun laatste *ad limina* bezoek aan de paus, verklaarden dat Nederland opnieuw als een missieland beschouwd moest worden, reageerde de publieke opinie geschokt. Veel mensen hadden het gevoel dat hun land opnieuw het voorwerp van kerkelijke verovering geworden was. Wat de bisschoppen precies met de woorden missie en missieland bedoelden, weet ik niet. Het is natuurlijk niet onmogelijk dat ze daarbij aan een soort herovering dachten. Maar dan gingen ze toch voorbij aan een aantal belangrijke ontwikkelingen in de missionaire wereld.

Met name de missie-instituten vatten hun opdracht niet langer als een soort verovering op. De koloniale tijd behoort voor hen definitief tot het verleden. Zij vertolken meer en meer het standpunt van de volkeren die zij destijds 'de christelijke beschaving brachten' en leggen de nadruk op gelijkwaardigheid en solidariteit. Het feit dat de meerderheid van hun leden jonger dan 45 jaar uit het Zuiden afkomstig is, verklaart deze ommekeer. Zo hebben zich in de instituten nieuwe relatiepatronen ontwikkeld die ook naar buiten toe in nieuwe verhoudingen vertaald worden. De mij toegemeten ruimte laat mij niet toe uitvoerig in te gaan op de ontwikkeling van deze nieuwe relatiepatronen in de verschillende missie-instituten. Ik beperk mij tot het instituut waartoe ik zelf behoor: Scheut. De nieuwe relatiepatronen waarover sprake in dit nummer van *Wereld en Zending*, wor-

den er in het kader van de 'internationalisatie' van het instituut gesitueerd. Artikel 1 van de *Constituties van CICM*¹ bepaalt duidelijk dat Scheut 'een internationaal religieus missie-instituut' is. Artikel 2 zegt wat precies bedoeld wordt met de term 'internationaal': Als religieuze missionarissen, komend uit verschillende rassen en culturen, leven en werken wij samen als broeders². 'Internationaal' verwijst hier duidelijk naar interculturele relatiepatronen. Vooreerst op het persoonlijke vlak: de leden van het instituut verloochenen geenszins hun culturele afkomst. Maar de bevestiging van de culturele identiteit van de onderscheiden leden leidt niet tot de vorming van relatief autonome nationale groepen binnen het instituut. Integendeel, de Constituties bepalen dat allen als broeders samenleven, wat veronderstelt dat ze elkaar leren kennen en waarderen als personen die terzelfdertijd in verschillende culturen én in dezelfde religieuze familie thuishoren. Van een dergelijk gemeenschapsleven kan geen sprake zijn zonder interactie op het culturele vlak.

Het gaat hier dus duidelijk om een intercultureel en niet om een multicultureel samenleven. De term 'internationaal' verwijst ook naar nieuwe relatiepatronen op het vlak van de zending: de opdracht van de leden bestaat erin samen te werken. Dit betekent dat hun respectieve modellen van missie aan bod komen, wat dan weer een goede kennis van elkaars achtergrond en een vruchtbare uitwisseling veronderstelt. Indien nodig, moet men het eigen model kunnen relativiseren teneinde zich samen voor het gemeenschappelijke doel in te zetten. Deze 'internationalisatie' kan niet los gezien worden van de nieuwe context waarbinnen missie geschiedt.

Nieuwe context

Relatiepatronen hebben alles met verantwoordelijkheid te maken. Mensen die een gelijkwaardige verantwoordelijkheid op zich nemen, gaan zich spontaan als elkaars gelijken gedragen. Een persoon aan wie geen of veel minder verantwoordelijkheid toevertrouwd wordt, beschouwen ze als hun mindere. Missionarissen verschillen op dit vlak weinig van hun tijdgenoten, ook zij gingen in de loop van de geschiedenis op die manier met elkaar en hun medewerkers om. Zolang duidelijk was dat de grootste verantwoordelijkheid op hun schouders berustte, gedroegen zij zich als meesters. Zodra een deel van hun verantwoordelijkheden aan hun lokale medewerkers overgedragen werd, zagen ze zich verplicht hun verhoudingen met de autochtone christenen te herzien: zij waren nu 'gasten' geworden. Voor velen was het een pijnlijk en moeizaam proces, maar toch zijn de meesten erin geslaagd nieuwe relatiepatronen op te bouwen³. Enkele westerse missie-instituten gingen zelfs verder en openden hun deuren voor

jongeren uit het Zuiden. Zo ontstonden ook binnen de missie-instituten nieuwe relatiepatronen.

Van nationale tot mondiale verantwoordelijkheid

Zoals vele andere missie-instituten, wordt Scheut in de tweede helft van de negentiende eeuw gesticht. Het doel van de jonge Congregatie is het vormen en uitzenden van priesters die het geloof willen prediken bij de ongelovigen, vooral in het Chinese rijk. Aan missie-instituten wordt steeds een bepaald grondgebied toegewezen en de opdrachtgever – de Romeinse Congregatie Propaganda Fide – rekent erop dat het instituut alles in het werk zal stellen om zo snel mogelijk een groot aantal christengemeenschappen tot stand te brengen. Dan pas kan een apostolisch vicariaat opgericht worden en krijgt het gebied zijn eerste bisschop. Dit veronderstelt niet alleen dat het missie-instituut voldoende goed opgeleid personeel kan inzetten, maar ook dat het over belangrijke financiële middelen beschikt. Scheut voldoet aanvankelijk aan geen van beide voorwaarden. Teneinde jonge priesters aan te trekken – vooral hun bisschoppen te overtuigen! – en de nodige fondsen te werven doet de stichter en eerste algemeen overste Theofiel Verbist beroep op het nationaal eergevoel van zijn landgenoten. Hij stelt zijn stichting voor als de Belgische Missie in China en onderstreept sterk het nationaal karakter van zijn onderneming. Dit betekent helemaal niet dat de medewerking van niet-Belgen geweigerd wordt. Na een paar jaar worden trouwens enkele Nederlanders lid van de jonge Congregatie. Verbist richt zich eerst en vooral tot zijn landgenoten en zijn boodschap is duidelijk: de nieuwe missie berust op de schouders van de Belgische katholieken. Zij moeten voor de nodige roeping en financiën zorgen. Katholieken van andere nationaliteiten kunnen hierbij helpen, maar het gaat wezenlijk om een Belgische verantwoordelijkheid⁴. Tegen het einde van de twintigste eeuw is de globale context waarbinnen de Kerk haar missie-opdracht vervult grondig gewijzigd. Er bestaan nu overal lokale kerken die zelf verantwoordelijk zijn voor de evangelisatie in eigen streek. Niemand kan zomaar missionarissen ergens naartoe sturen! Ook *Propaganda Fide* niet. Zij moeten door de lokale verantwoordelijken uitgenodigd en onthaald worden. Termen als ‘buitenlandse’ of ‘overzeese’ missies worden niet langer gebruikt. Ze behoren tot de koloniale tijd. Nu legt men meer en meer de nadruk op wederkerigheid in missie en op missie in de zes continenten. Ook de missie-instituten situeren zich binnen deze nieuwe globale context. Hun werkterrein omvat nu eveneens de westerse wereld en de leden zijn zowel van het Noorden als het Zuiden afkomstig. Vooral de jongere leden van deze instituten zijn van het Zuiden af-

komstig en zien zichzelf meer en meer als tekenen van de solidariteit tussen Zuid en Noord. Missie is niet langer een nationale, maar een mondiale aangelegenheid. Gedurende het laatste algemeen kapittel van Scheut (juni-juli 1993) werd zeer sterk de nadruk gelegd op de gezamenlijke inzet (*corporate commitment*) van alle leden. Missionarissen, afkomstig van verschillende continenten, zetten zich samen in voor het Rijk Gods en zijn aldus een teken van solidariteit in een wereld waar de verdeeldheid steeds toeneemt.

Gelijkwaardigheid niet vanzelfsprekend!

Meer en meer mensen nemen het woord ‘werelddorp’ in de mond. Dit lijkt mij, tenminste vanuit een cultureel standpunt, eerder een droom dan een werkelijkheid. Het is hoogst onwaarschijnlijk – wellicht ook niet wenselijk – dat de wereld er ooit als een dorp zal uitzien. Toch moet men toegeven dat alle grote uitdagingen van onze tijd op een globaal antwoord wachten. De bevordering van rechtvaardigheid en vrede, de bestrijding van de drugshandel, de bescherming van het milieu als het gemeenschappelijk bezit van alle volkeren, enz., vragen inderdaad om een mondiale aanpak. De concrete actieplannen moeten echter steeds met de specifieke situatie van elk land rekening houden. Dit is een vrij complexe aangelegenheid omwille van de veelheid van culturen en religies. Vooral de religies en de culturen die zich recentelijk hebben kunnen bevrijden van koloniale of communistische overheersing hebben er behoefte aan de eigen identiteit te bevestigen. Dit vergroot de spanningen in de wereld. Men heeft lange tijd gedacht dat de wereldwijde verspreiding van wetenschap en technologie tot het ontstaan van één moderne wereldcultuur zou leiden. Niets is minder waar. Dank zij de vooruitgang van de wetenschap, treden mensen van verschillende culturele achtergronden inderdaad meer en meer in contact met elkaar, maar dat betekent helemaal niet dat ze naar elkaar toegroeien. Dikwijls gebeurt het tegenovergestelde. Zij zien een bedreiging in elkaar⁵. Wanneer handige politici op dit gevoel inspelen, luidt dit het begin in van een reeks oorlogen en ellende waar niet zo snel een einde aan komt. Zelfs wanneer verschillende groepen erin slagen in vrede naast elkaar te leven (multiculturele samenleving), gaan mensen elkaar niet vanzelfsprekend als gelijkwaardig aanzien. Men blijft zich steeds afvragen wie de beste en de eerste (eigen volk?) is.

Missie geschiedt binnen deze context van verdeeldheid, vrees en wederzijds wantrouwen. De waarde van een intercultureel getuigenis – ook in Europa – mag niet onderschat worden. Het feit zelf dat mensen van verschillende culturele achtergronden met elkaar samenleven en -werken is

reeds Goed Nieuws in een verdeelde en opgeschrikte wereld. Het is tot op zekere hoogte een tegen-cultureel getuigenis omdat het ingaat tegen de spontane gevoelens van een doorsnee burger. Dit betekent helemaal niet dat de leden van de missie-instituten supermensen zijn, maar wel dat ze vanuit een 'andere' overtuiging leven. In het getuigenis dat zij brengen laten zij duidelijk zien dat zij zich niet laten inpalmen door de consumptie-ideologie (elk neme het beste voor zich), contesteren zij het dogma van het economische groeimodel, klagen zij het groeiend racisme aan, enz. De oplossing die zij aanbrengen staat haaks op die van extreem rechts: elk volk in zijn eigen – eventueel gezuiverd! – gebied. Hoe gaan de leden van deze instituten concreet met elkaar om? Hoe proberen zij een teken van hoop te zijn in een verdeelde wereld?

'Internationalisatie': een nieuw relatiepatroon

Toen het vijfde algemeen kapittel van Scheut (1947) besloot ook jongeren van de 'missielanden' tot de Congregatie toe te laten, kon geen enkel lid van het kapittel voorzien hoe ingrijpend deze beslissing het instituut zou veranderen. Aanvankelijk betekende 'internationalisatie' eenvoudigweg het opgaan van kleine culturele minderheden in de grote Vlaamse meerderheid. Vanaf de jaren zestig verwierven meer en meer kolonies de onafhankelijkheid en werd de 'internationalisatie' een 'probleem'. De assimilatie was niet langer een ideaal en het aantal kandidaten uit het Zuiden liep terug. Men wist zelfs niet goed meer wat men met de reeds aangenomen leden, afkomstig van het Zuiden, moest aanvangen en zij werden bijgevolg uitgenodigd hun respectieve diocesane clerus te vervoegen. Zowel de Filipijnse als de Zaïrese Scheutisten toonden zich vastbesloten hun missieroeping binnen het instituut te beleven en weigerden op die uitnodiging in te gaan. Deze vastberadenheid verplichtte de Congregatie grondig na te denken over haar eigen identiteit. Zij moest tevens de plaats van de Zaïrese en Filipijnse leden in haar schoot opnieuw bepalen. Het achtste algemeen kapittel (1974) bevestigde de beslissing van 1947, maar ging ze anders interpreteren. De nadruk komt nu te liggen op de universele broederschap in Christus⁶. Mensen die tot verschillende nationaliteiten en culturen behoren getuigen samen van het evangelie. Daarom is het ook nodig dat de missionarissen in interculturele teams leven en werken. De solidariteit tussen Noord en Zuid moet duidelijk vorm krijgen binnen deze teams, ook in financieel opzicht. De geloofwaardigheid van de missie-instituten hangt voor een groot deel af van de aard van de onderlinge verhoudingen tussen de leden van verschillende culturen.

Structurele implicaties

Scheut heeft dus duidelijk voor 'internationalisatie' gekozen. Deze beslissing heeft verregaande gevolgen voor het leven en de structuren van het instituut⁷. Je kan onmogelijk voor 'internationalisatie' opteren en terzelfdertijd het bestaan van nationale groepen binnen de congregatie negeren. Die groepen hebben echter binnen Scheut nooit een exclusieve verantwoordelijkheid gehad. Het is bijvoorbeeld niet zo dat de Zaïrese provincies slechts uit Zaïrezen bestaan en dat zij de mogelijkheid hebben elders, met eigen mensen, een nieuw district op te richten. In principe kan om het even wie naar om het even waar gestuurd worden. Provincies zijn wel verantwoordelijk voor de recrutering en de vorming van de nieuwe leden, maar de eerste benoeming ontvangt men steeds van het algemeen bestuur, in principe buiten zijn land van herkomst.

Bijna alle provincies⁸ tellen Belgen, Nederlanders, Zaïrezen, Filipino's, en in mindere mate Indonesiërs en Haïtianen onder hun leden. Allen hebben dezelfde fundamentele rechten en plichten. Zo zijn ongeveer de helft van de provinciale oversten niet-Europeaan. Het gaat hier niet om een versnippering, minder nog om een soort assimilatie van minderheden in de meerderheidsgroep. De verschillende nationale groepen hebben een eigen identiteit, beleggen af en toe vergaderingen om de eigen problemen te bespreken, en zien zichzelf als onderscheiden takken van de ene Scheutboom. 'Internationaliteit' wordt duidelijk als interdependentie beleefd. De verschillende groepen hebben een beperkte autonomie: geen enkele kan iets belangrijks op eigen houtje ondernemen. Ook in de praktijk heeft elke groep steeds alle andere nodig.

Het algemeen bestuur weerspiegelt de internationale samenstelling van de congregatie. Het bestaat op dit ogenblik uit twee Belgen, één Zaïrees, één Filipino en één Noord-Amerikaan. Dit is nog niet altijd het geval voor de provinciale besturen, maar daar komt snel verandering in. De verschillende geografische entiteiten (provincies) zijn internationaal samengesteld en beschikken over voldoende autonomie om een eigen lokaal beleid te voeren. Het kapittel van 1993 heeft echter gewaarschuwd voor een grote spreiding van de leden die tot de kleinere nationale groepen behoren. Men moet vermijden dat enkelingen in een of andere provincie gedropt worden en er alle contact verliezen met de leden van de eigen cultuur. In elke geografische entiteit moet men verschillende betekenisvolle culturele entiteiten onderbrengen en zoveel mogelijk interculturele samenwerking bevorderen. Wanneer men op die manier elkaars leven deelt, gaat men ook de gebeurtenissen in de wereld vanuit een geheel nieuw standpunt bekijken. Wat in de Filipijnen, Indonesië, Zaïre of Haïti gebeurt, kan je nooit koud laten. Je leeft mee met de confraters die familieleden ter plaatse hebben. Je

neemt deel aan het wereldgebeuren omdat je op een of andere manier overal familie hebt. Oudere Europese leden hebben het daar wel wat moeilijk mee. Zij bewaren meer afstand en velen onder hen maken nog steeds een strikt onderscheid tussen henzelf en de confraters uit het Zuiden. Deze laatsten behoren blijkbaar nog niet tot familie.

Diepgaande bekering

Nieuwe interculturele relatiepatronen, gebaseerd op gelijkheid, kunnen niet van buitenaf opgelegd worden. Zij vereisen een diepgaande bekering van alle leden. Wat betekent dit concreet? Vooreerst dat men zich in een geest van wederzijdse afhankelijkheid kwetsbaar durft opstellen en een aantal fundamentele houdingen aankweekt: wederzijds vertrouwen, openheid voor verandering, spirituele diepgang, dialoog enz. Dit wil zeggen dat elkeen zich terzelfdertijd bewust is van zijn eigen culturele identiteit en beperkingen én van de culturele identiteit en beperktheid van de anderen. Mensen kunnen slechts op één manier hun horizon verbreden en zo samen een eenheid in verscheidenheid tot stand brengen: door hun eigen gezichtsveld te verlaten om te leren van mensen met een ander gezichtsveld dat op een eigen wijze even beperkt is⁹.

Wie zich bewust is van de grenzen van de eigen cultuur, misprijst haar daarom niet. Integendeel, een dergelijk bewustzijn veronderstelt dat men fier is tot een bepaalde cultuur en natie te behoren en dat men er zich tot op hoogte mee vereenzelvigd. Bij elke authentieke bekering gaat het immers om de persoon zelf, niet om een abstracte notie waar hij of zij niets mee te maken heeft. Slechts wie zich tot op zekere hoogte bewust met zijn cultuur vereenzelvigd en er de beperktheid van aanvaardt, kan de andere culturen met de nodige eerbied benaderen. Interculturele communicatie is geen abstracte bezigheid, maar eerst en vooral persoonlijke communicatie. Vandaar de voortdurende uitdaging voor alle leden om hun persoonlijke en culturele waarden en grenzen te aanvaarden en zo te groeien naar een harmonieus samenleven en -werken in wederzijdse afhankelijkheid¹⁰.

Noodzaak van een heldere visie op missie

Deze wijze van samenleven en -werken heeft het missie-instituut ertoe verplicht na te denken over zijn specifieke rol in kerk en maatschappij. Die wordt als volgt omschreven in de constituties: 'Wij worden naar de volkeren gezonden om de Blijde Boodschap te verkondigen, overal waar onze missionaire aanwezigheid het meest nodig is, in het bijzonder daar waar

men het evangelie niet kent of niet beleeft. [...] In het spoor van Jezus richten wij ons bij voorkeur tot de armen, als degenen voor wie het Godsrijk bij voorrecht bestemd is'¹¹.

Dit betekent dat Scheut een zeer beweeglijk instituut wenst te zijn dat snel kan ingezet worden waar de missionaire nood het grootst is¹². Het spreekt vanzelf dat de leden slechts naar plaatsen gestuurd worden waar de lokale verantwoordelijken hen uitnodigen en dat ze er met hen samenwerken. In de constituties wordt niets gezegd over de concrete opdrachten die het instituut aanvaardt. De leden staan open voor nieuwe situaties in de wereld¹³, maar alle 'verbintenissen behouden een tijdelijk karakter, wat [het instituut] toelaat op andere missionaire uitdagingen in te gaan'¹⁴. Precies dit tijdelijk karakter is bron van moeilijkheden. De oudere Europese missionarissen zijn zeer gehecht aan de kerken die ze zelf 'geplant' hebben. Sommigen begrijpen dan ook niet waarom ze niet opgevolgd worden door jonge confraters uit het Zuiden. Deze laatsten wensen inderdaad op nieuwe uitdagingen in te gaan, zoals de constituties het vragen. Wanneer men daar nog de grote verscheidenheid aan concrete opdrachten aan toevoegt, die men overal ter wereld aan de leden toevertrouwt, begrijpt men dat het niet gemakkelijk is een gemeenschappelijke missionaire visie te ontwikkelen. Dit is het zwakke punt van Scheut en van vele andere missie-instituten: men slaagt er maar niet in een consistente, heldere visie op missie te ontwikkelen, die door de congregatie als geheel wordt aanvaard. Op het laatste algemeen kapittel van Scheut (1993) werd herhaaldelijk de vraag gesteld: 'Kan iemand ons duidelijk zeggen wat missie nu voor ons inhoudt?' Dit is geen vraag naar een nieuwe theoretische definitie van missie, maar een zorg voor de toekomst: hoe kunnen wij blijven samenwerken en -leven wanneer we er verschillende modellen van missie op na houden?

Herstichtingsproces

Ik deel de zorg van mijn confraters die zich afvragen hoe het verder moet met een zo verscheiden samengestelde congregatie. Toch ben ik hoopvol gestemd. Heel wat jongere confraters hebben reeds geleerd hoe ze het best met elkaar kunnen omgaan. Zij weten dat hun broeders van andere culturen niet alleen een andere huidskleur hebben en een andere taal spreken, maar dat ze ook op een eigen wijze denken, van gedachte wisselen, problemen oplossen en aan besluitvorming doen. Elkeen wordt er zich meer en meer van bewust dat de eigen cultuur niet noodzakelijkerwijze de beste oplossing voor alles heeft. Met de verschillende - soms tegengestelde - modellen van missie zal men eveneens leren omgaan. Ook op dit vlak is reeds een verrijkende uitwisseling begonnen.

De mogelijkheid van een diepgaande crisis wil ik niet uitsluiten, zelfs met een opsplitsing van het instituut in kleinere continentale groepen moet men rekening durven houden. Wat mij echter hoopvol stemt is dat het herstichtingsproces van Scheut en van andere missie-instituten, waarvan de 'internationalisatie' deel uitmaakt, langzaam maar zeker de goede richting uitgaat¹⁵. Deze instituten maken een groeiproces door. Het specifieke doel van elk instituut wordt opnieuw omschreven en de toetreding van leden uit het Zuiden zorgt ervoor dat er een nieuwe mentaliteit of groeps-cultuur ontstaat die de realisatie van de nieuwe doelstellingen bevordert. Dat dit alles tijd, inzet en inzicht vraagt, zal niemand verwonderen. Wanneer we nu reeds zien hoe gelovigen uit verschillende culturen samen deelnemen aan Gods zorg voor alle mensen, mogen we zeker dromen van een nieuw missionair tijdperk. Hoe het er precies zal uitzien, weten we niet. Alles wijst erop dat het geen voortzetting zal zijn van het westerse veroveringsmodel.

- 1 CICM staat voor Congregatie Immaculati Cordis Mariae (Congregatie van het Onbevleete Hart van Maria). Dit is de officiële naam van het instituut. Scheut is de naam van de wijk in Anderlecht (Brussel) waar de stichter (Theofiel Verbist) en de eerste leden van het instituut in 1862 hun intrek namen. Vandaar de niet-officiële, maar beter bekende, benaming: 'Paters van Scheut' of 'Scheutisten'.
- 2 Constituties. Algemeen Directorium van de Congregatie van het Onbevleete Hart van Maria, Rome, 1988, p. 11.
- 3 Voor een antropologie van de missies die de evolutie van deze relatiepatronen analyseert, zie H. Maurier, *Les Missions, Religions et civilisations confrontées à l'universalisme*, le Cerf, Paris, 1993, 210 p.
- 4 Cf. D. Verhelst, 'De Belgische Missie in China', in D. Verhelst en H. Daniëls (eds.), *Scheut vroeger en nu: 1862-1987*, Universitaire Pers, Leuven, 1991, p. 32-33.
- 5 Een van de meest recente ontwikkelingen op dit gebied is het vertrek van westerse bedrijven naar de zogenaamde lage loon-landen, of het uitbesteden van een deel van de beschikbare arbeid aan die landen. Het valt hierbij op dat de arbeiders spontaan in hun collega's van de lage loon-landen een bedreiging zien. Het kost de vakbonden heel wat moeite om hun leden te doen inzien dat de ware schuldigen in het eigen land te vinden zijn, namelijk bij de bedrijfsleiders. Nog moeilijker zal het zijn om een solidariteitsbeweging op gang te brengen die ervoor zorgt dat de lage loon-landen menswaardige loon-landen worden.

- 6 Meer hierover in N. Pycke, 'Aggiornamento en internationalisatie: 1967-1987', in D. Verhelst en H. Daniëls (eds.), o.c., p. 417-493.
- 7 Meer hierover in C.M. Harmer, 'Internationality: Intentional or Accidental?', in *Review for Religious*, 52(1993)1, p. 111-118.
- 8 Enkel de Nederlandse provincie die destijds verkoos 'waardig te sterven' neemt niet aan het proces van internationalisatie deel.
- 9 Meer hierover in een bredere context bij D.N. Larson, 'Transcending Tribalism: Deparochialization in Missionary Orientation', in *Missiology*, 20(1992)3, p. 385-393.
- 10 Cf. J. Malone, 'Internationality - At What Price?', in *Review for Religious*, 51(1992)1, p. 109-117.
- 11 Constituties, o.c., art. 3, p. 11.
- 12 Dit is onlangs (juli 1992) nog in Mongolië gebeurd.
- 13 Constituties, o.c., art. 3, p. 12.
- 14 Ibidem, art. 10, p. 14.
- 15 Meer hierover in Eric Manhaeghe, 'Missie-instituten. Evolutie van een herstichtingsproces', in *Kerk en Missie*, nr. 269, 1993, p. 2-8.

Drs. E. Manhaeghe (1974) is missioloog en priester-lid van CICM (Scheut). Als missionaris was hij werkzaam in Zaïre, Nigeria en Kameroen. Thans is hij directeur van 'Euntes' (centrum voor permanente vorming van missionarissen) en redactielid van o.a. *Kerk en Missie*, *Spiritus* en *Eglise et Mission*.

Bijdragen in een wereldwijde opdracht

Nieuwe relaties binnen de bijbelgenootschappen

De Bijbelgenootschappen hebben door een consequente regionalisatie geprobeerd om hun dienstverlening een gelijkwaardige verantwoordelijkheid te laten worden van noord en zuid en van oost en west.

Bijbelgenootschappen zijn een produkt van de angelsaksische opwekkingsbeweging die ook het Leger des Heils, diaconale inrichtingen voor gehandicapten en zieken, zendingsgenootschappen en de parlementaire anti-slavernijbeweging voortbracht.

Het Brits en Buitenlands Bijbelgenootschap (BBBG) ontstond in 1804. Het was een reactie op een verzoek uit Wales om bijbels. Onder het motto 'if for Wales why not for the world' ontstond een organisatie die bestuurd werd door leken uit alle kerken. Doel was de bijbel zonder voetnoot of kanttekening uit te brengen in een taal die mensen verstaan en voor een prijs die ze kunnen betalen. Dit allereerste bijbelgenootschap presenteerde zich als 'a handmaiden of the church', een dienstmeisje van de kerk.

Die organisatie werd een enorm succes. In de eerste tien jaar van haar bestaan, publiceerde ze niet alleen de bijbel in tal van talen, ook in talen waarin dat boek nog nooit was verschenen, maar inspireerde christenen elders soortgelijke genootschappen te stichten. In 1805 in Berlijn, in 1806 door rooms-katholieken in Ratisbon, in 1807 in Moskou, in 1808 in Stockholm en Philadelphia, in 1809 in New York en Aberdeen, in 1811 in Helsinki en Boedapest, in 1812 in Riga, Württemberg, Zürich en Petersburg, in 1813 op St. Helena, en in Kaapstad en Nova Scotia.

De doelstelling van al die genootschappen was eenvoudig, de kans op leerstellige botsingen gering. Dat maakte brede steun mogelijk. Dat moeder-genootschap werd gesticht door vrome rijken uit de City, die de kern vormden van de toenmalige opwekkingsbeweging. Maar ze bouwden een

organisatie op van hulpcomite's waardoor eenvoudige gelovigen in staat gesteld werden ook hun kleine gift bij te dragen.

De beweging overschreed alle kerkelijke grenzen en ook katholieken droegen van het begin af aan hun steentje bij. Het Nederlands Bijbelgenootschap, opgericht in 1814, deed een beroep op een pater om als eerste secretaris te fungeren. Na lang nadenken verkoos hij het parochiale werk. Toen werd een remonstrant gekozen. Pas in 1823 hief paus Leo XII waarschuwend de vinger op: 'We exhort you, therefore, by all means to turn away your flocks from these poisonous pastures', vertaalde de Engelse secretaris Robert Owen uit het Latijn. De paus zei dat niet omdat hij tegen de bijbel was maar 'being persuaded that if the Scriptures be everywhere indiscriminately published more evil than advantage will arise on account of the rashness of the men'. Hij vreesde bijbels zonder door zijn kerk goedgekeurde voetnoten en kanttekeningen.

British empire

Het Brits en Buitenlands Bijbelgenootschap (BBBG) voelde zich als het 'British empire', een wereldorganisatie. Het was helemaal niet zo gelukkig met die spontaan ontstane zusterkerken. Veel liever werkte het met hulpcomite's die aan London verantwoording schuldig waren. Die organisatievorm werd het in de schoot geworpen door de apocriefenstrijd in het midden van de jaren twintig van de vorige eeuw. Engelse 'independenten' ontdekten dat dank zij Britse subsidies op het vasteland gedrukte bijbels ook de apocriefe boeken bevatten. In hun ogen waren die niet apocrief maar verwerpelijk. Ze dreigden hun contributie in te houden als het genootschap daar niet mee ophield.

Het bestuur van het BBBG boog voor deze chantage en verbrak de band met alle zusterkerken die bijbels met deuterocanonieke bijbels produceerden. Dat bleken alle kerken op het Europese vasteland te zijn, ook het Nederlandse. In wezen bleef alleen contact over met het Schotse en het Amerikaanse Bijbelgenootschap. Het gevolg was dat er een eeuw aanbrak waarin iedere vorm van onderlinge samenwerking ontbrak. Ieder genootschap deed wat goed was in eigen ogen.

Bij het BBBG in London kwam het zwaartepunt van het werk al snel te liggen op het controleren, persklaar maken, uitgeven of subsidiëren van vertalingen die door zendingen overzee waren gemaakt. In de 'manuscriptroom' werden binnengekomen vertalingen zo goed mogelijk gecontroleerd. Daarbij werd wat er in Engeland aan kennis aanwezig was benut. Het gevolg was de publikatie van een stroom vertalingen van losse bijbelboeken, nieuwe testamente en hele bijbels van zeer ongelijke kwaliteit.

Die werd voornamelijk bepaald door de al dan niet aanwezige natuurlijke begaafdheid van de vertalers overzee.

Het Nederlandse Bijbelgenootschap, dat zich samen met het Schotse en Amerikaanse ook van het begin af aan internationaal opstelde – in Duitsland ontstonden in de vorige eeuw slechts regionale genootschappen gelieerd aan een Landeskirche – koos een totaal andere weg. Al een jaar na de oprichting drong de minister van binnenlandse zaken W.F. Röell erop aan dat het NBG zich ook zou richten op de bijbelverspreiding overzee. Gijsbrecht Karel van Hogendorp stimuleerde het genootschap zelf het vertaalwerk ter hand te nemen en 'dat niet over te laten aan slecht opgeleide zendelingen'.

Zo verscheen in 1823 de eerste advertentie waarin het NBG 'twee à drie jongelingen' oproept om opgeleid te worden tot bijbelvertalers. Zo'n 144 jaar lang heeft het taalgeleerden laten opleiden en uitgezonden. Daaronder waren begaafde mannen als J.F.C. Gericke, de pionier; Herman Neubrunner van der Tuuk wiens pen in gal was gedoopt (aldus een biografie over hem) en die de bestuursleden 'mandarijnen' noemde als ze beslissingen namen tegen zijn zin; Hendrik Kraemer, de oecumenische missionoloog. Nogal wat van die op kosten van het NBG opgeleide bijbelvertalers belandden tegen het einde van hun leven achter de kathedraal in een collegezaal.

Het Amerikaans Bijbelgenootschap werd financieel sterk. Eerst gaf het, net als het BBBG, vertalingen uit die door Amerikaanse zendingen waren gemaakt. De kwaliteit was echter niet bevredigend. Zo bouwde het in de jaren veertig van deze eeuw onder leiding van taalgeleerde Eugene Nida een internationale vertaalafdeling op. Hij combineerde moderne linguïstische opvattingen met eigentijdse exegetische inzichten en betrok wat de Amerikanen 'anthropology' noemen bij het vertaalwerk. Zo werkte ieder genootschap zonder overleg en contact met andere genootschappen elders.

Na elkaar toe gedwongen

Intussen was de bijdrage van die overzees werkende genootschappen aan het werk van zending en de opbouw van eigenlands kerken steeds belangrijker geworden. De bijbels die ze daar in de eigenlandse taal verspreidden, werden onmisbaar voor de inculturatie van de christelijke boodschap.

Maar ze gingen in de jaren dertig ook elkaar in de weg lopen. Ze waren in het kielzog van zendingen uit eigen land getrokken naar de gebieden waar die werkten. In China hadden zich zendingen gevestigd vanuit En-

geland, Schotland en Amerika. Het gevolg was dat het Britse genootschap, het Schotse en het Amerikaanse daar eigen kantoren openden. Ze hadden hun eigen produktielijnen en stelden onafhankelijk van elkaar de prijzen van hun bijbels vast. Toen, tegen het einde van het eerste decennium, in China herdacht werd dat de protestanten een eeuw in dat enorme rijk werkten, werd een grote oecumenische zendingsconferentie georganiseerd. Daar klonk de klacht dat het ene bijbelgenootschap de bijbels veel goedkoper aanbood dan het andere. Nog waren de genootschappen niet bereid elkaar te zoeken. De klachten in China werden echter luider en zendingen begonnen in tijdschriften thuis zich negatief over het werk van de bijbelgenootschappen uit te laten. Eindelijk, in de jaren dertig moesten de drie genootschappen wel bij elkaar gaan zitten voor overleg. De drie kantoren werden één enkel kantoor dat onder gemeenschappelijke verantwoordelijkheid zijn werk ging verrichten.

Vervolgens openbaarde dat probleem zich ook in Nederlands-Indië. Daar werden het Nederlands, Brits en Schots Bijbelgenootschap gedwongen tot overleg. Het was de uit de NCSV afkomstige Nederlandse algemeen secretaris van het NBG dr. H.C. Rutgers die als eerste begon aan te dringen op de oprichting van een Wereldbond van Bijbelgenootschappen om 'samen te doen wat men alleen niet vermocht'. Hij werd de samenroeper van een internationale bijeenkomst die in 1939 in ons land werd gehouden en besloot een 'Internationale federatie van bijbelgenootschappen' op te richten.

Samenwerken of samengaan

De Tweede Wereldoorlog kwam tussenbeide en de oprichtingsbijeenkomst kon pas in 1946 plaats vinden. Daar speelde zich een merkwaardige strijd af om de naam. Moest het zijn 'United Bible Societies' of 'United Bible Societies for the World'? Engelsen en Amerikanen wezen de laatste naam fel af. De Nederlander Herman Rutgers, de Noor bisschop Eivind Berggrav en de Duitser ds. Martin Niemöller wilden beslist dat 'for the World' gehandhaafd zien. De namen vertegenwoordigden twee werkviessies. De Engelsen en Amerikanen wilden geen brokje van eigen zelfstandigheid prijsgeven en louter een overlegorgaan scheppen. De Europese vastelanders wilden een wereldbond die ook nieuwe, eigen taken kon aanvaarden. De Engelsen en Amerikanen kregen hun zin (want zij hadden toen het geld) en daarmee bleef de groei van het bijbelwerk lang geremd. Iets van die discussie is nog zichtbaar in de wijze waarop het Nederlandse Bijbelgenootschap de naam 'United Bible Societies' vertaalde. Het spreekt consequent niet over Verenigde Bijbelgenootschappen, maar over

Wereldbond van Bijbelgenootschappen. Zo vertaalt ook het Duitse Bijbelgenootschap, al weet dat niet meer waarom, zoals we ontdekten bij navraag. Onder invloed van bisschop Berggrav gebruikte ook het Noors Bijbelgenootschap dat woord voor 'bond', alleen heeft daar in een onverhoeds ogenblik een journalist die zijn geschiedenis niet kende de 'letterlijke' vertaling toegepast.

De nieuwe naoorlogse situatie schiep een enorme behoefte aan bijbels. Kerken in tal van landen waar bijbelgenootschappen nooit actief geweest waren, vroegen om bijbelhulp. De Wereldbond kon zelf niets doen, had er ook niet het personeel noch de structuren voor. De traditioneel overzee werkende genootschappen hadden al zoveel werk omhanden dat ze nauwelijks nieuwe taken konden aanvaarden. Het gevolg was dat de wereldbond 'joint ventures' stimuleerde. Engelsen en Amerikanen organiseerden samen bijbelwerk in Zaïre en Zambia, Nederlanders en Engelsen in Kameroen, Noren en Engelsen op Madagascar, Zwitsers en Engelsen in Mozambique. Zo hielden de traditionele zendende genootschappen een vinger in de pap.

Waar zij niet mee gerekend hadden was de onafhankelijkheidsgolf die in de jaren zestig over de Derde Wereld zou spoelen, eerst over Azië en toen over Afrika. Nieuwe zelfstandige kerken gaven van meet af aan de bijbel een veel belangrijker plaats dan de vroegere zendingsorganisaties ooit gedaan hadden. Daar kwam bij dat ze schreeuwden om vertalingen in de eigen taal terwijl de zendingsgenootschappen juist gestreefd hadden het aantal vertalingen te beperken tot de grotere en de handelstal. Bovendien wilden in het kielzog van de kerken de traditionele 'agentschappen' van westerse genootschappen daar zelfstandige organisaties worden onder eigen leiding. Die nieuwe zelfstandige bijbelgenootschappen bleken ook andere prioriteiten, zeker op vertaalgebied maar ook ten aanzien van het aantal edities van de bijbel, te stellen dan de westerse genootschappen gedaan hadden.

Toch waren de angelsaksische genootschappen nog niet bereid om te erkennen dat er een boetseerfout in hun wereldbond zat. De vraag om bijbelhulp klonk echter steeds luider, tot in 1966 op een internationale vergadering erkend moest worden dat via de Wereldbond van Bijbelgenootschappen niet meer bijbels verspreid en vertaald waren dan in de jaren dertig door die genootschappen afzonderlijk geschiedde. De Wereldbond had tot dat moment, twintig jaar na zijn oprichting, geen enkele verbetering in de bijbelsituatie gebracht.

De eerste reactie was een roep om een geweldige inzet om bijbels te verspreiden. Het ideaal werd: in iedere hand een bijbelvouwblad, voor iedere christen een nieuw testament, in ieder christelijk huis een bijbel. De leus voor de actie luidde, 'Gods Word for a New Age'. Die actie bleek lucht te

zijn. De hoeveelheid kleine bijbelvouwblaadjes dat verspreid werd, steeg tot astronomische aantallen, maar er kwamen nauwelijks meer nieuwe testamenten en hele bijbels in handen van de mensen overzee. Pas toen werd beseft dat de fout in de structuur zat.

Zo werd in de tweede helft van de jaren zestig een structuur uitgedacht die niet mocht leiden tot een groots wereldbureau, maar zijn kracht moest vinden in continentale kantoren; die arm en rijk in staat moesten stellen als gelijken samen te werken; die nieuwe initiatieven moest kunnen stimuleren, nieuwe bronnen van geld kon aanboren.

Een nieuwe structuur

1. Vanaf dat moment werd de gedachte van 'agentschappen' losgelaten. Het streven is nu in zoveel mogelijk landen nationale genootschappen op te richten. In de jaren zestig en zeventig ontstonden die in de Derde, op dit moment in de Tweede Wereld. Elk nationaal genootschap dopt in eigen huis de eigen boontjes. Het stelt zich op als een dienstmeisje van de kerken en probeert mensen een bijbel in handen te geven die ze kunnen verstaan in hun eigen taal en voor een prijs die ze kunnen betalen.

2. Er is een getrapte organisatie opgebouwd. Alle bijbelgenootschappen in een bepaald continent zijn vertegenwoordigd in het regionale bestuur. De wereld is verdeeld in vier regio's met kantoren in Crawley voor Europa, in Nairobi voor Afrika, in Miami voor de beide Amerika's en in Hongkong voor Azië, Australië en Oceanië. De regionale besturen zijn op hun beurt vertegenwoordigd in het General Committee. In ieder van die besturen zijn op deze wijze gevende en ontvangende bijbelgenootschappen vertegenwoordigd.

3. Als de produktiekosten van een bijbel hoger zijn dan een gemiddeld dagloon in een bepaald land wordt het werk gesubsidieerd vanuit een internationale kas. Dat geldt ook voor vertaalwerk dat niet uit eigen inkomsten betaald kan worden, zoals in India waar het nationale genootschap op dit moment verantwoordelijk is voor vertalingen in niet minder dan 72 talen. Dat zou geen enkel genootschap op zijn eentje kunnen bekostigen. Die subsidie is mogelijk omdat alle genootschappen, ook de arme, naar vermogen bijdragen aan wat het World Service Budget genoemd wordt. Zo werd in het afgelopen jaar door de gezamenlijke bijbelgenootschappen 78 miljoen gulden toegezegd en kwam er aan extra bedragen nog eens 25 miljoen gulden bijeen. Het was het eerste jaar dat de honderd miljoen gulden voor internationaal bijbelwerk werd overschreden.

4. Om dat geld zo eerlijk mogelijk te verdelen, stellen alle bijbelgenootschappen jaarlijks een werkplan en begroting op. Daarin wordt omschre-

ven welke bijbels in welke talen geproduceerd moeten worden, hoe het vertaalwerk gefinancierd moet worden alsmede hoeveel moet worden uitgetrokken voor verspreidingsactiviteiten. Dat werkplan wordt met de begroting ingediend bij het regionale kantoor. Daar wordt tevens veel geëördineerd. Swahili wordt in veel Afrikaanse landen gesproken, door in die taal tegelijkertijd voor vier of vijf bijbelgenootschappen te produceren worden de kosten aanzienlijk gedrukt.

Die regionaal goedgekeurde begrotingen gaan vervolgens naar een 'round table' conferentie waar de aanwezigen tevens beschikken over de bedragen die de bijbelgenootschappen voor het volgend jaar hebben toegezegd. Tot het einde van de jaren zeventig waren inkomsten vrijwel gelijk aan uitgaven. Het bijbelwerk groeide in de jaren tachtig snel in Azië en Afrika en tegen het einde van die periode gingen ook de Oosteuropese landen voor bijbelwerk open. Vanaf toen moest steeds in de plannen geschrapt worden en moesten prioriteiten gesteld worden. Ruim honderd miljoen gulden voor bijbelwerk betekende vorig jaar dat voor zeker 25 miljoen gulden aan bijbelprojecten niet konden worden uitgevoerd. Voor dat bedrag moesten plannen worden uitgesteld.

5. Ingrijpend was de nieuwe structuur voor het bijbelvertaalwerk. Een van de belangrijkste beslissingen was dat de bijbel vertaald moest worden door mensen in hun eigen taal. Daarmee werden ineens westerse taalgeleerden naar het tweede plan verwezen. Zij werden consultants die rondreisden van vertaalteam tot vertaalteam om hun werk te controleren en hen te adviseren. In de eerste jaren waren dat vrijwel uitsluitend blanken, nu groeit het aantal Afrikanen, Aziaten en Latijns-amerikanen snel en komen we namen tegen als Isaac Madugu, Allah-Asra Mercy, Peter M. Renju, I-Jin Loh, Rosario U Yu, Daud Soesilo. Dat geldt trouwens ook voor andere functies.

Bij de opbouw van dit systeem hebben naast Amerikaanse en Engelse deskundigen Nederlanders nogal een rol gespeeld. Rein Kylstra was de eerste regionale secretaris voor Afrika in Nairobi, Ole van Luyn de tweede in Europa. Henk Duym, nu directeur van bijbeldrukkerij Jongbloed in Leeuwarden was produktiecoördinator, eerst in Azië en toen in de beide Amerika's. Kees de Blois was vertaalcoördinator eerst in Afrika, toen in Amerika en nu in Oost-Europa. Jan de Waard combineert een professoraat aan de Vrije Universiteit in de bijbelvertaalkunde met de taak van vertaalcoördinator in Europa.

Problemen

Natuurlijk kent dit werk problemen. Aan de orde kwam al gebrek aan

geld. Vaak is het ook moeilijk voldoende opgeleide krachten te vinden voor speciale functies. Een groot probleem is dat in veel landen geen produktiemogelijkheden zijn voor bijbels. In Afrika ten zuiden van de Sahara en ten noorden van Zambia is geen enkele drukkerij die een bijbel kan drukken.

Een ander probleem is dat het 'denkraam' van het hele systeem anglo-amerikaans is gebleven. Francofonen, Spaansdenkenden en Russisch opererenden hebben daar soms hun problemen mee.

Het heeft tijd en moeite gekost om in de beleidssfeer teams die bestaan uit continentaal denkende mensen te vinden en te trainen.

Ook fondsenwerfers in de westerse wereld hebben zo hun problemen: Nederland helpt Kameroen of Indonesië niet langer, maar draagt negen procent bij aan het World Service Budget. Hoe verkoop je dat?

Toch, deze aanpak van nieuwe gelijkwaardige relaties veegde het onderscheid tussen donor en ontvanger weg omdat eigenlijk iedereen nu zowel donor als ontvanger is. De nieuwe Nederlandse vertaling komt tot stand met adviezen en voortgangscontrole van een vertaalconsulent, net zoals het zojuist gereed gekomen nieuwe testament in de Indiase taal Tangsa tot stand kwam. En Nigerianen hebben net zo trouw financieel bijgedragen aan de produktie van Russische bijbels als Nederlandse christenen. De westerse deskundige heeft geen eigen plekje meer boven of buiten de werkende massa. De besluitvorming vindt plaats binnen het eigen continent.

Natuurlijk speelt het geheel zich af binnen een westers uitgedachte structuur. Maar daarvan kan men zeggen dat – of het Westen dat nu fijn vindt of niet – de Derde Wereld ervan overtuigd is dat de toekomst alleen maar is aan westerse structuren.

Dick Mulder

De missionaire visie van de nieuwe kerkorde

Hervormden, gereformeerden en lutheranen werken in Nederland aan een nieuwe kerkorde. Prof. D. Mulder constateert dat die visie eigentijds is. Over de verwoording van de bijzondere relatie tussen de kerk en het joodse volk is hij niet helemaal gelukkig.

De drie Samen-op-Weg partners, de Nederlandse Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken en de Evangelisch-Lutherse kerk zijn hard bezig om een nieuwe kerkorde (in dit artikel kortheidshalve 'de kerkorde' genoemd) op te stellen en het is zeker de moeite waard om na te gaan welke missionaire visie we daarin tegenkomen, of om het huiselijker te zeggen: hoe de zending er in de kerkorde afkomt.

Het lijkt me nuttig om vooraf een opmerking te maken. Wat verwachten we eigenlijk van een nieuwe kerkorde? Er zijn kerkleden die er veel van verwachten, niet minder dan een vernieuwende toekomstvisie en een daarop gebaseerde krachtige impuls voor toekomstig beleid. Onder hen zijn niet weinigen enigszins of soms zwaar teleurgesteld omdat van een nieuwe visie in de kerkorde niet blijken zou. Zij zouden graag gezien hebben dat de verenigde kerk meer wordt dan de som of de grootste gemene deler van de drie zich verenigende partnerkerken en dat de kerkorde voor dat meerdere de lijnen zou uittrekken. Hervormden denken dan aan hun kerkorde van 1951 die tot op zekere hoogte die rol gespeeld heeft.

Anderen – en daaronder hoort ook schrijver dezes – wedden niet zo hoog op een kerkorde. Zeker mogen we hopen dat de verenigde kerk een vernieuwde en vernieuwende kerk zal zijn. Maar vernieuwing valt moeilijk te verwachten van formuleringen in kerkorden, hoe fraai ze ook mogen zijn. Vernieuwing komt vooral van beneden, van bezielde gemeenteleden en bezielende bewegingen. En soms van boven, van bezielende kerkleiders of

theologen. Van belang is dan natuurlijk of een kerkorde ruimte laat voor beweging en die niet afknijpt.

Wat de zending betreft vind ik het daarom van gewicht of de kerkorde ruimte laat voor wat er in de missionaire arbeid zich beweegt en eventueel voor nieuwe ontwikkelingen. Daaraan wil ik in dit artikel de kerkorde toetsen.

Nog één opmerking vooraf: dit artikel komt om zo te zeggen tegelijk te laat en te vroeg. Te laat omdat het vermoedelijk niet meer kan meespelen in de discussie rondom de kerkorde. Wanneer het verschijnt zullen de beslissingen vermoedelijk al gevallen zijn. Maar ook te vroeg omdat op het moment van het schrijven (eind oktober) juist over een aantal artikelen die over de missionaire taak van de kerk handelen nog geen beslissing gevallen is. Het kan dus nog anders uitpakken dan op dit moment bekend is.

Ontwikkelingen in de zending

We vragen ons nu eerst af welke ontwikkelingen zich hebben voorgedaan en nog voordoen in de visie op het missionaire werk van de kerk. Dan noem ik allereerst de gedachte dat 'zending' behoort tot het wezen van de kerk. Deze gedachte is bepaald niet nieuw. In Nederland kozen de Gereformeerde Kerken al eind vorige eeuw principieel voor de idee dat zending niet bedreven moest worden door organisaties of bewegingen los van de kerk maar behoorde tot de taak van de kerk zelf. Later is deze idee algemeen goed geworden. In de Nederlandse Hervormde Kerk is zij in 1951 zelfs krachtig voorop gesteld.

Zending behoort dan te worden verstaan in de zin van 'gezonden zijn'. Dat hoort wezenlijk bij de kerk, zoals het hoort bij het discipelschap, bij het volgen van Jezus. Zoals Jezus gezonden is door de Vader, zo zendt hij zijn leerlingen en maakt ze tot apostelen.

Deze overtuiging brengt ook mee dat zending of 'de zending' niet beperkt kan worden tot het zenden van mensen overzee, alsof zending allereerst of zelfs uitsluitend een beweging zou zijn van gevestigde kerken in het Westen (het Noorden) naar 'heidense' gebieden in het Oosten of Zuiden. Ook in de eigen omgeving is de kerk gezonden. Dat geldt te meer nu grote delen van de zogenaamde christelijke wereld in snel tempo aan het ontkerstenen zijn. Deze gedachte is onder woorden gebracht in de leuze 'Zending in zes continenten'.

Een volgende ontwikkeling hangt hiermee samen. Nu er dank zij de zendingsarbeid van de laatste eeuwen overal in de wereld autochtone kerken zijn ontstaan, is het in de eerste plaats hun verantwoordelijkheid om in hun omgeving getuigen te zijn van Jezus en van Gods Koninkrijk. Wan-

neer kerken in het Westen nog werk 'overzee' willen verrichten, dan zal dat niet anders kunnen gebeuren dan in samenwerking met de kerkginds en vooral bestaan in het steun geven aan hun arbeid. Deze gedachte is nog niet algemeen doorgedrongen. Vooral van de zijde van de zogenaamde 'geloofszendingen' of van de kant van evangelisch gezinden worden nog duizenden zendingsarbeiders naar streken overzee gezonden die hun werk vaak verrichten zonder contact met de plaatselijke kerken. Ook in kerkelijke zending is er soms nog nostalgie naar de vroegere tijden, toen onze kerken in het Westen de zendingsarbeid zelf in de hand hadden. Ik herinner mij een hevige discussie kort na het einde van de Tweede Wereldoorlog over zendingsarbeid in Indonesië (waarop de meeste Nederlandse kerken zich toen concentreerden). De Indonesische kerken, dank zij een afgedwongen moratorium van de zendingsarbeid tijdens de Japanse bezetting tot grote zelfstandigheid gegroeid, wilden wel samenwerken met de Nederlandse kerken, maar dan zo dat zij nu de leiding namen en de Nederlandse kerken aan hun werk steun zouden bieden. In Nederland werd door sommigen beweerd: als we niet minstens medeverantwoordelijkheid dragen en medeleiding geven, is dat geen zending meer. Maar in de loop der jaren werd het besef algemeen dat het juist tot het gezonden-zijn van de kerken hoort om andere kerken samenwerkend te steunen.

Ik noteer nog twee belangrijke verschuivingen in de visie op de missionaire opdracht van de kerken. De eerste is de gedachte dat er geen getuigenis van het Koninkrijk Gods gegeven kan worden zonder dat er gestreefd wordt naar gerechtigheid in deze wereld en naar opkomen voor de armen en verdrukten. Gerechtigheidsbevordering hoort bij het gezonden-zijn van de kerk. Daarom zijn (wereld)diakonaat en zending dichter bij elkaar gekomen en wordt het moeilijk om ze organisatorisch te scheiden.

En tenslotte is er de ontwikkeling van de dialoog met andersdenkenden en andersgelovigen. Die is na de Tweede Wereldoorlog aarzelend op gang gekomen (vroeger kwam hij ook wel voor, maar toch nog zeer sporadisch). We zien eerst het gesprek met het joodse volk ontstaan en vervolgens bij het Vaticaan ('Nostra Aetate' van 1965) en bij de Wereldraad van Kerken (sub-unit on dialogue vanaf 1971) geïnstitutionaliseerde pogingen om met andersgelovigen in gesprek te raken en nieuwe theologische bezinning op de relatie met andere godsdiensten. De zaak van de intergodsdienstige dialoog is nog onderweg, over de theologische consequenties ervan is nog lang geen eenstemmigheid, maar de dialoog kan niet meer van het programma worden afgevoerd en hij kon wel eens verstrekkende gevolgen hebben zowel voor de bezinning op als voor de praktijk van de zending.

Kort samenvattend: in praktijk van en bezinning op de zending zien we het groeien van de visie dat zending kerkelijk moet zijn, dat haar arbeids-terrein de hele wereld is, dat zending overzee vooral gebeurt middels sa-

menwerking met de kerken ginds, dat tot de zending van de kerk hoort het opkomen voor gerechtigheid en dat dialoog met 'anderen' niet meer uit de zending van de kerk weg te denken is.

Dan wordt de vraag of de kerkorde van de Verenigde Protestantse Kerk in Nederland voor die ontwikkelingen ruimte laat, respectievelijk er toe inspireert.

De nieuwe kerkorde getoetst

Zending hoort bij de kerk, of anders gezegd: het apostolaat is een wezenskenmerk van de kerk; nog weer anders gezegd: de kerk is een gezonden kerk. Die fundamentele gedachte komt in de nieuwe kerkorde zeker tot haar recht. In artikel I-2 lezen we dat de kerk, levend uit Gods genade, haar opdracht vervult om het Woord te horen en te verkondigen, in artikel I-3 dat de kerk betrokken is in Gods toewending tot de wereld (volgens de toegevoegde verklaring is deze formulering bedoeld als verwoording van de gedachte van de Missio Dei) en in artikel I-8 wordt nog eens nadrukkelijk gezegd dat de kerk gezonden is in de wereld om in verkondiging en dienst aan alle mensen en aan alle volken te getuigen van de komst van het Koninkrijk van God.

Dit missionaire aspect van de arbeid der kerk komt ook verder telkens terug, in artikel V bij de omschrijving van het werk van de ambtsdragers en opnieuw in artikel X dat handelt over de missionaire, diakonale en pastorale arbeid van de gemeente. Volgens artikel XI is de gemeente, vanwege haar missionaire opdracht, in heel haar bestaan gericht op getuigenis en dienst aan hen die het evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn, opdat ook zij delen in het heil van Jezus Christus.

Ook de overtuiging dat de zendingsopdracht zich uitstrekt tot de hele wereld (zending in alle continenten!) ontbreekt in het ontwerp nieuwe kerkorde niet. We hoorden boven al over 'alle mensen en alle volken' en in artikel XVI-2 wordt gezegd dat de kerk haar zendingsopdracht vervult in de missionaire arbeid die zich uitstrekt over de gehele bewoonde wereld. De vroegere onderscheiding tussen zending (in het buitenland, overzee, in de niet-christelijke wereld) en evangelisatie (in het binnenland, in de zogenaamde christelijke wereld) is weggefallen, en terecht. Alleen in artikel XI lijkt de uitdrukking 'die het Evangelie niet kennen of daarvan vervreemd zijn' er nog enigszins aan te herinneren. Maar die formulering kan ook zo gelezen worden dat er overal in de wereld (en zeker ook in het snel ontkerstenende Nederland) mensen het evangelie niet kennen en dat er ook wereldwijd mensen van het evangelie vervreemd raken. In de verantwoording wordt uitdrukkelijk gezegd dat er geen grenzen worden getrokken,

noch lokaal, regionaal of mondiaal (of slaat deze zin op plaatselijke gemeente naast landelijke en wereldwijde kerk?)

Ook aan de samenwerking van de kerk in Nederland met kerken in andere landen is in de kerkorde behoorlijk aandacht besteed. Artikel XVI handelt over leven en werk van de kerk in oecumenisch perspectief. In lid 2 wordt nadrukkelijk gezegd dat de missionaire arbeid zich uitstrekt over de hele bewoonde wereld en dat de kerk haar zendingsopdracht vervult in samenspraak en samenwerking met kerken en gemeenten ter plaatse. In de verantwoording wordt gesteld dat heel de kerk en heel de bewoonde wereld in het ene oecumenische perspectief zijn geplaatst. Artikel XVI-3 spreekt ten aanzien van de diakonale arbeid in Nederland en in de wereld over samenwerking niet alleen met kerken en gemeenten ter plaatse maar ook met verwante instanties.

En hoe staat het met het idee van de gerechtigheidsbevordering? Het lijkt me van belang dat de notie van het Koninkrijk Gods in de kerkorde duidelijk verwoord wordt. Naar de komst van dat Koninkrijk strekt de kerk zich uit, zegt artikel I-1 direct al, in een wat archaisch aandoende formulering. De kerk getuigt aan alle mensen en alle volken van de komst van het Koninkrijk van God (artikel I-8). In die lijn ligt ook dat de Verenigde Protestantse Kerk volgens artikel I-6 oproept tot vernieuwing van het leven in cultuur, staat en maatschappij en in samenspraak met andere kerken voor mensen, machten en overheden van Gods beloften en geboden getuigt (onwillekeurig moet ik daarbij denken aan uitspraken en activiteiten van de Raad van Kerken in Nederland). Krachtig wordt de dienst van de kerk naar voren gebracht als dienst in de wereld en zij wordt verbonden met de verkondiging in artikel I-8, als getuigenis in woord en daad (I-9) en in IV-3 met de lofprijzing van de Naam.

Artikel X-2 zegt het zo: 'De gemeente vervult haar diakonale roeping in de kerk en in de wereld door te delen wat haar aan gaven geschonken is, te helpen waar geen helper is en te getuigen van de gerechtigheid van God waar onrecht geschiedt'. Bepaald geen beperking dus tot de huisgenoten des geloofs!

Zij die zending en (wereld)diakonaat dicht bij elkaar willen houden of zelfs niet meer willen onderscheiden, zullen door de nieuwe kerkorde niet gehinderd worden.

Tenslotte ligt er de kwestie van de dialoog met andersgelovigen en andersdenkenden. Ook daarvoor geeft de nieuwe kerkorde openingen. In artikel X-4 heet het dat de gemeente zich met het oog op de vervulling van haar roeping in al haar arbeid ontvankelijk toont voor wat anderen haar te zeggen hebben. Volgens de verantwoording is er sprake van wederkerigheid, want de gemeente geeft niet alleen maar ze ontvangt ook: ze heeft niet alleen iets aan anderen te zeggen maar ook te luisteren naar wat anderen

haar te zeggen hebben: ze heeft niet alleen iets aan anderen maar ook van anderen te leren. Het is duidelijk dat bij 'anderen' hier niet gedacht wordt aan andere kerken (zusterkerken, zustergemeenten, mede-christenen) maar aan de anderen die de gemeente in haar arbeid ontmoet.

In artikel XVI-2 gaat het over de 'dialogische houding'. De kerk, zegt het artikel, verricht haar getuigenis en dienst in respectvolle omgang met andere godsdiensten. Dit lid is pas in tweede instantie in het concept van de kerkorde opgenomen en is verrassend nieuw. Het betekent dat de respectvolle dialoog met aanhangers van andere godsdiensten definitief een plaats in de kerkelijke arbeid gaat innemen.

Wanneer ik op grond van al deze gegevens een conclusie probeer te trekken over de missionaire visie van de nieuwe kerkorde, dan kan deze als volgt luiden: de kerkorde is ten aanzien van de missionaire opdracht en de missionaire arbeid van de kerk voldoende met de tijd meegegaan; zij heeft ontwikkelingen en verschuivingen in 'de zending' verwerkt en houdt de weg voor verdere ontwikkelingen open. Mij dunkt dat met deze kerkorde best te leven, te denken en te werken valt en dat zij op bepaalde punten inspirerend fungeren kan.

Israël in de nieuwe kerkorde

Over één punt moeten we nog uitweiden. De kerkorde spreekt over verkondiging en dienst aan alle mensen en volken (I-8) en wordt daarin begrijpelijkerwijze niet specifiek. Maar één volk wordt wel met name genoemd, het volk Israël. Daarmee wordt uitdrukking gegeven aan de bijzondere relatie van de kerk en het joodse volk. De lijn die ook al te vinden was in de kerkorden van de verenigende kerken wordt daarmee voortgezet. En terecht.

Niettemin heb ik aarzelingen bij de gebruikte formuleringen. Een eerste probleem vormt het gebruik van het woord 'Israël' (I-1 en I-7) en de term 'het volk Israël' (I-7). Wat wordt daarmee bedoeld? Kennelijk niet alleen het Israël van het oude testament, maar het joodse volk van vroeger tot heden. Men zoekt er immers een gesprek mee.

Nu is het in Nederland zeer gebruikelijk om over Israël te spreken (of de Raden of de Deputaten voor Kerk en Israël), maar beseft moet worden dat dit woord in de wereldwijde kerk verwarring sticht. Israël staat tegenwoordig internationaal voor de staat Israël en wordt onderscheiden van het joodse volk. Ook de joden zelf hoor ik zelden over zichzelf als Israël, laat staan Israëlieten spreken (afgezien van het Nieuw Israëlietisch Weekblad). Israëli's zijn de burgers van de staat Israël.

Nu kan men zich in Nederland hiervan niets aantrekken en eigen woord-

gebruik handhaven, maar men stuit dan in internationale oecumenische contacten op moeilijkheden. Dat werd ondermeer duidelijk op de conferentie die Nederlandse theologen in mei 1993 op Cyprus hadden met theologen van het Midden-Oosten over het onderwerp de Kerk en het Joodse volk. We hadden voor onze gesprekspartners uit het Midden-Oosten artikel I-7 vertaald met: 'The church is called upon to give shape to its unrelinquishable solidarity with the people of Israël'. Ongelukkigerwijs kan 'het volk Israël' niet in het Engels worden vertaald met 'the people Israël'. Het moest wel 'the people of Israël' worden. Maar dat had tot gevolg dat de gesprekspartners er een oproep in zagen tot onopgeefbare solidariteit met (de joodse burgers van) de staat Israël.

Het zou daarom, dunkt me, beter geweest zijn wanneer de kerkorde gesproken had over het joodse volk of de joden in plaats van Israël.

Een tweede moeilijkheid ligt mijns inziens hierin dat wij in onze kerkorde een uitspraak doen over de verwachting van anderen, in casu het joodse volk (artikel I-1). Zouden (alle) joden het er over eens zijn dat wij met hen en dus zij met ons delen in de verwachting van het Koninkrijk Gods? Had hier wellicht niet beter gesproken kunnen worden van de aan het joodse volk geschonken belofte?

Er rijst ook de vraag of we zo algemeen over Israël of het joodse volk kunnen spreken. Zien we dan niet heen over de grote variatie van opvattingen en levenspraktijk die er onder de joden valt waar te nemen. Zijn we inderdaad onopgeefbaar verbonden met alle joden? Sommige kerkleden zullen zeggen: ja, en soms zelfs: ja, door dik en dun. Maar ik vermoed dat er ook veel kerkleden zijn die graag voor de joden zullen inspringen wanneer hun goede naam, hun veiligheid, hun bestaan bedreigd wordt. Dezulken verwerpen elke vorm van antisemitisme, maar ze zullen zich niet onopgeefbaar verbonden voelen met heel het volk Israël. Wel met de joodse vredesbewegingen bij voorbeeld, maar niet met wijlen Kahane.

Tenslotte is het de vraag of in onze kerkorde agendapunten voor het gesprek met het joodse volk moeten worden genoemd (artikel I-7). Het moge bekend zijn dat vele joden er bezwaar tegen hebben om met christenen in gesprek te gaan over het belijden dat Jezus de Christus is. Daar zullen we respect voor moeten hebben. Er kan ook een zeer zinvol gesprek met joden gevoerd worden over vragen van gerechtigheid, vrede, strijd tegen het antisemitisme en de mogelijkheid van samenwerking zonder dat het over Jezus Christus gaat.

Kortom, het lijkt me juist dat de kerkorde aandacht geeft aan de zeer bijzondere relatie tussen kerk en joodse volk, maar de gebruikte formuleringen acht ik voor verbetering vatbaar.

Dr. D.C. Mulder studeerde rechten aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en islam aan het Henry Martyn Institute te Aligarh, India. Hij werkte van 1950 - 1965 op Java in theologisch onderwijs. Van 1975 - 1983 was hij voor-

zitter van het Centraal Orgaan voor de Zending van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Dick Mulder was ook voorzitter van de Nederlandse Raad van Kerken.

Georges Lemopoulos

De zendingsopdracht van de kerk

Getuigenis, heelmaking en toerusting

De Wereldraad van kerken is twee jaar geleden gereorganiseerd. Het orthodoxe staflid Georges Lemopoulos maakt duidelijk wat er praktisch en principieel veranderd is met als conclusie dat de missionaire opdracht nog steeds centraal staat in het werk van de Wereldraad.

Twee belangrijke gebeurtenissen hebben de oriëntatie van het werk van de Wereldraad van Kerken van de laatste jaren bepaald.

a. De Algemene Vergadering, die in februari 1991 in Canberra is gehouden.

b. De herstructurering van de programma's, die begonnen is na de bijeenkomst van het Centrale Comité in Genève in september 1991.

Omdat er in oecumenische kringen verschillende vragen gesteld worden over de huidige visie en het huidige engagement van de Wereldraad, wil ik in dit artikel aan aantal hoofdlijnen schetsen speciaal van de aspiraties en activiteiten van de Wereldraad op het gebied van zending.

Canberra: op weg naar een nieuwe visie op de oecumene?

De volgende kernzin, die in meerdere recente documenten van de Wereldraad voorkomt en opnieuw opgepakt is in de Algemene Vergadering, lijkt aan de lidkerken van de Wereldraad en aan de oecumenische gemeenschap een nieuwe oriëntatie te bieden voor theologische reflectie en tegelijk een interessant plan van actie voor het engagement in de wereld van vandaag:

'Volgens de Heilige Schrift is het Gods plan om het hele universum te ver-

enigen onder de ene Heer, de Christus, dat wil zeggen dat alles wat in de hemel is en wat op de aarde is door de macht van de Heilige Geest ertoe wordt gebracht deel te gaan krijgen aan de gemeenschap met God¹.

Deze visie verbreedt aanzienlijk – in het licht van het doorwerken van de Heilige Geest in de hele schepping en in de geschiedenis – de christocentrische horizon door daarin plaats te geven aan de dimensie van de eschatologische vervulling en aan die van de schepping². Dit is verder een visie, die de centrale plaats van de kerk, het lichaam van Christus, in de heilsgeschiedenis en in de wereld – in het mysterie van de ‘goddelijke economie’ – sterk onderstreept, maar tegelijk helpt om op basis van sociale categorieën onze opvatting ten aanzien van de kerk te bevrijden van de logica en de regels van de wereldse economie van groei en competitie in termen van vraag en aanbod. Het is tenslotte ook nog een visie, die ons eraan herinnert, dat het mysterie van God in Christus ons verstand te bovengaat en dat de kennis, die wij hebben van de verlossende macht van God niet altijd volmaakt is.

De eschatologische oriëntatie, die tegelijk beschouwing (contemplatie) en bevestiging van Gods koninkrijk is, dwingt ons telkens weer om onze verwachtingen op korte termijn in de kerk en in de wereld te evalueren, terwijl we zonder ophouden opgeroepen worden tot bekering en engagement.

Het accent dat ligt op de gemeenschap (de koinonia) betekent tegelijk het bevestigen en het zoeken naar een relatie van wederkerigheid in liefde en in vrijheid, die de behoefte uitschakelt om elkaars concurrent te zijn of om zich te doen gelden ten koste van de ander. Zij sluit overheersing uit, onderdrukking of exploitatie en probeert de waardigheid en de vrijheid van alle kerken en alle mensen te bewaren.

Met name geïnspireerd door de Paulinische theologie van de verzoening, wordt deze visie meestal geïdentificeerd met de verdieping van de notie van ‘koinonia’ in de Commissie van Geloof en Kerkorde, terwijl een simpel doorlezen van de documenten van de Wereldconferentie van Zending en Evangelisatie in San Antonio bewijst dat ze ook diep geworteld is in de missiologische reflectie van onze dagen³.

Zending en evangelisatie: taak en uitdaging tot verzoening

Omdat ze zo belangrijk is, schijnt deze visie vandaag de dag de grote lijnen

te bepalen van de missionaire inzet, die de Wereldraad voorstelt aan de oecumenische gemeenschap.

De komst van een verzoende en vernieuwde schepping is het doel van de zending van de kerk. Het visioen van God, die alle dingen in Christus verenigt: (Ef. 1:10) is de kracht, die de kerk doet leven (...) De opdracht van de kerk is het verzoenen van de hele mensheid met God en het verzoenen van de mensen met elkaar.

Er is een duidelijke trouw aan het bijbelse concept van het heil: de verzoening met God en met de naaste en ook het zoeken naar gerechtigheid en vrede behoren tot het hart van de heilsinzet van God voor de mensheid. De vervulling van een dergelijke zendingsoopdracht begint ongetwijfeld met evangelisatie, dat wil zeggen: met de verkondiging van het Goede Nieuws van verzoening en het uitnodigen tot een persoonlijke ontmoeting met Christus, die ons immers de mogelijkheid tot deze verzoening biedt⁴. De Wereldraad probeert zich naast die kerken te stellen die zich inzetten voor ‘Tien jaar evangelisatie’, om bruggen te bouwen naar tradities, die zich inspanssen om aanpakken van evangelisatie te ontwikkelen voor onze gesecculariseerde samenlevingen en om de ruimte te scheppen waarin evaluatie van elke inzet of project van evangelisatie zou kunnen plaatsvinden. Boven deze fundamentele dimensie uit van zending, welke elke vorm van evangelisatie is, komt in onze dagen een diepe zorg voor de ‘gemeenschap’ zeer dwingend naar voren. Degenen, die zich diepgaand bezighouden met missionaire inzet doen een tragische constatering: een eerste balans van de actuele situatie in onze wereld in het algemeen, en ook in onze onderscheiden samenlevingen brengt grote verdeeldheid aan het licht, de vernietiging van elke vorm van gemeenschap.

‘Overal op de wereld wordt de mensheid bedreigd door een onderstrepen van een beperkende identiteit van groepen en van het toebehoren tot een ras, een sociale klasse, een natie of een godsdienstige overtuiging. (...) Men ziet de afbrokkeling van de gemeenschapszin, die zich manifesteert in anonimiteit en communicatie. (...) Overal op de wereld worden duidelijke tekens zichtbaar van een nieuwe behoefte aan gemeenschap. (...) De behoefte aan gemeenschap is tegelijk diepgaand menselijk en diepgaand christelijk. Het is in die context, dat wij opnieuw verzekeren, dat het Gods vaste plan is om alle mensen in één gemeenschap te verenigen⁵.

Op deze wijze worden het streven naar eenheid en het herstel van gemeenschapsbanden door middel van en dank zij onze missionaire inzet absolute prioriteiten.

'Eenheid en zending' of 'Zending en eenheid – de theologische nuances van beide formuleringen doen er weinig toe – EENHEID IN DE ZENDING SOPDRACHT is op dit ogenblik een onbetwistbare eis. Daar ligt de reden dat een constructieve uitwisseling van zendingstheologieën en de oproep tot samenwerking op het terrein van de missionaire inzet onderwerpen zijn die veel aandacht krijgen van degenen, die in het kader van de Wereldraad aan het werk zijn⁶.

Daarbij is het belangrijk te onderstrepen, dat het erop lijkt dat vele kerken het gemeenschappelijk missionair besef verloren hebben, hetgeen het verlies inhoudt van de visie op de universaliteit van het evangelie. Juist in die situatie komt nu de opdracht weer naar voren van het gemeenschappelijk getuigenis, dat tegelijk zowel de verzoening tussen kerken onderling wil dienen, als de verzoening van alle dingen in Christus. Het gaat om het gezamenlijk getuigenis van christenen in woorden en daden 'van het geheimenis van de wil van God' (cf Ef. 1:9.). Daarbij is de inzet niet om te komen tot een soort 'gemeenschappelijk front' om eventuele 'gemeenschappelijke tegenstanders' te weerstaan. Er is ook geen sprake van nostalgie naar een machtig en totalitair christendom van weleer. Waar het om gaat is zich te verenigen in een symfonie van aanbidding, lofprijzing en verkondiging om nederig met de wereld het goede nieuws van het heil te delen.

De noodzaak van een gezamenlijk getuigenis komt steeds meer naar voren in onze wereld. De autonomie van de mens tegenover God is niet meer het karakteristieke kenmerk van één enkele cultuur, maar een bijna universele levenshouding. De vragen over leven en dood, over heil worden talrijker en de antwoorden ook. De vernieuwde belangstelling voor godsdienst is niet meer een geïsoleerd verschijnsel, maar de aspiraties en de resultaten laten vaak te wensen over. Het zoeken naar vrede, recht en verzoening neemt mondiale vormen aan, alleen men laat het geven van antwoorden vaak aan de politiek over en aan de sociale sector, zonder het eeuwig leven erbij te betrekken dat geopenbaard is door een God van vrede en van recht.

En toch groeit in een wereld met veel vragen en veel tegenspraak de behoefte aan gemeenschappen van christenen, die getuigen van hun geloof, terwijl hun middelen en hulpbronnen minder worden of zelfs eenvoudigweg verdwijnen. De dringende vraag, die zich voordoet wordt zo om te ontdekken of wij deze gemeenschappen van christenen kunnen helpen in hun missionaire roeping. En dergelijke hulp krijgt dan de betekenis van een daad, die tegelijk ecclesiologisch en kerkelijk; oecumenisch en missionair is.

Ecclesiologisch omdat het gaat om de erkenning – zelfs impliciet – van het feit, dat de gekruisigde en opgestane Christus verkondigd wordt door de broeders en zusters als steeds aanwezig in hun dagelijks leven.

Kerkelijk omdat hij tot doel heeft om de plaatselijke kerk te bouwen – oikodomè – de gemeenschap van hen die Jezus Christus verkondigen door godsdienstige vieringen en catechese, die één van de belangrijkste aspecten van de zending is; door de organisatie van het gemeenschapsleven in elk opzicht (bevestigen van identiteit; een nieuw zicht op gezondheid en genezing; kritisch vragen stellen ten aanzien van bepaalde principes van een meedogenloze economie, bevestigen van de gerechtigheid enz.)

Oecumenisch omdat het uitdrukking wil zijn van niet alleen een echte deling van de hulpbronnen, maar ook van een existentiële problematiek, van een reële uitwisseling van de respectievelijke ervaringen en van een participatie in de strijd van elke gemeenschap, die zich inzet voor de vrede, de gerechtigheid en de verzoening.

Tenslotte missionair omdat het in feite gaat om een grote evangelisatiecampagne, om een verkondiging – ook indirect – van dezelfde Christus, die het hele universum verzoent.

Om de missionaire roeping inhoud te geven en ook om het oecumenisch werk als geheel te verhelderen, vraagt in onze dagen nog een ander thema de aandacht, namelijk de relatie tussen evangelie en cultuur. Immers wij kunnen telkens weer constateren – en zeker de Assemblee van Canberra was daar een duidelijk voorbeeld van – dat de relatie van evangelie en cultuur in het centrum staat van het theologisch en missiologisch onderzoek van onze dagen.

Die relatie kan niet alleen de theologisch reflectie beïnvloeden, de evangelisatie bepalen, de relatie tussen kerkelijke gemeenschappen afgrenzen, maar bovenal een obstakel worden om in de volle betekenis van het woord in gemeenschap te leven.

Hoe dat alles in programma's te vertalen?

Met die vraag zijn we terug bij het concrete werken aan het missionaire profiel van de Wereldraad na de herstructurering; dus bij de activiteiten van het team, dat verantwoordelijk is voor de programma's op het gebied van zending en evangelisatie.

Het geheel van de activiteiten van de Wereldraad is nu ondergebracht in vier afdelingen (Units) en daarbinnen valt de missionaire opdracht onder afdeling II⁷. De missionaire taak, of beter het bevel tot zending is daarmee bevestigd, geconsolideerd en zelfs versterkt in de recente herstructurering.

Deze tweede afdeling van de Wereldraad – met haar organen (commissies, werkgroepen etc.), met haar eigen middelen (de zendingsafdelingen van kerken, zendingsgenootschappen, secretarissen voor evangelisatie, theologen die nadenken over het begrip zending enz.), haar eigen verbindingen (vooral met de evangelische wereld en meer recent met de pinkstergelovigen) en met haar eigen personeel – zal ongetwijfeld in het centrum van het werk van de Wereldraad en de lidkerken de hele problematiek en noodzaak van missionair engagement aan de orde stellen of beter gezegd het indiscutabele missionaire karakter van elke oecumenische activiteit onderstrepen.

Naast deze creatieve inzet naar buiten zal Afdeling II zeker ook te maken krijgen met een even belangrijke interne spanning, omdat talrijke gebieden waar zich mee bezig houdt (zending, gezondheid, onderwijs, gemeenschap en gerechtigheid; evangelie en cultuur; theologisch belang van andere religies) aanleiding zullen geven tot voortdurende confrontaties die beslissend en verrijkend zijn; tot een uitwisseling met veelzijdige perspectieven en tot velerlei aanleidingen om de urgentie van het missionaire engagement vandaag te bevestigen.

Recente ervaringen binnen de Wereldraad laten zien, dat die missionaire visie en de zendingstheologie in het middelpunt staan van alle activiteiten. Op basis van de fundamentele zekerheid, dat wij geroepen zijn om deel te nemen aan het verzoenende werk van God, die de bedoeling heeft 'ter voorbereiding van de volheid der tijden, al wat in de hemelen en op de aarde is onder één hoofd, dat is Christus, samen te vatten' (Ef. 1:10), vertoont Afdeling II een steeds groeiende participatie in de theologische discussies over 'koinonia'; verrijkt de afdeling door het delen van existentiële ervaringen het debat over gerechtigheid en vrede; verschaft de afdeling concrete voorbeelden van de bijdrage van Gods volk in het leven en het getuigenis van de kerk; functioneert de afdeling als de coördinator van programma's, die van belang zijn voor de activiteiten van de Wereldraad als geheel (gezamenlijk getuigenis, godsdienstige vorming, de rol van de kerken in de confrontatie met Aids etc.); en herinnert de afdeling er aan dat elke verdeling van middelen alleen maar mogelijk is met het doel om de identiteit van een gemeenschap te bevestigen door haar christelijk getuigenis te versterken. Het gaat om een zinnige aanwezigheid, die door de theologische reflectie en door concreet engagement eraan herinnert dat God in de wereld is gekomen en zijn leven gegeven heeft voor de wereld, opdat het kruis, de dood, de zonde, het lijden en de verdeeldheid veranderd zullen worden in 'leven en overvloed' (Joh. 10:10).

Maar er zijn ook moeilijkheden. Er zijn een aantal fundamentele vragen. Zullen de themagroepen (foci) binnen de afdeling het goede evenwicht vinden en zullen ze in staat zijn om buiten de eigen grenzen te treden om de kern van de missionaire inzet te raken in haar wereldwijd perspectief? Zal de nieuwe structuur een reële gedachtenwisseling mogelijk maken tussen de mensen, die op verschillende terreinen binnen Afdeling II bezig zijn (zending, onderwijs, gezondheid)? Zal de dialoog en de samenwerking met de zendingsorganen vernieuwd worden op een wijze, die voor de deelnemers verrijkend is? Zal het nieuwe equipo de weg vinden ten aanzien van de voorbereiding van de volgende wereldconferentie van de Wereldraad over zending en evangelisatie, die tot nu toe telkens weer een belangrijke etappe is in de missionaire reflectie en actie van de Kerken?

De uitdagingen waar Afdeling II voor staat zijn ook talrijk. Zal de afdeling de verleiding weerstaan van oecumenische formuleringen, die dikwijls te vaag zijn om een theologische en missionair engagement los te maken, dat in staat is om kerken te inspireren en uit te dagen?

Zal de afdeling kans zien om alle mogelijke krachten te mobiliseren om het belang te onderstrepen van missionaire gemeenschappen in onze geseculariseerde samenlevingen en om werk dat al aan de gang is met een zeker succes voort te zetten? Hoe zal de afdeling antwoorden op de vele vragen, die komen van de kerken van centraal- en oost Europa, die te maken hebben met de reorganisatie en het herstel van hun missionaire infrastructuur, zonder de kerken elders te verwaarlozen, met name die van de zuidelijke hemisfeer, die ook worstelen met weinig steun en weinig middelen? Zou de afdeling een beslissende rol kunnen spelen in de bestudering en het regelen van voorstellen tot bepaalde oplossingen ten aanzien van het probleem van de competitie in de evangelisatie, of zelfs in dat van het pro-selietisme?

Ik zou als conclusie kunnen zeggen, dat degenen die vandaag werken aan deze programma's zich zeer wel bewust zijn van deze vragen en uitdagingen. Ik zou er aan toe kunnen voegen dat tegelijk er overal in de wereld velen zijn, die spontaan aan het kader van de Wereldraad hun steun, hun hulp, hun vakmanschap en hun middelen bieden, zowel in mensen als materieel, intellectueel en theologisch ten behoeve van het samen vervullen van deze taak. Naar mijn besef is dit het allerbelangrijkste. Er zullen zeker onvolmaaktheden en missers komen, verkeerde keuzen en misverstanden. Maar het resultaat van een gezamenlijke inspanning gebaseerd op de dialoog en de samenwerking wordt gegarandeerd positief voor de Wereldraad, voor de lidkerken en voor de oecumenische gemeenschap.

1 'L'Unité de l'Eglise en tant que Koinonia: don et vocation' in 'Signes de l'Esprit' – rapport officiel de la Septième Assemblée du COE, publié sous la direction de Marthe Westphal Genève COE 1991 page 192-194.

2 Het is belangrijk erop te wijzen dat dit standpunt geenszins het 'christocentrisch universalisme' van de pioniers van de oecumenische beweging (als Visser 't Hooft) aan de kant schuift, maar ons de mogelijkheid biedt om die visie een betere plaats te geven en beter te interpreteren in de nieuwe situatie van de wereld en van de oecumene.

3 Vergelijk de toespraak van moderator bisschop Anastasios en de conclusies van dr. Chr. Duraisingh en de rapporten van Secties I, II en III. F.R. Wilson. 'Your will be done: Mission in Christ Way – The San Antonio Report. Geneva WCC 1990.

4 Voor een originele presentatie van de missionaire taak zoals de Wereldraad die ziet en bevordert zie Raimond Fung en Georges Lemopoulos (Ed.) 'Not a solitary way – Evangelism Stories from around the World'. Geneva, WCC Mission Series 1992.

5 'L'Appel au renouveau des communautes

dans la mission'. Rapport de la Section IV, Conference de la COE sur la Mission et l'Evangelisation; San Antonio 1989, in 'Revue de l'evangelisation' 1990 no 1 p. 39.

6 Hier dient vermeld dat de gezamenlijke reflectie over zending ook de aandacht trekt van de Rooms-Katholieke kerk, die op persoonlijke titel vertegenwoordigd is in de Commissie. Hier kunnen ook de secretarissen voor de evangelisatie en voor de relaties met de Orthodoxie genoemd worden om te onderstrepen dat een brede uitwisseling van ideeën plaats kan vinden.

7 Voor de nieuwe Afdeling 2 is de naam: 'de zendingsopdracht van de kerk: getuigenis, genezing en onderwijs' voorgesteld. Tijdens de vergadering van het Centrale Comité in januari in Zuid Afrika valt hierover een beslissing.

Georges Lemopoulos is een orthodoxe theoloog, die secretaris is in het bureau van de Wereldraad belast met oecumenische relaties. Daarvoor was hij belast met het secretariaat voor de studie van en de relaties met de orthodoxie binnen het kader van de Commissie voor Zending en Evangelisatie van de Wereldraad.

Jan E. van Hezewijk

Nieuwe verhoudingen tussen noord en zuid

Een operationele visie uit het zuiden

In het programma **Andersom** worden deskundigen uit het zuiden uitgenodigd om onze organisaties, die zich inzetten voor de Derde Wereld, door te lichten. Jan E. van Hezewijk heeft in hun rapportage gespeurd naar bijbelse noties. Hij stuitte bij de Indiase lutheraan dr. David Rajendran op ontleding in plaats van macht en het kruis van Christus als symbool van solidariteit.

Een speciaal programma

De Noord-Zuidverhoudingen kun je maar niet op zijn beloop laten in de vage hoop, dat ooit vanzelf de wal wel het schip zal keren. Aan die relaties moet gewerkt worden, wanneer je tenminste de overtuiging hebt, dat niet de macht van de sterksten de wereld héél kan maken. Dat was de basisgedachte achter het programma 'Andersom' dat in 1989 van start ging. Dit programma – geïnitieerd door het toenmalige IKVOS (thans Oikos) – wordt gedragen door een groot aantal (13) kerkelijke of interkerkelijke organisaties op het gebied van projectmatige en personele samenwerking, mondiale educatie, missie/zending en werelddiakonaat. Die organisaties zijn samengebundeld in het 'Platform Andersom'. Doelstelling van 'Andersom' is: de bevordering van de *gelijkwaardigheid* tussen Noord en Zuid door de realisering van beleidsadviesing aan Noordelijke solidariteits- en ontwikkelingsorganisaties door mensen uit het Zuiden. Die beleidsadviesing heeft men name betrekking op de structurele invloed vanuit het Zuiden op het beleid, projectcriteria, besluitvormingsprocessen binnen de organisaties en op het beeld van het Zuiden dat de betreffende organisaties in beleid en uitvoering hanteren. De methode die 'Andersom' hiervoor ge-

bruikt zou men participerende observatie kunnen noemen. Deskundige 'consultants' uit het Zuiden worden uitgenodigd om gedurende een periode van enige maanden kennis te nemen van het concrete werk van de organisaties en om kritisch mee te denken over beleid, criteria en uitvoering van de programma's. Er lag ook de gedachte in besloten, dat het Zuiden een hulp kan betekenen voor het Noorden in het proces van bewustwording van eigen problemen.

Sinds 1990 zijn de concrete adviserings-programma's van start gegaan en zijn er een zestal uitgevoerd². Het was veelal een intensieve en allerm minst vrijblijvende oefening in gelijkwaardigheid, waarbij niet alleen beleid en werkzaamheden, maar ook de eigen positie van de organisaties in de nederlandse context in het geding waren. Ricardo Cetrulo uit Uruguay noemde deze ontmoetingen en uitwisselingen 'micro-ervaringen' van de Noord-Zuid verhoudingen die een afspiegeling zijn van de macro-verhoudingen.

Het gaat ons er hier niet om uitvoerig de bevindingen van de consultants uit het Zuiden en de ervaringen van de bezochte organisaties aan de orde te stellen. Eerder zijn twee consultants in Wereld en Zending aan het woord geweest. We willen hier slechts de eigen visies, motieven en reflecties weergeven van de betrokken mensen uit het Zuiden om wegen te zoeken voor gelijkwaardigheid in *nieuwe Noord-Zuid verhoudingen*.

Het belang van nieuwe verhoudingen

'In het context van de groeiende kloof tussen rijk en arm in het algemeen en tussen Noord en Zuid in het bijzonder en de wereldwijde crisis die de gehele mensheid bedreigt is het "Andersomprogramma" een cruciale en welkome stap in de richting van internationale solidariteit van mensen en organisaties die werken aan alternatieven'. Dat schreef de Lutherse theoloog J. David Rajendran uit Tamil Nadu in India na afsluiting van zijn onderzoeksoopdracht³.

Hij waarschuwt echter voor al te simpele verwachtingen: 'Hoe nobel en wenselijk de beoogde internationale solidariteit ook moge zijn, de afstand tussen onze landen is groot; het verschil tussen de culturen is enorm; en de kloof tussen overvloed en armoede is reëel. De problemen die zich opdringen tijdens het uitwisselingsproces van "Andersom" kunnen niet genegeerd worden, maar dienen eerlijk onder ogen te worden gezien'⁴.

'Ik denk', zegt een collega-consultant uit India, B. Leonilla Ageira, 'dat "Andersom" de mogelijkheid schept om een proces op gang te brengen dat juist op dit tijdstip van groot belang is. En dat is de dialoog tussen Noord en Zuid. Natuurlijk ik ben me bewust, dat dit een druppel in de

oceaan is. Toch kunnen juist kleine initiatieven krachtige bewerkers zijn van "transformatie". Eerst moet het Noorden zich ontdoen van valse beelden die het over het Zuiden heeft. Ten tweede moet het Noorden de kracht, de identiteit en de humaniteit van het Zuiden respecteren en erkennen. Anders ontmenselijkt het zowel het Zuiden als het Noorden, omdat degene die de humaniteit van de ander niet erkent, zelf ontaardt'⁵. Leonilla Ageira legt in haar benadering vooral de nadruk op het overstijgen van de eenzijdigheid die in een aantal basisconcepten van de Noord-Zuid verhouding bewust of onbewust meespeelt. Te lang is het Zuiden gezien als 'object' van de activiteiten uit het Noorden, object van evangelisering, van ontwikkeling, bevrijding en bestrijding van armoede. Ontwikkeling, bevrijding, gerechtigheid, 'transformatie' naar humaniteit is echter een 'globale' opdracht. De mensen in Noord én Zuid zijn – ieder in eigen context – zelf de verantwoordelijke 'subjecten' van eigen ontwikkeling en bevrijding. De problemen van hier en ginds zijn wezenlijk en structureel met elkaar verweven. Het gaat om een *mondiale* ontwikkeling en transformatie waarbij we elkaar nodig hebben om een rechtvaardige samenleving op te bouwen en mensverdrukkende situaties uit te bannen. 'Wat zou moeten veranderen is op de eerste plaats de manier waarop jullie aankijken tegen ontwikkeling als iets dat alleen maar ginds, in de Derde Wereld moet gebeuren. En daarmee samenhangend, jullie opvatting, dat er een onderontwikkelde Derde Wereld is en een ontwikkelde rijke wereld. Ik denk dat de werkelijkheid eerder is dat er één wereld is, met overal goede en slechte elementen... Wanneer je die ene wereld voor ogen hebt, kun je niet anders dan aan samenwerking denken... niet alleen ten bate van de Derde Wereld, maar ook van de rijke wereld (het Noorden is evenzeer deel van het probleem). Solidariteit is samenwerken aan en samenwerken over elkaars ontwikkeling en bevrijding, dus altijd tweerichtingsverkeer'⁶.

Een theologische reflectie

Dr. David Rajendran stelde een onderzoeksrapport samen in het kader van het 'Andersom-programma' over de dienst personele samenwerking van Dienst Over Grenzen alsook van Nederlandse Missieraad en Centraal Missiecommissariaat⁷. Hij neemt daar de gelegenheid te baat om enige vooronderstellingen, die naar zijn mening in het Westerse concept van verkondiging van het evangelie en van missie en zending schuil gaan, kritisch te beschouwen. Hij geeft die beschouwingen weer onder de titel: 'Observaties en suggesties'⁸.

'Ofschoon de oorsprong van het Christendom veel dichterbij Azië en Afrika staat werd het vanaf het begin van de koloniale geschiedenis tot en

met de neo-koloniale periode over het algemeen geïdentificeerd met Westerse cultuur en beschaving. De missionaire ijver om het licht van het "Evangelie" naar de donkere continenten te brengen werd in feite door de koloniale machten gebruikt om de koloniale expansie te sanctioneren en te rechtvaardigen. Bekering bevorderde bij de lokale bevolking de aanvaarding van de nieuwe systemen en de nieuwe cultuur. Het is inderdaad óók waar, dat in dit proces veel mensen zich scherp bewust werden van de interne contradicties van dit systeem en men openlijk ging opkomen voor de beginselen van vrijheid en mensenrechten. Veel missionarissen gingen zich realiseren dat Westerse beschaving en christendom niet hetzelfde zijn en zij "bekeerden" zich in dit proces. Over het algemeen echter werd "missie" nog op een Euro-centrische wijze begrepen: Europa is het "subject" van Evangelie en missie en de minder machtige continenten of landen zijn de "objecten" van missie⁹.

De Bijbel contra vanzelfsprekendheden

Israël: zending ontdaan van macht

David Rajendran stemt graag in met een beleidspaper van de Missieraad dat het uitgangspunt voor 'missie' legt in de *roeping en belofte die aan Israël* gegeven zijn. 'Aan Abraham werd een zending toevertrouwd, niet vanwege zijn eigen macht en bekwaamheid noch gestut door die macht. Integendeel, de roeping van Abraham en de belofte begon met de oproep zijn rijkdom, macht en (vermeende) identiteit achter te laten om op die wijze de erfgenaam en drager te worden van de belofte en van de zegeningen voor de volkeren. Israël, verpersoonlijkt in het verhaal van Jakob, vertelt hoe hij, uit verlangen de zegen in bezit te krijgen of te erven, zijn broer Esau (Edom, een ander volk) bedreigt en berooft. Toen zijn gevecht om de zegen geen halt hield enkel bij mensen, maar zich uitstreckte tot de zegen van God, werd hij aan zijn naam Jakob herinnerd wat 'bedrieger' betekent; van toen af werd hij gezegend met de naam Israël die de zending heeft de zegen te zijn voor andere volkeren (Gen. 32). Dan wenst hij zich te verzoenen met zijn broer Esau. Hij bedenkt, dat hij maar het beste zijn geschenken vóór zich uit kan laten sturen om zijn bedrogen broer gunstig te stemmen; hij wilde, vóór zijn bekering zijn gezicht achter zijn geschenken verbergen (Gen. 32, 20, 21). Maar dan ziet hij in het gelaat van zijn bedrogen broer "het gelaat van God" (Gen. 33, 10) en deelt hij zijn rijkdom met het oog op de verzoening¹⁰.

Het schijnt me toe, dat D. Rajendran in deze passage vooral wil onderstrepen, dat zending tot eenheid en verzoening en zending tot zegen van ande-

ren gekenmerkt wordt door *ontleding en weerloosheid in plaats van macht*, door de eerlijke ontdekking van God en het gelaat van de ander in plaats van verhulling; bedrog en intrige. Israël deelt zijn zegeningen met Edom. Verkiezing, roeping en de zegeningen zijn geen particulier bezit. D. Rajendran wijst op de universalistische intentie. Ik tref hier enige raakpunten met de gedachten van Paul Ricoeur. Deze onderscheidde in zijn artikel 'Van natie naar mensheid; een taak voor de christenen'¹¹ scherp de universalistische *intentie* van de universalistische *pretentie*. Ook bij Ricoeur vindt men die karakterisering van verkondiging en zending ontdaan van macht. In de geschiedenis van Israël was dat allerminst een constant gegeven. 'Israël heeft op theologisch vlak hard moeten vechten tegen het uitzonderlijkste particularisme van de geschiedenis, om de ware zin van zijn roeping te veroveren. Het boek Jozua is daarvan het meest frappante voorbeeld. Men vindt daar een interpretatie van het lot van Israël, waarin het Verbond in wezen wordt opgevat als een niet-vermengd zijn, als niet-verbondenheid met anderen: een waanzinnig particularisme, dat een theologische dwaasheid is... Het was noodzakelijk, dat dit particularisme zich tegen zichzelf keerde om zich te ontwikkelen tot een particularisme van andere aard: want daardoor kwam de ware betekenis van Israël onder de volken aan het licht: de uitverkiezing van Israël is de bijzondere uitverkiezing van een enkel volk, waarvan de hele mensheid de erfgenaam en de begunstigde is: "In u zullen alle naties gezegend worden" (of: "zullen alle naties zich zegenen)". Dat is de voorafbeelding van de uitverkiezing van de kerk, wier bestaan geen betekenis heeft tenzij in functie van de gehele mensheid: In u zullen alle naties zich zegenen... De uitverkiezing heeft alleen zin, wanneer alle volken, ieder voor zich en allen gezamenlijk, zich de concrete betekenis van Israëls zegen toeëigenen. Nu is het opmerkelijk, dat dit tot universalisme geroepen particularisme slechts authentiek is geweest in de mate waarin het de steun van politieke successen gemist heeft... Voorzover dit authentiek gebleven is, heeft Israël zich de mensheid als een totaliteit, en – nog boven de mensheid uit – de hele schepping als een werk van God kunnen voorstellen¹². 'De theoloog kan hier het ware christelijke universalisme herontdekken. Dat bestaat in de "intentie" universeel te worden en is totaal verschillend van de universalistische "pretentie" van de christenheid uit het Constantijnse tijdperk. In de mate waarin deze christenheid sterft, krijgt het werkelijke universalisme een zin¹³.

Het Kruis als symbool van solidariteit

De oriëntatie die het Evangelie op zending geeft verwijst naar het kruis en de gekruisigde Christus, zegt D. Rajendran. Ook hier staat de ontleding

van macht centraal. 'Jezus riep zijn leerlingen op hun macht en zekerheden achter te laten door het kruis te dragen dat het symbool is van solidariteit met de machtelozen in de positie van kwetsbaarheid.'... 'Paulus bekeerde zich niet tot een nieuwe God, maar tot een nieuwe zending. Die zending bestond er in alles wat hij tot dan toe als macht en zijn eigen trots beschouwde als vuilnis van zich af werpen en het kruis op te nemen om solidair te zijn met de machtelozen, zoals Jezus had laten zien (Filipp. 2:1-8). Als Paulus spreekt over de rijkdom ("richness") in God bedoelde hij niet de "weelde" ("affluence-wealth") of de macht van deze wereld. In 2 Kor. 8:9 kan de griekse tekst betekenis hebben van: "omdat Hij rijk was, wilde Hij solidair met u worden om u rijk te maken". Zo gelezen moet deze tekst betekenen dat God zich niet als een rijke natie gedroeg. Juist, *vanwege zijn geheel andere rijkdom* moest Hij geïdentificeerd kunnen worden met de armen, opdat zij een nieuwe gemeenschap zouden worden die werkelijk rijk is aan genade (en niet noodzakelijk welvarend). Maar in de koloniale tijd hielden de bijbelvertalers die versie niet voor mogelijk. Zij vertaalden: "Ofschoon God rijk was, identificeerde Hij zich met de armen om hen tot rijkdom te verheffen." Ik denk, zegt David Rajendran, met vele andere exegeten, dat de eerste vertaling de juiste is gezien de context van de bijbelse visie in het algemeen en de lering van Paulus in het bijzonder. Jezus verkondigde daadwerkelijk, dat indien iemands hart of leven vol is van weelde hij ver verwijderd is van het Koninkrijk Gods. Het vereist steeds weer diepere bijbelse en maatschappelijke analyse om nieuwe betekenissen en bedoelingen te herontdekken¹⁴. In deze bijbelse visie liggen voor D. Rajendran de uitgangspunten voor een nieuw denken over Noord-Zuidverhoudingen, over zending en ontwikkelingsamenwerking.

Consequenties

Als de bijbelse belofte gericht is tot alle mensen kan het niet zo zijn, dat aan de ene kant – het Noorden – de bezitters (van Evangelie en van welvaart) te vinden zijn en de gezonden van de belofte en aan de andere kant de behoeftige ontvangers. Het kan geen eenrichtingverkeer zijn. De krachten die de belofte van het leven bedreigen spelen aan beide kanten van de globe. 'Een kritische solidariteit met de gemarginaliseerden en de tegenbeweging die zich confronteert met de destructieve macht van de markt en de destructieve technologie moet het uitgangspunt zijn van een reële zending¹⁵. David Rajendran trekt daaruit gevolgtrekkingen voor de 'dienst personele samenwerking' waar zijn onderzoek zich op concentreerde. Solidariteit met de Derde Wereld is alleen maar geloofwaardig, indien ook in de eigen context van het Noorden de verwevenheid met de proble-

men in het Zuiden onderkend wordt en ook daar aan solidariteit actief vorm wordt gegeven in groepen en organisaties. Als mensen uit motieven van solidariteit naar de Derde Wereld gaan, dienen ze inzicht te hebben in de fundamentele samenhang van de problemen die ze ginds ontmoeten met de rijkdom in het Noorden. Deze ervaring zal hen in staat stellen ook na terugkeer 'deze boodschap over te brengen aan mensen hier die nog steeds geloven in het overheersende vooruitgangsmodel dat leidt tot mondiale rampen; zij kunnen gemotiveerd door het geloof meewerken aan de uitwerking van kritische normen voor beleid en ontwikkeling die leven en overleven werkelijk een kans geven¹⁶.

Het zou volgens Rajendran vruchtbaar zijn indien groepen van Noord en Zuid op basis van gelijkwaardigheid elkaar konden versterken en met elkaar konden uitwisselen. In feite bestaan daarvoor echter nog veel praktische en culturele drempels. Belangrijk is dat men de mondiale samenhang van de problemen onderkent. Die erkenning mag echter geen abstractie blijven, zo merkt ook P. Ricoeur over ditzelfde thema op: 'Als de reflectie niet meer wordt afgelezen uit daden, die de mensheid als geheel vooruit brengen, als ik niets doe voor de eenwording van de hele mensheid, dan wordt de utopie van de totale mensheid een mythe. Daarom is de verkondiging aan de mens een aan de mensheid waardeloos, is zij zelfs leugen en bedrog, als de kerken niet door concrete tekenen tonen hoe zij zelf de verschillen tussen naties, de verschillen tussen economische en sociale niveaus en de verschillen die zijn voortgekomen uit de koude oorlog overwinnen¹⁷. Overigens is, zo benadrukt David Rajendran vanuit zijn eigen ervaring in Tamil Nadu, deze bekommernis om nieuwe en rechtvaardige verhoudingen geen alleengang van de kerken. 'In deze zending en dienst staat de kerk niet alleen. Kerk is niet het enige instrument om zich op te verlaten. In feite hebben vele seculiere organisaties veel meer initiatief ontwikkeld en veel meer bijgedragen op het terrein van menselijke emancipatie en sociale gerechtigheid. Gods Geest waait in onvermoede hoeken van onze samenleving en de kerk kan leren van veel van deze ervaringen. Zowel in Noord als Zuid moet men de steun zoeken van netwerken van seculiere organisaties: vrouwenorganisaties, vredesbewegingen, ecologische bewegingen, groepen van gemarginaliseerden, beweging van kritische boeren, arbeiders en werkloze jongeren e.d. Om de problemen onder ogen te zien, die mondiale afmetingen hebben aangenomen, is het nodig samen te werken met niet-godsdienstige organisaties en evenzeer met mensen van andere godsdiensten. Het zal nodig zijn, dat men zowel de theologische oriëntatie hiervoor uitwerkt, alsook de structuur voor zulke gezamenlijke actie vorm geeft¹⁸.

Tot slot een citaat waarmee David Rajendran zijn rapport over de personele samenwerking van Dienst Over Grenzen en CMC/NMR afsluit. Het stamt uit een toespraak van Samuel Isaac bij de Wereldraad van Kerken over het thema 'Sharing of Life' in Genève 1987: 'Jullie dromen zowel als onze dromen, de dromen van de zogenaamde eerste, tweede en derde werelden, van de "ontwikkelde" wereld en de "onderontwikkelde" wereld; van de wereld van rijkdom en de wereld van armoede; van de wereld van boterbergen en melkoceanen en de wereld die graaft naar droge wortels en brak water om te overleven. Al deze dromen van de hele mensengemeenschap zijn onontwarbaar met elkaar verweven. Daarom kan niemand meer zeggen, dat hier "de helpers" zijn en daar "de ontvangers", maar het gaat om de overlevingsstrijd van de hele wereld en de geboorte van een nieuw koninkrijk!'¹⁹.

1 Informatie over de onderzoeksprogramma's van 'Andersom' is verkrijgbaar bij het secretariaat: Oikos t.a.v. Andersom, postbus 19170, 3501 DD Utrecht.
 2 zie: Echte partnership is nog ver te zoeken. in: Wereld en Zending 1991, 1 blz. 37-42.
 3 J. David Rajendran, *Reflection on the Reversal proces*, 21-06-1991 (onuitgegeven notitie). J.D. Rajendran werkte tezamen met zijn landgenote Leonilla Ageira als adviseur in het kader van het 'Andersomprogramma' bij de Bisschoppelijke Vastenactie, Dienst Over Grenzen, de Nederlandse Missieraad en Centraal Missiecommissariaat van maart tot juni 1991.
 4 ibidem.
 5 B. Leonilla Ageira, *Reversal*; juni 1991; een notitie bij de aanbidding van het onderzoeksrapport: A transformational perspective of Personnel Assistance, Zeist, april 1991. Uitgave 'Andersom' Utrecht.
 6 J. Brock, 'Ook in Nederland is ontwikkeling nodig' (interview met Leonilla Ageira) in: *Bijeen* juli/augustus 1991 blz. 10 en 11.
 7 David Rajendran, *A brief study* into the aims, functioning and effects of Dienst Over Grenzen and Centraal Missiecommissariaat/

Nederlandse Missieraad, Zeist, april 1991. 23 blz. Uitgave 'Andersom' Utrecht.
 8 idem blz. 4-8.
 9 idem blz. 4 en 5.
 10 idem blz. 5. D. Rajendran verwijst voor deze passage naar: Bastiaan Wielinga, *It's a Long Road to Freedom*; rev. edition 1988, Madurai (India).
 11 in: *Politiek en Geloof*, Essays van Paul Ricoeur, ingeleid door Ad Peperzak, Ambo 1968 blz. 148 e.v.
 12 Paul Ricoeur; idem blz. 161.
 13 idem blz. 160.
 14 D. Rajendran, A brief study... blz. 5 en 6.
 15 ibidem.
 16 D. Rajendran, idem blz. 6.
 17 Paul Ricoeur, idem p. 162.
 18 D. Rajendran, idem blz. 7.
 19 Samuel M. Isaac, *Sharing of Life*, WCC, Geneva, aug. 1987; geciteerd in het rapport van D. Rajendran. A brief study... blz. 23.
 drs. E. van Hozewijk (1929) was van 1970 tot 1991 staf lid van de Nederlandse Missieraad. Hij is lid van de stuurgroep van het programma 'Andersom'.

'De toenadering is een klein vlammetje hoop'

Uitwisseling in het kader van 500 jaar Latijns Amerika

In het eerste van een nu volgend aantal voorbeelden van nieuwe relaties doet Mario Coolen verslag van een nieuw type uitwisselingen tussen katholieken en protestanten uit Latijns Amerika en Nederland. Bij het definiëren van de nieuwe relaties valt het woord 'bondgenootschap'.

In de periode 1991-1992 vond er een oecumenisch uitwisselingsprogramma plaats tussen kerkelijke groepen in Nederland en organisaties van Indianen en Afro-Amerikanen in Latijns Amerika. In Nederland waren de volgende missionaire organisaties bij de uitwisseling betrokken: Missio, Vastenactie-Nederland en Solidaridad, in samenwerking met de Commissie Werelddiakonaat en de Raad voor de Zending van de Nederlandse Hervormde Kerk. Ook vanuit de Nederlandse Missieraad werd aan de uitwisseling assistentie verleend. Aan het programma van wederzijdse bezoeken was een periode van intensief persoonlijk en schriftelijk contact tussen Nederland en Latijns Amerika vooraf gegaan. Op die manier konden al in een vroeg stadium ideeën worden uitgewisseld en afspraken gemaakt omtrent doel, vormgeving en mogelijke consequenties van de uitwisseling¹. In oktober 1991 waren op uitnodiging van Missio drie Quichua-lekenmissionarissen uit Ecuador op bezoek in Nederland: Rosa Pagalo met haar dochtertje Achic, Carlos Amboya en Delfin Tenesaca. Een maand later kwamen, ditmaal op uitnodiging van Solidaridad, wederom drie Quichua's uit Ecuador: Carmelina Porate en José Maria Cabascango van de overkoepelende organisatie van de Indiaanse beweging CONAIE en Luis Alberto Bautista, voorzitter van de Raad voor Indiaans Pastoraat van de Latijnsamerikaanse Raad van Kerken, CLAI. In april 1992 waren de gasten van Vastenactie-Nederland op bezoek: Maria del Rosario Toj, een jonge Maya-vrouw uit Guatemala die het Komitee voor Boereneenheid verte-

genwoordigde, en Juan de Dios Mosquera uit Colombia namens de Afro-Amerikaanse mensenrechtenorganisatie 'Cimarron'.

Na de bezoeken uit Latijns Amerika vond in juli 1992 een tegenbezoek plaats. Twintig vertegenwoordigers van m.o.v. (missie, ontwikkeling en vrede) en z.w.o. (zending, werelddiakonaat en ontwikkelings samenwerking) groepen waren gedurende drie weken te gast bij Quichua-gemeenschappen in Ecuador.

Het oecumenisch uitwisselingsprogramma heeft geleid tot een grote hoeveelheid publikaties in kranten en tijdschriften, waarin verslag wordt gedaan van de bezoeken over en weer². De Nederlandse reizigersgroep verzorgde niet alleen een groot aantal spreekbeurten voor de eigen kerken en groepen maar bracht bovendien een gezamenlijk reisverslag uit³.

Verder verscheen een evaluerend verslag van de Nederlandse organisaties die het initiatief hadden genomen tot het oecumenisch uitwisselingsprogramma⁴.

Al vanaf het eerste moment waren de organisaties en groepen die in Latijns Amerika en Nederland bij de uitwisseling betrokken waren het erover eens dat de 'lessen van de uitwisseling' hun neerslag zouden moeten vinden in een nieuwe vorm van wederzijdse betrekkingen. Dat gebeurde vanuit de overtuiging dat uitwisseling geen aardige vondst is voor speciale gelegenheden, maar vindplaats voor nieuwe inzichten en uitdaging voor nieuw beleid.

Dat na 500 jaar evangelisatie vanuit het Westen bescheidenheid geboden is bij het spreken over ontmoeting en dialoog, is een inzicht dat gaandeweg de wederzijdse bezoeken is gegroeid. In die zin zijn de woorden, die traditionele Maya-priesters uit Guatemala anno 1992 aan de Katholieke Kerk richtten, ook van toepassing op de pogingen tot internationale dialoog: Een paar weken geleden heeft de Katholieke Kerk vergeving gevraagd voor de afgelopen 500 jaar. Wij kunnen u niet vergeven, daar moet het volk zich over uitspreken. (...) Wij hebben het gevoel dat er nu sprake is van toenadering. Eindelijk zien wij een vlammetje hoop. Maar dat vlammetje kun je niet vastpakken, want er zijn nog veel zaken waar wij samen over moeten praten⁵.

Nadat zij de indrukken van de bezoeken wat dieper op zich in hadden laten werken schreven de bij het uitwisselingsprogramma betrokken Nederlandse organisaties de volgende brief aan hun gasten uit Latijns Amerika.

Aan de vertegenwoordigers van de Indiaanse en Afro-Amerikaanse volken van Abya Yala die in de loop van 1991 en 1992 een bezoek hebben gebracht aan kerkelijke organisaties in Nederland.

Nederland, 12 oktober 1993

Beste vrienden,

In 1991 hebben wij jullie voor het eerst geschreven met het verzoek om, in het kader van de herdenking van 500 jaar Latijns Amerika, bij ons op bezoek te komen. Wij vroegen jullie toen ons deelgenoot te maken van jullie kijk op de voorbije eeuwen. Maar dat niet alleen. Wij wilden ook van jullie horen hoe jullie de toekomst zien, en hoe we gezamenlijk zouden kunnen werken aan nieuwe vormen van contact en dialoog.

Wij zijn blij dat jullie onze uitnodiging aangenomen hebben. Jullie zijn naar ons toegekomen vanuit Ecuador, Colombia en Guatemala, om ons te vertellen over jullie strijd om erkenning binnen de samenleving en de kerken van jullie continent. Vervolgens is, na een proces van intense voorbereiding, een twintigtal leden van kerkelijke groepen uit Nederland in juli 1992 op bezoek geweest bij Quichua-gemeenschappen in Ecuador. Nu we de tijd hebben gehad om de indrukken van de wederzijdse bezoeken wat dieper op ons in te laten werken willen wij graag een voorlopige balans opmaken.

Op de eerste plaats is het ons, als bij de organisatie van de bezoeken betrokken instanties, duidelijk geworden dat het prematuur is om al in dit stadium van dialoog te spreken. Via verhalen en vragen hebben jullie ons laten beseffen dat wij vaak ten onrechte veronderstellen te weten wat goed voor jullie is. Zonder jullie te horen hebben we jullie waar geloof en in onze ogen noodzakelijke ontwikkeling willen brengen. Tot wat voor problemen en mishakkingen dat kan leiden, hebben jullie met concrete voorbeelden duidelijk gemaakt. Ook de door de kerken veroorzaakte verdeeldheid in jullie gemeenschappen heeft daarbij grote indruk op ons gemaakt. Jullie verhalen hebben ons soms pijn gedaan. Jullie hebben ons duidelijk gemaakt dat onze goede bedoelingen niet garanderen dat er ook goed werk geleverd wordt. In de toekomst zal onze gedrevenheid om goed te doen getemperd moeten worden door een grotere kennis van zaken en vooral door bereidheid te luisteren naar jullie stem en naar de voorwaarden die jullie verbinden aan echte communicatie met ons. Dat valt ons zwaar, want op die manier dreigen wij in het contact met jullie het initiatief te verliezen. Maar jullie boodschap aan ons was duidelijk: zonder luister-bereidheid en luister-vaardigheid blijft dialoog een illusie. Een tweede conclusie die wij menen te moeten trekken uit de ervaring

van de bezoeken is dat wij ons, als met de kerken verbonden organisaties, meer dan vroeger actief met politiek moeten bezighouden. Dat is een voorwaarde, als wij jullie strijd om zelfbeschikking en om maatschappelijke en politieke erkenning willen ondersteunen. Met nadruk hebben jullie er ons op gewezen dat jullie eeuwenoude cultuur enkel toekomst heeft wanneer er ook politiek ruimte gecreëerd wordt om jullie eigen leefwijze te continueren en verder te ontwikkelen. Op jullie uitdrukkelijk verzoek zijn wij, samen met jullie, op bezoek geweest bij politieke partijen en regeringsinstanties in Nederland. Tijdens die bezoeken hebben jullie onze politici gevraagd de gerechtvaardigde eisen van Indianen en Afro-Amerikanen met kracht te ondersteunen. Jullie hebben daarbij gesproken over het thema van de mensenrechten, maar ook over de wenselijkheid dat Indianen en Afro-Amerikanen direct participeren in plannen en projecten die jullie eigen regeringen soms met steun vanuit Nederland uitvoeren. Door onze politici is doorgaans welwillend gereageerd op jullie wensen en concrete verzoeken. Maar wat gebeurt er wanneer jullie weer in je eigen land zijn? Worden de mooie beloften die jullie hier mochten horen dan ook vervuld?

Namens jullie willen wij bij de verantwoordelijke instanties in ons land blijven aandringen op een beleid dat de gerechtvaardigde eisen van Indianen en Afro-Amerikanen recht doet. Daarvoor is nodig dat wij met kennis van zaken en goed georganiseerd druk uitoefenen op het nationale en multilaterale beleid van onze regering. Het door kerkelijke organisaties van Nederland opgezette Bureau Beleidsvorming Ontwikkelings-samenwerking wil een stap in die richting zijn en jullie bezoek heeft belangrijke onderwerpen geleverd voor onze eigen politieke agenda. Maar niet alleen in de politiek moet jullie stem gehoord worden. Hetzelfde geldt voor de kerken. Wij hopen van harte dat de bereidheid die verschillende christelijke kerken recentelijk hebben uitgesproken de dialoog aan te gaan met de Indiaanse en Afro-Amerikaanse geloofstradities zal leiden tot werkelijk respect en tot vormen van wederzijdse erkenning waar alle partijen rijker van worden.

Een derde conclusie die wij aan de ervaring van de wederzijdse bezoeken moeten verbinden is dat voor echte dialoog nodig is dat wij als christenen van Nederland ons eigen verhaal kennen en dat ons verhaal relevant en waardevol moet zijn. Met veel belangstelling hebben wij jullie horen vertellen hoe jullie het proces van herontdekking en herwaardering van jullie eigen cultuur en jullie eeuwenoud geloof vorm geven. Het is ons steeds meer duidelijk geworden dat het daarbij niet gaat om een nostalgisch verlangen naar voorbije tijden, maar om een poging eeuwenoude kennis en traditionele waarden de stuwende kracht te laten zijn achter eigentijdse en levensvatbare economische en maatschappelijke modellen.

Juist de verbondenheid van traditie en toekomstgerichtheid die uit jullie verhalen sprak heeft diepe indruk op ons gemaakt. Toch hadden jullie vóór jullie bezoek al laten weten dat jullie niet enkel kwamen om te vertellen, maar ook om te luisteren. Tijdens jullie verblijf in Nederland hebben jullie ons gevraagd: 'Waar liggen jullie eigen wortels, welke elementen van jullie cultuur en jullie geloof vinden jullie belangrijk en hoe geven jullie, wat van belang is, door aan komende generaties?' Uit onze antwoorden hebben jullie wel begrepen dat het ons moeilijk valt onze eigen wortels op het spoor te komen en dat we regelmatig in onzekerheid verkeren omtrent de waarden van onze eigen cultuur. Bij veel kerkelijke en niet-kerkelijke groepen in ons land groeit de overtuiging dat wij toe zijn aan een proces van heroriëntatie van onze cultuur en dat daarvoor nodig is dat we veel zaken fundamenteel anders aanpakken, onze modellen van productie en consumptie, onze onderlinge verhoudingen en de relatie met de natuur.

Tijdens jullie bezoek hebben jullie kennis kunnen maken met groepen die zich in onze eigen Nederlandse samenleving inzetten voor mens- en milieuvriendelijke vormen van arbeid, voor een gezonde economie, voor eerlijke handelverhoudingen en voor een samenleving waarin mensen van verschillende rassen en culturen worden geaccepteerd en gewaardeerd. Wij zijn ervan overtuigd dat wij bij het proces van heroriëntatie van onze eigen cultuur net als jullie beschikken over waarden die geworteld zijn in een rijk verleden. Wij doelen daarbij met name op de bevrijdende en richting-gevende verhalen uit onze joods-christelijke traditie. Wij zeggen dat met de nodige schroom, omdat juist jullie er ons op gewezen hebben hoezeer ook de bijbel is gebruikt om het tegendeel van bevrijding te bewerkstelligen. Maar toch, ondanks de last van het verleden willen wij laten zien dat wij met recht en rede in de bijbelse traditie van duurzame vrede, gerechtigheid en in praktijk gebrachte eerbied voor de schepping willen staan. Jullie hebben er ons opnieuw op gewezen dat tradities, ook de bijbelse, pas echt waardevol zijn als ze vorm krijgen in praktisch en concreet handelen en dat levend geloof en levende cultuur twee kanten van eenzelfde medaille zijn.

Beste vrienden, wij beseffen maar al te goed dat wij, na het contact en de toenadering van de afgelopen jaren, niet op de oude voet kunnen doorgaan. Jullie zelf hebben ook gepleit voor een nieuw soort betrekkingen tussen jullie eigen volken en organisaties en kerken in Nederland. Wij beseffen dat het daarbij gaat om vormen van bondgenootschap die het kader, waarin wij als met de kerken verbonden organisaties vaak werken, overstijgen. Maar juist dat vormt een uitdaging ons eigen werk kritisch te bezien en, waar mogelijk, te verbreden. Voor zover wij ons met project-steun bezig houden zal in de toekomst dialoog absolute voorrang

moeten hebben om werkelijk aan te sluiten bij jullie en onze inspiraties en mogelijkheden. Ook willen wij de als zo kostbaar ervaren directe ontmoeting met jullie vasthouden: binnen onze kerken en organisaties willen wij wegen zoeken om blijvend contact vorm te geven.

Tot slot willen wij jullie nogmaals bedanken voor jullie komst, voor jullie bereidheid ons in jullie gemeenschappen te ontvangen, voor jullie aanbod samen met ons nieuwe wegen te zoeken. Wij beschouwen het als een voorrecht jullie ontmoet te hebben, met jullie taai wil om te overleven, jullie rijke cultuur, jullie levend geloof. Het contact met jullie maakt ook in ons nieuwe krachten los en vormt een uitdaging om, aansluitend bij onze eigen culturele en gelovige tradities, onze eigen strijd te voeren. Wij hopen in de praktijk te laten zien betrouwbare bondgenoten te zijn bij de verdediging van Moeder Aarde en haar bewoners.

Met vriendelijke groet,

Missio

Vastenactie-Nederland

Interkerkelijke Aktie Solidaridad

Commissie Werelddiakonaat/Raad voor de Zending NH kerk.

Nederlandse Missieraad

1 M. Coolen, 'Latijns Amerika 1492-1992. Plannen voor ontmoeting met Indianen', in *Wereld en Zending* 1992.3, p. 65-77.

2 Zie onder andere J. Van Lin, 'Ontmoeting met Indianen uit Ecuador. Een thematisch verslag' in *Wereld en Zending* 1992.1. p. 81-89. M. Coolen, 'Indianen verhalen, Indianen vragen', in *Kosmos en Oecumene*, 1992.3 p. 58-65.

3 *Uitwisseling Nederland - Ecuador. In dialoog met Indianen*, 46 pag. Te bestellen bij Nederlandse Missieraad, Halve Maanstraat 7, 5211 VV 's-Hertogenbosch.

4 *Verslag van de organisatie oecumenisch uit-*

wisselingsprogramma Ecuador 1991-1992, 16 p. plus literatuurlijst. Te bestellen bij de Nederlandse Missieraad.

5 M. Coolen (red.), *Terugkeer van de goden*, Utrecht 1993, p. 27-31.

Drs. M. Coolen studiesecretaris voor Latijns Amerika bij Solidaridad en bij de Nederlandse Missieraad. Was van 1972 tot 1980 als theoloog werkzaam in Guatemala. Publikaties: *Bevrijding aktie, bevrijdend geloof*, Den Haag 1986. *Tussen God en goud*, Utrecht 1991. *Vensters op God*, Utrecht 1992. *Terugkeer van de goden*, Utrecht 1993.

Henk Koetsier

Ecuforum, uitwisseling van basis tot basis

Werkers aan de basis in de industrie en de oude wijken in Nederland hebben samen met het Kritisch Landbouwberaad een uitwisseling georganiseerd met mensen van een trainingscentrum voor sociale arbeid aan de onderkant van de Indonesische samenleving uit Surakarta op Java. Een belangrijk aspect bleek dat het zeer nuttig en nodig is om te leren door elkaars bril te kijken.

Voorgeschiedenis

Van 14 maart tot en met 1 april 1993 waren zes Indonesiërs te gast bij DISK het Pastoraat Ouden Wijken (POW) en het Kritisch Landbouw Beraad (KLB). Daarmee ging een langgekoesterde wens in vervulling, een wens die leefde bij basiswerkers in Nederland en Indonesië op het terrein van Urban, Industrial en Rural Mission (UIRM).

De eerst aangewezen partner voor dit uitwisselingsproject in Indonesië was de Yayasan Bimbingan Kesejahteraan Sosial (YBKS) te Surakarta op Midden-Java. Deze naam geeft aan dat zij zich richt op training en vorming in de welzijnssector. In de loop der jaren is de YBKS uitgebouwd tot een belangrijk instrument voor de ondersteuning van groepen aan de onderkant van de Indonesische samenleving, met name kleine boeren, fabrieksarbeiders en -sters alsmede kampongbewoners.

Naast de YBKS zijn op tal van andere plaatsen soortgelijke instellingen ontstaan, voor wie de YBKS ook functioneert als coördinatiepunt in de ontwikkeling van een netwerk. Dit vindt vooral plaats door middel van het organiseren van consultaties en publikaties, zoals het eigen tijdschrift *Refleksi*. In de eigen politieke context is dit werk niet zonder risico. Bewust-

making omtrent uitbuitingssituaties en ondersteuning van de zelforganisaties van kleingehouden mensen kan leiden tot repercussies door overheden.

De partners in Nederland van de YBKS zijn van oudsher de organen van zending/missie, werelddiakonaat en ICCO. Zij zorgen/zorgden voor de noodzakelijke financiële steun en stellen zich ook achter de doelstellingen en methoden van dit basiswerk.

In de loop van de jaren tachtig ontstond er aan beide zijden behoefte aan een andere vorm van relatie: namelijk van basis tot basis. Aan Indonesische zijde werd de relatie van donor tot basis als te eenzijdig ervaren, te veel gericht op het financiële aspect.

Tegelijkertijd groeide ook aan Nederlandse kant de behoefte bij UIM tot meer contact met buitenlandse partners. Daarbij ging het vooral om leren van elkaar in verband met inhoud en aanpak van het werk, alsmede de spiritualiteit. Kunnen we bondgenoten van elkaar worden in een gemeenschappelijke inzet voor meer menselijkheid en rechtvaardigheid?

De algemene secretaris van de YBKS, Yosef Wijatmadja, en wijlen Leendert Oranje hadden hierover al gesprekken omstreeks 1985. Leendert was sinds 1983 industriepredikant in Gelderland en had daarnaast langdurige ervaring in Indonesië als docent aan de Theologische Hogeschool te Jakarta. Hij bracht studenten in aanraking met het basiswerk van UIRM.

Yosef en Leendert bespraken de idee van oecumenische uitwisseling van basis tot basis in 1986. Na het overlijden van Leendert, begin 1987, namen Bob ter Haar van het Ouden Wijken Pastoraat en Henk Koetsier van DISK de draad op en begonnen met Yosef het project voor te bereiden dat de naam Ecuforum kreeg (Ecumenical Forum).

Er volgden enkele jaren van overleg en discussie; aan Nederlandse zijde waren daarbij met name betrokken het Centrum voor Zending en Werelddiakonaat van de Gereformeerde Kerken, de Raad voor de Zending van de Hervormde Kerk, en organen voor missionair werk binnenland van deze beide kerken, de Nederlandse Missieraad, ICCO en uiteraard het POW en DISK.

Tussentijds was er regelmatig overleg met de YBKS, hetzij door bezoeken van Nederlanders aan Indonesië, hetzij door bezoek van Yosef aan Nederland. De discussie richtte zich vooral op de doelstelling: ging het om uitwisseling, waarbij het accent vooral lag op het wederzijds leerproces of stond de beleidsbeïnvloeding van de missionaire organen in ons land centraal?

In Nederland was inmiddels (1991) een voorbereidingsgroep gevormd, waarin vooral deelnamen vertegenwoordigers van de organen voor zending of missie binnenland en buitenland, naast uiteraard weer de initiatiefnemers. Later kwam daar nog een vertegenwoordiger bij van het KLB; in

ons land is de rural mission nog 'onderontwikkeld'.

De doelstellingsdiscussie leidde uiteindelijk tot de volgende formulering:

1. Een bondgenootschap en echt partnerschap tot stand te brengen tussen basiswerk in 'urban, industrial en rural mission' in Indonesië en Nederland.
2. Bevorderen dat zending, missie en werelddiakonale organen van de deelnemende kerken (gereformeerd, hervormd en rooms-katholiek) hun verantwoordelijkheid voor, betrokkenheid bij en inzet voor deze vorm van zending-in-Nederland integraal en structureel in hun beleid opnemen.

Ter toelichting werd nog benadrukt dat de relaties met Nederland door UIRM Indonesië steeds meer ervaren werden als eenzijdig gericht op de donoren, terwijl die van basis tot basis ontbraken. De overtuiging groeide dat er juist van basis tot basis veel te leren valt op het gebied van spiritualiteit, strategie en methode van werken. Ook zouden gemeenschappelijke belangen kunnen worden ontdekt in de relaties met de kerken of in de confrontatie met economische machten.

Gesteld werd dat de grenzen tussen 'daar' en 'hier' als het gaat om zending of missie vervaagd zijn en dat daarom serieus moet worden gewerkt aan een nieuw beleid, waarbij de scheiding tussen binnen- en buitenland komt te vervallen.

Op basis van deze dubbele doelstelling werd het programma ingevuld, dat met name werd gericht op kennismaking met basiswerk in UIRM Nederland. Dat leidde tot een delegatie van driemaal twee (in groepjes van twee naar de drie werksoorten) Indonesiërs, terwijl op het afsluitend forum ongeveer 25 Nederlanders zouden kunnen meedoen.

Missie en zending, de Vastenactie en ICCO zorgden voor de nodige pecunia. Na enkele malen uitstel werd uiteindelijk de datum vastgesteld op tweede helft maart 1993.

De uitvoering

Hoe kun je een zestal Indonesische basiswerkers, die in meerderheid voor het eerst een westers land bezoeken in aanraking brengen met de kern van ons missionair werk, zodat ze iets begrijpen van de probleemstelling en van onze antwoorden, tot een uitwisseling komen met collega's hier op punten als motivatie, inspiratie en werkwijze? En tenslotte ook nog meepraten over de plek die dit werk in de kerken verdient? Teveel dus in de te korte tijd van drie weken, maar tegelijk een uitdaging om te zien of je met elkaar tot standpunten kunt komen voor verdergaande 'partnership in mission', vanuit de overtuiging dat zending en missie alleen kan als je je

plaatselijke inzet verbindt met de wereldwijde strijd voor gerechtigheid en vrede: 'act locally, think globally'.

Zo stonden ze dan voor onze neus op 14 maart: een jonge vrouw die werkt onder vrijwel rechteloze fabrieksarbeidsters in Jakarta, een opbouwwerker uit de havens van Surabaya, een dominee uit het Muriagebied (Midden-Java ten noorden), die werkt voor de belangen van kleine boeren die verdreven dreigen te worden door de vestiging van een kerncentrale bij hun sawahs, een kerkelijk werker uit Sulawesi (het vroegere Celebes) die boeren in afgelegen dessa's voorbereidt op de komst van de moderne maatschappij, een vrouw uit Surakarta die cursuswerk doet in de kampong en tenslotte een stafmedewerker van de YBKS, ook uit Surakarta, Midden-Java.

Het project verliep in vier fasen:

1. Thuis raken in een onbekend land

We hadden drie dagen uitgetrokken om onze gasten te laten acclimatiseren en eerste indrukken te laten opdoen van het leven in een grote westerse stad. In een ontspannen sfeer kwamen we bijeen in de Union-bar van het Oude Westen-pastoraat in Rotterdam, waar buurtbewoners in- en uitgaan en zo bij de eerste ontvangst betrokken konden worden. De stad werd verder verkend van binnen naar buiten: te voet door de oude buurten, met openbaar vervoer door de stad, met een busje door industriegebieden en platteland.

2. De diepte in

Daarna gingen de bezoekers twee aan twee (herinnering aan de uitzending van de discipelen?) naar de drie werkplekken 'urban, industrial en rural mission', in concreto: Rotterdam-Zuid voor 'urban', Botlek en Europoort voor 'industrial' en enkele agrarische bedrijven (o.a. in Flevoland) voor 'rural'. Hier lag het accent op kennismaken met basiswerkers, ingaan op hun werksituatie, hun plek in de kerk, hun sores en hun kracht. Dat in de context van concreet werk aan de basis.

Een volle week bleek enerzijds genoeg om tot herkenningen te komen, ook tot het bewustzijn in tegenovergestelde posities te staan in de economische oorlog en toch beiden te kiezen voor de slachtoffers. Maar het bleek anderzijds te kort om de kern van onze sociaal-economische problematiek te verstaan. Daarvoor is dáár de armoede te schrijnend en de onderdrukking hier te verhuuld.

3. Aanvullende beelden

Omdat wij onze gasten allen in aanraking wilden brengen met aspecten van de drie werkvelden en ook meer collega's bij het project wilden betrekken, werden nog korte bezoeken gebracht aan Amsterdam, Dordrecht, Den Haag en Utrecht. Zo kwamen drie bezoekers naar de Amsterdamse Bijlmermeer, waar zij vooral onder de indruk kwamen van de multiculturele samenleving in een omgeving met massale flatbouw, zoals zij die (nog) niet kennen.

4. Afsluitend forum

Aan het slot van de drie weken brachten we drie dagen samen door op het Hendrik-Kraemer-instituut te Oegstgeest. Naast de delegatieleden namen hieraan ook deel: Yosef Widyatmaja van de YBKS, basiswerkers uit de betreffende werksoorten in ons land, beleidsmensen uit de betrokken organen. De leiding berustte bij de staf van het HKI. Doel was vooral het resultaat van de plaatselijke ervaringen te vertalen naar landelijk beleid. In kleine groepen gingen we aan de slag om die indrukken om te zetten in meer algemene vragen over de identiteit van onze missies, over onze inspiratie en onze plek in het geheel van het kerkelijk leven. Inleidingen van prof. Kor Schippers, emeritus hoogleraar praktische theologie uit Kampen, en Yosef Wijatmadja leverden belangrijke theologische noties op, die in de gesprekken impliciet werden meegenomen.

Resultaten

Aan het slot van de conferentie in het HKI werkten we aan een aantal conclusies en aanbevelingen, gegroepeerd rond een viertal punten:

1. Wat zijn goede doelstellingen van uitwisseling van basis tot basis?
2. Wat zijn goede methoden en om welke educatieve processen gaat het?
3. Wat kunnen landelijke beleidsorganen hieraan bijdragen?
4. Hoe kunnen deze organen de opgedane ervaringen verwerken in beleid?

Uit het vele dat in de discussies naar boven kwam maken we een kleine selectie.

Bij de doelstellingen van dit type uitwisseling gaat het vooral om drie aspecten.

Wederzijdse informatie over economische processen en analyses van de sociaal-economische krachten. Vragen als: Welke positie neemt jouw land in binnen de wereldeconomie?

Het beter leren verstaan van elkaars spiritualiteit. Hoe lezen wij de bijbel en welke kracht draagt ons?

Hoe kunnen de ervaringen van de uitwisseling doorwerken in het leven van de kerken?

Onder basiswerkers verstaan wij vrijwilligers en beroepskrachten, die in hun locale of regionale sociaal-economische context kiezen voor de slachtoffers van de systemen en met hen optrekken.

Bij de methoden werd benadrukt dat een uitwisseling tenminste enkele maanden zou moeten duren, dat de te bezoeken werkplek voldoende verwantschap moet hebben met eigen werk op de thuisbasis, dat beter twee werkers tegelijk kunnen komen dan slechts één, dat de te bezoeken basisgroep al behoorlijk wat ervaring en een goede analyse van de eigen situatie moet hebben en dat door correspondentie de uitwisseling van tevoren voorbereid wordt.

Het educatief proces is aan beide zijden vooral gericht op het ontwikkelen van motivatie en een spiritualiteit-van-de-strijd, meer dan op het vermeerderen van kennis. Het gaat om het verscherpen van de eigen visie op het werk, door en vanuit de bril van de ander, uit zijn of haar context en traditie tegen aan te leren kijken.

De landelijke beleidsorganen van zending of missie en werelddiakonaat doen er goed aan een werkgroep uitwisselingen te vormen, die de voortgang van dit type basis-tot-basis contact bevordert en financiert. De DISK, het POW en het KLB krijgen opdracht een vorm van samenwerking voor deze uitwisselingsprojecten te ontwikkelen. Ook niet-kerkelijke groepen komen in aanmerking voor samenwerking in dit verband. Zij kunnen een specifieke inbreng hebben, die juist ook voor de kerken van belang kan zijn.

Gezien de onoverzichtelijke organisatie in ons land met betrekking tot al de organen die te maken hebben met zending of missie en ontwikkeling, is het dringend nodig daarin helderheid te scheppen.

Dat laatste is ook van belang voor de verwerking van zending-in-Nederland in het beleid van de kerkelijke organen in ons land. Nu is vaak niet duidelijk wie hiervoor verantwoordelijk is. Duidelijk is wel dat een gescheiden organisatie voor binnen- en buitenlandzending achterhaald is. Nederland is missieland, zei onlangs de paus. Al zat de betekenis en invulling daarvan theologisch en methodisch, zoals UIRM-Nederland die ziet, verschillen van de pauselijk bedoelingen, het doet aan het belang van deze uitspraak niets af.

Een werkgroep 'Uitwisseling' zal eraan bijdragen dat door deze vorm van

'ecumenical sharing', die het Ecuforum is geweest, het UIRM-werk in Nederland door de kerken meer serieus zal worden genomen en tot haar integrale verantwoordelijkheid zal worden gerekend. Daarbij is ook het 'leren van elkaar' in deze tijd van mondiale verhoudingen niet meer weg te denken.

Het ECUFORUM heeft stellig aan een en ander bijgedragen en mag daarmee een stap in de goede richting genoemd worden.

Dr. H. Koetsier is directeur van het landelijk bureau DISK. Hij was eerder werkzaam in het bedrijfsleven, als predikant in een industriegemeente, als secretaris voor ontwikkelingsa-samenwerking van de Gereformeerde Kerken, predikant voor oecumene en vormingswerk in Amsterdam, sinds 1984 voor het arbeidspasto-

raat. Hij studeerde missiologie aan de Vrije Universiteit en promoveerde bij prof. dr. Joh. Verkuyl. Zijn bijdrage is een bewerking van het eindrapport van het Ecuforumuitwisselingsproject, dat hij samen schreef met dr. Bob ter Haar, predikant Pastoraat Oude Wijken te Rotterdam.

De mooiste weg is de weg naar elkaar

Intercambio: het verhaal van een uitwisseling op basis van gelijkwaardigheid

Het bisdom Breda heeft een uitwisseling op touw gezet op basis van gelijkwaardigheid met het bisdom Tehuantepec in Mexico. Frans Loots vertelt hoe dat een keerpunt is geworden als het gaat om de roeping tot missie. Er worden nu vragen aan ons gesteld.

'Oceanen kunnen geen barrière zijn', zie bisschop Ernst over de uitwisseling tussen het bisdom Breda en het bisdom Tehuantepec in het uiterste zuiden van Mexico. Een ambitieus project waarin pastorale inzichten, plannen en aanpak centraal staan. Is het inderdaad mogelijk bisdommen uit twee geheel verschillende werelddelen te verbinden met elkaar? 'Uitwisseling, maar waarover?' Dat vragen de Mexicanen. Wat hebben wij elkaar te bieden? Kunnen wij eigenlijk wel iets leren van elkaar? Zijn onze culturen en onze samenlevingen daarvoor niet al te zeer verschillend? Het vraagt in ieder geval een enorme inzet, creativiteit en inspiratie om tot een werkelijke uitwisseling te komen.

Indiaanse bevolking

Tehuantepec ligt in het zuiden van Mexico vlakbij de grens met buurland Guatemala. De indiaanse bevolking in het bisdom wordt sinds eeuwen achtergesteld en onderdrukt. Met slechts kleine stukjes grond en nauwelijks geld voor werktuigen voeren zij een dagelijks overlevingsgevecht. De macht in het gebied is in handen van corrupte staatsambtenaren, tussenhandelaren en grootgrondbezitters die de boeren uitbuiten. De laatste jaren is Tehuantepec tevens een toevluchtsoord geworden voor duizenden mensen uit Midden-Amerika die het geweld in hun land zijn ontvlucht.

Daarmee is de druk op de schaarse middelen van bestaan verder toegenomen en wordt een groot beroep op de onderlinge solidariteit van de arme bevolking gedaan.

Sinds 1971 is Arturo Lona Reyes bisschop van Tehuantepec. Zelf noemt hij zijn wijding tot bisschop een heilzame vergissing van de heilige Geest. Zijn huis staat open voor arme indianen, boeren, daklozen, vluchtelingen. Tot groot ongenoegen van de lokale politieke machthebbers. Toch gaat Arturo Lona Reyes door. Want voor hem is er geen weg terug. Door intensief contact met de indiaanse boeren is hij steeds meer aan hun kant komen te staan. 'De boeren hebben mij bekeerd', zegt hij achteraf.

Nu geldt Lona Reyes als de Romero van Mexico: een bisschop die consequent opkomt voor de armen en hen steunt in hun gevecht tegen het onrecht en de discriminatie waarvan zij het slachtoffer zijn.

Door zijn grote inzet en betrokkenheid is de kerk van Tehuantepec een vitale geloofsgemeenschap geworden, ingesteld op de eigen, conflictieve werkelijkheid. Geen wonder dat van meet af aan binnen het bisdom Breda grote belangstelling bestond toen er voor het eerst over een uitwisseling ('intercambio') gesproken werd. Dat is nu zes jaar geleden. Een 'intercambio' met zo'n kerk moet ook wel een enorme uitdaging zijn.

Natuurlijk is het mogelijk aardige brieven over en weer te schrijven, en elkaar te vertellen waar we mee bezig zijn. Maar de grote vraag is of we erin slagen een werkelijke uitwisseling tot stand te brengen. Dat wil zeggen, iets te leren van elkaar en van betekenis voor elkaar te zijn. Dat blijkt, gezien de grote verschillen, niet mee te vallen maar het is alleszins de moeite van een grote inspanning waard.

Westerse missie

Door deze uitwisseling raken wij in het bisdom Breda verbonden met een kerk waarvan het beleid gekenmerkt wordt door de keuze voor de armen. Hoewel dit verbond van gelijken tussen Breda en Tehuantepec nog maar enkele jaren bestaat, weten wij nu al bij ervaring dat het goed is zo'n binding aan te geven. Het bisdom Breda betreedt daarmee bewust nieuwe wegen voor het denken over 'missie' en voor de missionaire praktijk. Niemand zal ontkennen dat in het verleden 'missie' al te eenzijdig vanuit het Westen werd ingevuld. En soms lijkt het erop dat we die tijd nog niet echt achter ons hebben.

De Vaticaanse manoeuvres op dit ogenblik in verband met de Afrikaanse synode worden door vele bisschoppen, priesters en verantwoordelijke leken in de kerk van Afrika als vernederend ervaren. De synode vindt plaats in Rome. Een uitwedstrijd dus. Romeinse theologen hebben het werkdo-

cument, de agenda, opgesteld en hebben het naar Afrika gestuurd. Tergend eenzijdig.

Eveneens is er in het verleden vaak te weinig begrip opgebracht voor de bestaande godsdiensten daar waar het evangelie werd gebracht. Omstreeks 1500 zeiden de franciscaanse missionarissen die Mexico waren binnengekomen in het spoor van de veroveraars, dat de godenverering en de geloofsbeleving van de indianen slimme verzinsels waren van de duivel. Die benadering was voor de franciscanen de legitimatie voor een voortvarende bekeringsdrift zonodig met geweld. De Aztekentempels in Mexico-stad werden tot op de grond afgebroken en vervolgens werden de indianen gedwongen om eigenhandig op de ruïnes van hun centra van godsdienstige cultuur grote katholieke kathedralen op te bouwen. Ook die tijd hebben we nog niet helemaal achter ons. Wij hebben de volheid van de christelijke boodschap. Wij hoeven geen bekering. Met des te meer ijver leggen wij ons toe op de bekering van de heidenen aan de overkant van de grote plas.

Nieuwe wegen

‘Wat willen jullie eigenlijk van ons? Waarom zijn wij voor jullie zo interessant? Is het om onze organische landbouw in de koffiedorpen van de boerencoöperatie UCIRI? Is het om de waarden van onze cultuur? Is het om ons respectvol omgaan met Moeder Aarde? Is het om de vitaliteit van onze godsbeleving? Wij kunnen het Westen niet redden. Jullie zullen zelf naar jullie eigen wortels terug moeten en kijken naar jullie eigen samenleving. Zorgen jullie maar dat jullie goede christenen zijn in Europa. Wij proberen dat hier in onze eigen regio.’

Dat waren de steeds terugkerende vragen en aansporingen van Josefina López, coördinatrice van het pastoraal team uit de indiaanse bergdorpen van Guichicovi in Tehuantepec. Ruim een jaar geleden was zij voor een werkbezoek met een intercambio-delegatie in Nederland. Uitdagend en verfrissend zette zij ons op het nieuwe spoor van missionair denken en doen. Gedaan met het éénrichtingsverkeer: wij sturen van hieruit geld en personeel naar de arme landen. Missie is tweerichtingsverkeer geworden: een verbond van gelijken, solidariteit op basis van gelijkwaardigheid, openheid voor een kritisch wederwoord. Ook organisatorisch gezien gaat de ‘intercambio’ nieuwe wegen.

‘Intercambio’ gaat voorbij aan de bestaande structuren van missiecongregaties en geëigende missionaire instellingen. Het is een directe relatie die over en weer bemoedigt en inspireert, waardoor een verbreding van de missionaire beweging mogelijk wordt en een nieuw draagvlak wordt gecreëerd. Leer- en hulpprocessen in de opbouw van onze eigen geloofsge-

meenschap komen in een nieuw perspectief te staan, wanneer die gevoed worden vanuit contacten met elders. Immers de eigen religieuze ervaringen en de pastorale initiatieven van jonge kerken houden voor ons vragen en suggesties in. Zij kunnen ons een weg wijzen bij het zoeken naar echte godsdienstigheid en naar nieuwe vormen van kerk-zijn.

Reële verwachtingen

‘Wij hebben elkaar wat te bieden’, zei bisschop Arturo Lona Reyes toen hij in 1988 op bezoek was bij bisschop Ernst. ‘Dat moet tot uiting komen vooral in de uitwisseling van pastorale projecten. Ik wil geen relatie van geld geven en geld krijgen. Wij zijn geen bedelaars. Wat wij vragen en bieden is solidariteit. Wij willen samen de weg opgaan om van elkaar te leren en steeds opnieuw je te bekeren, je geloof te her-ijken en te her-talen in het dagelijks leven. Voor ons is de bijbel inspiratiebron voor sociaal-politiek handelen. Onze verbondenheid is gericht op het wekken van solidariteit. En vooral: het is een verbond tussen gelijken. Voor ons, een indianenvolk dat door de eeuwen heen gedomineerd is en beschouwd werd als tweederangsvolk, betekent dat enorm veel.’

Integrale solidariteit is méér dan sociaal-economische hulp, het is waardering voor de grondwaarden van hun cultuur. Die houding betekent een ‘ommekeer’ voor het westers cultuurimperialisme dat Latijns Amerika al vijfhonderd jaar heeft opgelegd gekregen. Tehuantepec verwacht van ons openheid voor een evangelisatie-opvatting waarmee zij naar buiten willen: ‘de armen evangeliseren de wereld’. De God van de bijbel is de God van de armen. Een andere is ons niet geopenbaard.

Precies daarin liggen ook de verwachtingen voor ons hier. Het bisdom Breda is vooral geïnteresseerd in een kerk die er blijkbaar in slaagt de armen te organiseren, een platform te zijn waar stemlozen hun stem kunnen verheffen. Tehuantepec blijkt vervolgens een kerk te zijn die grote verantwoordelijkheden geeft aan leken. Dat moet ook wel. Er zijn amper veertig priesters voor meer dan een miljoen katholieken. Vergeleken met het bisdom Breda is dat vijf maal minder priesters voor twee maal meer gelovigen in een gebied dat driekwart van Nederland beslaat, dus zo groot is als heel België. Tot slot blijkt Tehuantepec een geloofsgemeenschap te zijn die samenlevingsgericht is. De pastorale prioriteiten liegen er niet om.

1. Analyse van de werkelijkheid. Kritisch analyseren van de situatie waarin gewerkt wordt (lokaal, regionaal, nationaal en mondiaal).
2. Indianenpastoraal. Voor een indianenvolk een indianenpastoraal die bijdraagt aan de universaliteit van de kerk.

3. Kerkelijke basisgemeenschappen. Vorming van basisgemeenschappen waarin de leek het centrum is van de evangeliserende actie in een nieuwe samenleving.
4. Vorming van medewerkers. Voor de uitbouw van een pastoraal die van en voor het volk is op alle niveaus.

Beleid en coördinatie

Op 25 oktober jongstleden vertrok er van Schiphol opnieuw een zeskoppige Bredase delegatie naar Mexico voor een werkbezoek van een volle maand aan ons zusterbisdom Tehuantepec. Een goed voorbereide en erg gemotiveerde delegatie wordt ondergedompeld in het dagelijks leven van de indianen, de boeren, de armen van de parochies in Tehuantepec. De delegatie koos als motto: 'De mooiste weg is de weg naar elkaar'. De uitwisselingsbezoeken die tot nu toe hebben plaatsgevonden tussen delegaties van de bisdommen Breda en Tehuantepec hebben aan beide kanten een brede oriëntatie opgeleverd in elkaars specifieke wijze van kerkzijn, met de daarin verbonden eigen mogelijkheden en moeilijkheden. Ook heeft met name in de contactparochies een wederzijdse meer persoonlijke kennismaking plaatsgevonden: in de contactparochies van Tehuantepec heeft men mensen uit Breda ontmoet en onthaald; en bij ons is hetzelfde gebeurd met betrekking tot onze Mexicaanse gasten. In zekere zin ben je dan geen vreemden meer voor elkaar, al is van beide kanten gewezen op het gevaar dat het bij een oppervlakkige kennismaking blijft. De Mexicaanse delegaties hebben bij alle waardering voor de geboden programma's bij de werkbezoeken aangegeven dat de veelheid van ervaringen die zij hebben opgedaan een beletsel vormt voor een grotere diepgang. Zij hebben ook iedere keer de vraag gesteld wat wij nu eigenlijk met de 'intercambio' voor hebben. Gaat het alleen om vriendschapsbezoeken of gaat het om meer? Een factor van belang kan zijn, dat het hele intercambiogebeuren financieel door ons gedragen wordt: dat moet aan de andere kant toch enigszins de indruk wekken, dat het hun wordt 'aangeboden'. Aanvankelijk wekte dit zelfs enig wantrouwen in de gewone geloofsgemeenschappen van Tehuantepec (een soort nieuwe bemoeienis vanuit het rijke Westen?). Door de hartelijkheid en de oprechtheid van de contacten zal dit wel verdwenen zijn, maar we hebben in de afgelopen jaren aan Mexicaanse zijde – met name in de contactparochies – terzake van de 'intercambio' toch een grotere terughoudendheid bemerkt dan ons soms lief was. Wij hebben meerdere malen geprobeerd te verduidelijken hoezeer wij aan nieuwe impulsen voor de geloofsgemeenschappen behoefte hebben, maar de vraag blijft of dit goed is overgekomen. Er is bij de Mexi-

caanse bezoekers zeker meer begrip gegroeid voor de moeilijkheden waarvoor wij ons geplaatst zien bij de voortgang van onze geloofsgemeenschappen, maar er is twijfel over of daarmee ook inzicht gepaard gaat in hetgeen zijzelf daarbij voor ons kunnen betekenen. (Weten wij dat trouwens zelf wel genoeg?)

Voor onze eigen parochies zijn de bezoeken van de Mexicaanse delegaties ongetwijfeld hoogtepunten geweest. Maar telkens blijft de vraag achter: wat willen we nu verder en hoe bereiken we dat?

Grotere diepgang

Voortbouwend op de grotere bekendheid die de uitwisseling in beide bisdommen ook aan de basis heeft gekregen – de sfeer van onderling vertrouwen en van vriendschap, zoals die in de afgelopen jaren is gegroeid, de verplaatsing van het zwaartepunt van de uitwisseling naar parochies en groepen aan de basis en de behoefte om aan de uitwisseling een grotere diepgang te geven en haar daardoor ook geleidelijk aan zinvoller te maken – zullen wij de komende tijd moeten proberen de relaties tussen parochies en groepen aan de basis verder uit te bouwen en zo de uitwisseling daar meer te laten wortelen.

Wij willen de diakonie in onze beide bisdommen centraal stellen in onze uitwisseling en ontdekken hoe ieder van ons daar vorm aan geeft. Wij hebben niet de idee op diakonaal gebied in ons bisdom met lege handen te staan. In veel parochies zijn er werkgroepen die namens de geloofsgemeenschap hun dienende taak jegens de zwaksten vormgeven. Er zijn projecten voor werklozen, mensen met een minimale sociale uitkering, woonwageneigenaren, aidspatiënten, vluchtelingen en asielzoekers. Maar ook mensen die de dood van een geliefde te verwerken hebben; voor zieken en eenzamen in de gemeenschap.

Maar wij willen ons graag door onze broeders en zusters in Tehuantepec laten bevragen op onze zorg voor uitgeslotenen. Dat zal onze diakonale inzet kunnen vergroten en misschien zal ons denken en handelen op dit terrein ook hen inspireren. Van groot belang hierbij zal zijn of de wederzijdse bezoeken zó ingericht kunnen worden, dat het eigen diakonale gezicht van de beide bisdommen herkend kan worden. Alleen dan kunnen we met elkaar komen tot een juist oordeel en kunnen we een goede basis leggen voor het noodzakelijke handelen.

Tot slot is één zaak duidelijk: met de 'intercambio' zijn wij in het bisdom Breda aangekomen op een keerpunt voor de missie. Het zal nooit meer zijn als vroeger. Wij sluiten een periode af: geld en personeel van hier naar daar. Wij gaan een nieuwe periode binnen. Nieuw naar de vorm: directe

uitwisseling op basis van gelijkwaardigheid, geen incidenteel contact dat je daarna weer kunt vergeten, maar permanent, als wezenlijk deel van geloof en leven.

Nieuw ook naar de inhoud: wij krijgen zelf vragen toegeschoven over onze eigen missionaire organisaties, over leven, geloven, kerk-zijn, over onze eigen samenleving, onze politieke en economische keuzes. Pas achteraf zal blijken of het ons gelukt is over het keerpunt heen te komen en de nodige consequenties te trekken voor de missionaire praktijk. Ondertussen is er wel de uitdaging.

Frans Loots (1940) studeerde theologie aan de Katholieke Universiteit Leuven. Hij was midden jaren zestig voor een werkstage van vier jaar in Vietnam. Hij brengt geregeld kortere werkbezoeken aan landen in de verschillende continenten. Hij is sinds 1985 mis-

siesecretaris in het bisdom Breda en projectleider van de 'intercambio' tussen de bisdommen Breda en Tehuantepec. Hij publiceerde in diverse tijdschriften over de vernieuwing van de 'missie'.

Jef Felix

Aziatisch deelgenootschap voor ontwikkelingssamenwerking

Zuid-Noord partnerschap-relaties aan ervaring getoetst

De Vlaamse Vastenactie maakt al 15 jaar deel uit van het 'Aziatische deelgenootschap voor menswaardige ontwikkeling', waar 23 katholieke organisaties uit Europa en de VS, die met Aziatische landen te maken hebben, deel van uitmaken. Sjef Felix vertelt dat het voor sommigen een katholieke geldmachine is gebleven, maar dat er ook gestreefd wordt via onder anderen 'inleefsituaties' naar een werkelijk gelijkwaardige relatie.

Volgens niet-gouvernementele organisaties voor ontwikkeling (ngo's) ligt een van de grootste verschillen tussen hun optreden en dat van regeringen of internationale organisaties erin dat zij in het Zuiden nauwere contacten onderhouden met gemeenschappen 'aan de basis'. Vandaar de gehanteerde begrippen zoals ontwikkeling van onderuit, participatieve benadering, endogene ontwikkeling. Deze begrippen houden een specifieke visie in op ontwikkeling. Ten eerste heeft ontwikkeling direct te maken met mensen en gemeenschappen. Ontwikkeling op mensenmaat dus, kleinschalig, geschraagd door actieve deelname van de bevolking. Ten tweede is ontwikkeling bij definitie een proces, dat moet leiden tot duurzame ontwikkeling. Ten derde is ontwikkeling niet zozeer een kwestie van geldelijke ondersteuning, maar eerder van het verstrekken van het plaatselijk vermogen om een authentieke en volgehouden ontwikkeling te bevorderen. Geldelijke bijdragen kunnen bepaalde activiteiten mogelijk maken, waar nodig.

Wat houdt een dergelijke aanpak in voor de relatie tussen Zuid en Noord? In de jaren zestig gebruikten noordelijke ngo's hun zuidelijke tegenhangers vaak als kanalen om fondsen te verkrijgen of om bij gelegenheid dienstreizen te helpen organiseren. Geleidelijk groeide bij ngo's het ver-

langen om tot uitwisseling te komen, tot dialoog en informatie over en weer. De volgende stap was meer inspraak door zuidelijke 'partners', niet alleen in het uitvoeren van het project maar ook in de vaststelling van de aangevoelde noden, de planning en de evaluatie van de resultaten. Soms werd met de partners de beslissingsmacht over projecten gedeeld, door hen mede te laten beslissen over toekenning van fondsen. Deze nieuwe relatie kreeg de naam van 'partnerschap' (naar 'partnership' in het Engels, soms vertaald door 'deelgenootschap'). Wat hier prevaleert is de relatie, waarin men elkaar aanvaardt en respecteert: als gelijkwaardig, anders in menig opzicht, maar evenwaardig. Als partners deelt men elkaars rijkdommen en beperkingen. Zo wordt men deelgenoten.

Aziatisch partnerschap voor menswaardige ontwikkeling

Om dit proces te illustreren willen we het 'Asia Partnership for Human Development' (APHD) als voorbeeld nemen. Voor de Vlaamse vastenactie 'Broederlijk Delen' is het een beproefd model van samenwerking in Azië, want sinds vijftien jaar zijn we lid van het 'Aziatisch deelgenootschap voor menswaardige ontwikkeling'. We spreken uit ervaring.

Het APHD is een deelgenootschap van 23 katholieke ontwikkelingsorganisaties uit Azië, Europa, Canada, Australië en Aotearoa (Nieuw-Zeeland). Vanuit Azië zijn de volgende landen vertegenwoordigd: Pakistan, India, Nepal, Bangladesh, Sri Lanka, Malaysia, Thailand, Filipijnen, Indonesië, Hongkong, Macao, Taiwan, Zuid-Korea en Japan. Ook de Federatie van Aziatische Bisschoppenconferenties is lid.

De geest en de werking van APHD worden gedragen door een evangelische inspiratie die recht wil doen aan de armsten en door een gezindheid van 'Kerk: dienst aan de wereld'. APHD belichaamt de uitdaging die de Aziatische bisschoppen onlangs als volgt hebben verwoord: 'Het goede nieuws van Gods Rijk te verkondigen en gerechtigheid, vrede, liefde, gelijkwaardigheid en broederlijkheid te bevorderen binnen de Aziatische realiteit' ('Journeying together toward the third millennium', FABC, 1991). Aan geheel dit proces nemen wij, niet-Aziatische organisaties, volwaardig en evenwaardig deel. 'Broederlijk Delen' is actief betrokken bij alle aspecten van het partnerschap, althans in theorie. Want er gebeurt zoveel binnen en vanuit APHD dat we het onmogelijk allemaal kunnen meemaken of zelfs maar volgen. Maar bij elk belangrijk beraad en bij alle grote beslissingen zijn we wel aanwezig. Alle beslissingen worden bij consensus genomen, dat wil zeggen na veelvuldig doorpraten in geval van meningsverschil, tot er niemand nog echt tegen is, hooguit zich wenst te onthouden.

Gelijkwaardigheid in de relaties veronderstelt dat men elkaars opinie kent en respecteert en zich uiteindelijk neerlegt bij de overtuiging van een zeer ruime meerderheid.

Mogelijkheden en beperkingen

'Broederlijk Delen' stapt tot op heden loyaal op met APHD voor concrete solidariteit in de dertien Aziatische landen die erbij zijn aangesloten. Wij waarderen de mogelijkheden en kansen die APHD ons biedt, vooral kansen op een voldoende waardevolle aanwezigheid in dertien landen van Azië, met een visie die ons nauw aan het hart ligt en waartoe we ook hebben bijgedragen. Wij stellen ook de mogelijkheden op prijs die we krijgen om geïnformeerd te zijn over situaties in Azië, deel te nemen aan studieprojecten, getuigen uit Azië te kunnen onthalen bij gelegenheid van de vastencampagnes, inleefverblijven mee te maken, te kunnen bijdragen in een pakket projecten die in hun concept beantwoorden aan onze visie en prioriteiten.

Wij zijn niet blind voor de beperkingen van APHD. Enkele partners hebben de neiging om APHD nog al te zeer als een gemakkelijke 'geldmachine' te gebruiken, ten voordele van hoofdzakelijk katholieke projecten. Het blijft moeilijk om over concrete projecten voldoende goede informatie te krijgen voor ons gebruik in de animatie en educatie. Van de beoogde solidariteit van gemeenschap-tot-gemeenschap komt nog weinig terecht...

Maar over de jaren zien we het ideaal van APHD en de concrete realisatie toch dichter bij elkaar komen. Trouwens we zijn medeverantwoordelijk voor de voortgang of stagnatie van het Partnerschap. We stellen vast dat geld gaandeweg aan belang inboet. Goede landenstrategieën komen tot stand. Animatie en politiek beïnvloedt werk winnen aan belang en worden geïntegreerd in de projectensolidariteit. Het gehalte van de dialoog neemt toe.

Solidariteit van gemeenschap-tot-gemeenschap

Solidariteit was en is de visie van APHD. APHD poogt de relatie 'schenker-ontvanger' te vervangen door een meer dynamisch concept van deelgenootschap, gebaseerd op gelijkwaardigheid en evenwichtigheid. Drieëntwintig Aziatische en niet-Aziatische ontwikkelingsorganisaties werken momenteel nauw samen ten aanzien van projecten, studie, animatie en politieke 'lobbying'. Ze doen het niet voor zichzelf, maar om de volken van Azië nog beter te kunnen dienen in hun ontwikkeling, zonder on-

derscheid van ras of geloof. 'Partnership' tussen ontwikkelings-ngo's (de organisatie APHD) is alleen een middel. Het uiteindelijke doel is solidariteit van deze ngo's met gemarginaliseerde bevolkingsgroepen (met een voorkeur voor de allerarmsten) en de solidariteit van deze groepen onderling!

Aan dit laatste wordt de laatste jaren gewerkt, namelijk aan pogingen om groepen binnen een land, groepen in meerdere Aziatische landen en soms groepen buiten Azië met elkaar in contact te brengen. Dan verdiepen ze hun inzicht in de problemen die ze gemeenschappelijk hebben (bijvoorbeeld traditionele vissers), dan leren ze van elkaar (bijvoorbeeld arbeiders in mno's van vrijhandelszones), dan komen ze tot gezamenlijke actie (bijvoorbeeld vrouwen uitgebuit door migratie en sextoerisme; een APHD-inleefverblijf en seminarie in 1992 heeft ertoe geleid dat in België een afdeling van de in Thailand opgerichte organisatie 'Stop Kinderprostitutie in Aziatisch Toerisme' (ECPAT) van de grond is gekomen. Concrete solidariteit van gemeenschap tot gemeenschap mogelijk maken en ondersteunen, wordt een belangrijke opdracht van APHD in de toekomst.

Welke zijn de groepen met wie de APHD bij voorkeur solidair wil zijn? Het zijn armen in de stad en op het platteland, kleine boeren en vissers, niet-georganiseerde arbeiders, vrouwen, kinderen en jeugd, stammengemeenschappen, mensen en groepen die slachtoffer zijn van schending van mensenrechten. Met en voor hen werden in 1992 276 projecten gesteund (voor nagenoeg 3,6 miljoen Amerikaanse dollars), tientallen animatie- en lobbyactiviteiten opgezet. In 1992 is er bijvoorbeeld zoals gezegd heel wat gedaan aan studie en actie rond vrouwenmigratie en sextoerisme in Azië; in 1993 kon in Sri Lanka een internationale interreligieuze vredesmissie worden georganiseerd.

Bewustmaking en vorming zijn de kern van alle APHD-activiteiten. Aan socio-economische ontwikkeling wordt aandacht besteed, maar steeds dient consciëntisatie en vorming van de betrokken gemeenschap aanwezig te zijn in het project of ruimer programma.

Minimale structuren

Om de werking mogelijk te maken beschikt het APHD over een bescheiden secretariaat in Hongkong. Ontmoeting, uitwisseling, studie, beraad en besluitvorming gebeuren formeel tweemaal per jaar, wanneer vertegenwoordigers van de deelnemende organisaties samenkomen. Tussenin zijn er nog regionale bijeenkomsten (in Zuid-, Zuid-Oost en Oost-Azië) om de plenaire vergaderingen voor te bereiden met partners van de basis. Regionaal worden ook de solidariteitspolitiek en planning per land op punt ge-

steld. De financiële middelen worden geleverd door alle lidorganisaties. Het ontstaan is erg leerrijk². APHD is gegroeid uit ongenoegen in Canada en Australië met bilaterale structuren voor hulp en besluitvorming. Bij 'Australian Catholic Relief' (ACR) en 'Développement et Paix' (CCODP) in Canada leefde, in het begin van de jaren zeventig, het verlangen om andere relatiemodellen te onderzoeken. Ze wensten afstand te nemen van de overheersende paternalistische relatie tussen 'schenker' en 'ontvanger'. Beslissingen over hulpverlening zouden voortaan besproken en genomen worden in het bijzijn van Aziaten uit meerdere landen en iedereen zou naar best vermogen hiertoe financieel bijdragen, hoe luttel ook. Het onderscheid donor-ontvanger zou gaan vervagen, omdat ieder partner zowel schenker als begunstigde zou worden. Daartoe was het nodig het 'delen' te verruimen van hoofdzakelijk geldelijke middelen naar alle vormen van rijkdom: cultuur, godsdienstbeleving, analyse van socio-economische en politieke contexten, etc. Dit zou een hele ommekeer in de relatie inluiden, wég van 'wie betaalt, bepaalt'. Zou het lukken?

Van Fonds naar Partnerschap

Vooraleer dit experiment te lanceren, schreven ACR en CCODP dertien Aziatische bisschoppenconferenties aan om hun voornemen kenbaar te maken en deelname van ontwikkelingsorganisaties in hun land te vragen. Zo werd in 1973 het 'Aziatisch Fonds Projecten Adviescomité' opgericht, met vertegenwoordigers uit Australië, Bangladesh, Canada, Indonesië, de Filipijnen en Sri Lanka, om gezamenlijk projectaanvragen te beoordelen en aanbevelingen te formuleren voor de nationale projectcommissies van ACR en CCODP. Twee jaar later, toen dit adviescomité het groen licht kreeg om geheel zelfstandig beslissingen te nemen (zonder verwijzing naar ACR en CCODP), werd de naam veranderd in 'Aziatisch Fonds voor Menswaardige Ontwikkeling' (AFHD). De bevoegdheid van het Fonds omvatte niet alleen de beoordeling van projecten, maar ook de beleidsvorming en de uitvoering van de beslissingen.

Het werd de gewoonte zogenaamde 'inleefprojecten' te organiseren voorafgaand aan de bijeenkomsten van het comité ergens in Azië. Deze 'exposures' stelden de leden in staat op levendige wijze inzicht te verwerven in de verschillende situaties van onderontwikkeling en contact te hebben met gemeenschappen en hun problematiek. Deze confrontatie met de realiteit voedde de bezinning en de studie van het comité. Ook leidde ze spontaan tot het opzetten van informatie- en bewustmakingsactiviteiten in de verschillende deelnemende landen. Beginnenderwijze koppelde men daaraan ook activiteiten van politieke beïnvloeding die aanstuurden op structurele

veranderingen om de problemen van de groepen te helpen oplossen. Projectenfinanciering werd één onderdeel van een ruimere waaier activiteiten die alle partners met elkaar deelden. Na een evaluatie in 1976 besloot de eerste algemene vergadering (1977) het AFHD passenderwijze om te doen tot het 'Aziatische Partnerschap voor Menswaardige Ontwikkeling' (Asia Partnership for Human Development).

APHD bestaat twintig jaar. Het is een beproefd en bevochten model van meer gelijkwaardige relaties in het ontwikkelingswerk. De uitdaging om ermee voort te doen blijft bestaan. Want we zien nog niet ten volle wat de volgende stap kan zijn. We zijn samen onderweg. Zei niet Confucius: de weg is wijzer dan de wegwijzer?

1 In het charter van APHD lezen we: 'Als leden van het APHD moeten ze bij de verdrukte en gemarginaliseerde bevolkingsgroepen van onze samenlevingen aanwezig zijn, naar hen luisteren, van hen leren en een bijzondere gevoeligheid opbouwen tegenover hun waarden en symbolen, hun geloof en gebruiken, hun wereldbeschouwing. De culturele rijkdom van Azië is onmetelijk. Daarvan moet gebruik gemaakt worden om aan de verdrukten

een sterk identiteitsbesef te geven dat richtinggevend is voor de toekomst. Hun culturele waarden kunnen de mobiliserende kracht worden in hun strijd, zoals ze ook alternatieve ontwikkelingsmodellen kunnen doen ontluiken die doeltreffender zijn dan de huidige'.

2 Cf. Wie betaalt, bepaalt: een uitdaging voor de ngo's, Pro Mundi Vita Studies, nr. 10, juli 1989.

Wisselwerking tussen continenten

Naar de kloostergemeenschap van Taizé komen jaarlijks vele duizenden jongeren. De broeders hebben daarbij geprobeerd een methode te ontwikkelen van een strikt gelijkwaardige uitwisseling met de Derde Wereld van alleen maar jonge mensen zonder daarbij een cultuurschock op te roepen.

In een klein dorp in de Bourgondische bergen van Frankrijk voltrekt zich al jarenlang een interessant experiment gericht op wisselwerking tussen continenten. In een periode waarin christenen zich opnieuw bezinnen op wat zending of missie eigenlijk is, zich afvragen wat de rol van leken en jongeren daarin eigenlijk is en ze voortdurend praten over de noodzaak van 'herevangelisatie' kan dat Bourgondische experiment ons nieuwe wegen wijzen.

In 1940, toen de Tweede Wereldoorlog al woedde, arriveerde een jonge Zwitserse theoloog, Roger, in het dorpje Taizé in Oost-Frankrijk. Hij verborg joden die op de vlucht waren voor de Nazibezetters en droomde van een kleine christelijke gemeenschap, geënt op de monastieke traditie. Die moest fungeren als een 'parabel van verzoening' tussen gescheiden christenen en in een verscheurde wereld. De oecumenische gemeenschap die broeder Roger stichtte, telt nu negentig broeders uit zo'n 25 landen.

In het begin van de jaren zestig begonnen jongeren in toenemende mate Taizé te bezoeken. Nu komen wekelijks duizenden jongvolwassenen voor gezamenlijk gebed, voor bijbelbesprekingen die door de broeders worden geleid en om gedachten en ideeën uit te wisselen.

Hoewel de overgrote meerderheid van die bezoekers uit Oost- en West-Europa komen, leefde er van meet af aan het besef dat ook de andere continenten vertegenwoordigd moesten zijn. Jarenlang verbleven broeders van Taizé in arme landen van het zuidelijk halfrond. En al zo'n twintig jaar

lang kwamen jonge mensen uit Afrika, Azië en Latijns Amerika naar Taizé, terwijl jonge Europeanen uitgezonden werden om groepen en kerken in andere delen van de wereld te bezoeken. Die eenvoudige bezoeken hebben vooroordelen uit de weg helpen ruimen en hebben deelnemers gaven en noden van gelovigen elders doen ontdekken.

Ontmoetingen stimuleren

Een intensivering van dit proces, dat erop gericht is jongeren van verschillende continenten met elkaar in contact te brengen, voltrok zich na de grote bijeenkomst die de gemeenschap van Taizé in 1985 in de Indiase stad Madras organiseerde op verzoek van de Katholieke Bisschoppenconferentie en van andere christelijke kerken. Indiase jongeren ontmoetten niet alleen jongeren uit andere landen, maar ook leeftijdsgenoten uit verschillende regio's van India zelf. Ze ontdekten dat ze over talen, grenzen en etnische verschillen heen met elkaar konden communiceren. De jeugdcommissie van de Indiase bisschoppen rapporteerde: 'Voor het eerst in de geschiedenis van de Indiase kerk kwamen zoveel jongeren bijeen.'

Om deze jongeren in staat te stellen elkaar ook in de toekomst te kunnen ontmoeten, werd besloten van tijd tot tijd twaalf jongeren uit verschillende staten van India naar Taizé over te laten komen, waar ze kennis en ervaringen onder elkaar en met anderen uit de gehele wereld zouden kunnen uitwisselen. Wat begon als een programma voor jongeren uit India verbreedde zich al snel. Op dit moment komen jongeren uit diverse landen van Azië, Afrika en Latijns Amerika naar Taizé.

Ze worden doorgaans uitgekozen door de leiding van het jeugdwerk in de diverse kerken van een bepaald land. Idealiter zetten ze zich dus al in voor jeugdwerk, hetzij binnen hun plaatselijke gemeente of parochie, hetzij op regionaal of nationaal niveau. Hun verblijf in Taizé wordt gezien als een mogelijkheid om hun inzet te verdiepen.

Naar Taizé komen geen geschoolden die theologie gestudeerd hebben, maar jongvolwassenen die in niets verschillen van de jonge Europeanen die Taizé bezoeken. Velen komen uit armoedige omstandigheden en de reis waartoe ze in staat gesteld worden, gaat maar al te vaak hun verbeelding te boven. Hun reis- en verblijfskosten worden gedragen door de 'Operatie Hoop', een fonds dat gesticht is om binnen de wereldgemeenschap tekenen van solidariteit op te richten.

Overzeese jongeren inschakelen

In Taizé nemen deze jonge mensen deel aan de wekelijkse ontmoetingen met mensen uit andere landen. Als blijkt dat de geest van Taizé hen inspireert, worden ze ingeschakeld om jonge bezoekers te verwelkomen en te animeren aan de diverse activiteiten deel te nemen. Als in Taizé jonge Duitsers verwelkomd worden door een meisje uit Malaysië, of als een discussiegroep bestaande uit Polen, Britten en Nederlanders geleid wordt door een jonge man uit Uganda, leren ze zonder dat er een woord gesproken wordt al iets over kerk en mensheid. Dat werkt als een soort gelijkenis. Omgekeerd worden jongeren van andere continenten vaak gevraagd om iets over hun leven thuis te vertellen. Ze komen met verschillende groepen in aanraking en participeren wekelijks in een 'intercontinentaal forum'. Ze zingen, dansen en spreken dan samen over de problemen en de verwachtingen die kenmerkend zijn voor hun land. Zo worden ze gedwongen na te denken over de situatie van hun eigen land en komen ze vaak samen met anderen uit hun eigen land tot een gemeenschappelijk inzicht. Het lijkt wat paradoxaal, maar dat is vaak de belangrijkste winst van hun verblijf in Taizé. Pater Prakash uit India zei het zo, 'Interessant is dat als mensen uit verschillende delen van India, uit Pakistan en Bangladesh naar Taizé komen, ze gaan beseffen dat ze als Zuidaziaten veel gemeen hebben. Dat is iets wat ze thuis nooit kunnen ontdekken.'

Gemiddeld blijven deze jonge mensen drie maanden in Taizé. Als ze thuis komen, wordt er op aangedrongen dat ze het geleerde doorgeven in hun eigen kerk. 'Terug in India,' vervolgde pater Prakash, 'vragen we hen een jaar van hun leven te geven voor kerkewerk op nationaal, regionaal of plaatselijk vlak. Dat is niet altijd mogelijk maar we hebben ontdekt dat hun inzet in ieder geval aan dynamiek gewonnen heeft. Hun benadering, hun denken, hun gebedsleven is anders.'

Europese kerken bezoeken

Zo mogelijk zwermen deze jonge Aziaten, Afrikanen en Latijnsamerikanen uit over Europa en bezoeken gemeenten of parochies. Vaak reizen ze samen met een Europeaan. Ze luisteren naar groepjes die in een gemeente actief zijn, ze worden geconfronteerd met problemen, ze ontdekken tekenen van hoop. Ze logeren bij gezinnen waardoor men elkaar wederzijds heel persoonlijk leert kennen. De ervaring leert dat daardoor vooroordelen en angst voor buitenlanders wegsmelten als sneeuw voor de zon. Vaak ontstaan zo blijvende contacten.

Zulke bezoeken aan gemeenten of parochies openbaren de positieve en ne-

gatieve aspecten van het leven in Europa. Het volgend verslag is afkomstig van Carmelo uit de Filipijnen nadat hij met twee jongeren uit Rwanda een bezoek aan Duitsland had gebracht:

'Twee gezinnen heetten ons zo hartelijk welkom dat we ons meteen thuis voelden, eigenlijk net als een Filipijnse familie ons ontvangen zou hebben. Voor ik naar Duitsland ging, wist ik dat het een rijk land was, maar ik ontdekte dat sommige mensen toch niet tevreden waren. Mensen willen graag eenvoudig leven en dat is in Duitsland niet goed mogelijk. Ik had gehoord dat veel Duitsers niets meer aan het geloof doen en het bleek waar te zijn. Veel Duitsers gaan nooit naar een kerk en geloven niet in God. Ze gaan op in hun werk, in geld verdienen en ze menen dat ze er zijn als ze in hun gemeenschap goed bekend staan. Vanzelfsprekend vinden ze met zo'n mentaliteit geen zin en schoonheid in het leven. Rondtrekkend zagen we heel wat lege kerken, zonder jonge mensen.

Anderzijds kwam ik diep onder de indruk van wat bepaalde jongeren doen. In een kerkelijke gemeente die we bezochten, straalde de hoop ons toe. Daar zetten jeugdgroepen zich samen met de kerkelijke gezagsdragers in om mensen in staat te stellen zich totaal, naar lichaam en ziel, te ontwikkelen. We ontmoetten velen die zich inzetten voor verandering en die een wereld helpen opbouwen waar mensen samen delen, samengaan en samenstemmen.'

De Europese armoede ontdekken

Vaak wordt ontdekt dat ondanks verschillen de continenten veel gemeen hebben. Sam uit India beschrijft zijn bezoek aan Hongarije waar hij was om een bijeenkomst voor te bereiden. 'Mijn grootste ontdekking deed ik toen ik in een zigeunerdorp verbleef. Die zigeuners waren bijzonder hartelijk. Soms kwamen we heel laat thuis, na middernacht. Dan zaten alle gezinnen op ons te wachten in het parochiehuis. Dat dorp deed me denken aan Indiase dorpen, hun huizen, hun reacties, hun voedsel etc. Over het algemeen zijn ze bijzonder arm. De meesten zijn kleine boeren. Ze stelden ons duizend en één vragen over christenen in India, over hoe we ons geloof als een minderheid beleven. Ze wilden ons zo graag blij maken.'

Drie andere Indiaërs gingen naar Bari, een stad in het zuiden van Italië: 'Onze eerste indruk kwam als een schok. Thuis hebben we de idee dat Europeanen ongekend rijk zijn. Hier waren we in een oude stad met nauwe straten. Als we met mensen spraken, ontdekten we dat ze heel veel gemeen hebben met mensen in de Derde Wereld: velen zijn werkloos, jongeren hebben niets om handen; je wordt geconfronteerd met diefstal, druggebruik, straathandel, misdaad. (...) Toen leerden we een groep toegewijde

jongeren kennen die dagelijks samenkwamen voor gebed en die zich goed georganiseerd inzetten voor hun samenleving.'

Een nieuwe beeld wordt verkregen

Doorgaans wijzigt een verblijf in Taizé het beeld dat jongeren van andere continenten over Europa en Europese jongeren hebben. Lees maar hoe zij die ommekeer in eigen woorden beschrijven:

'Voor mijn bezoek aan Europa dacht ik dat Europeanen volwassener waren dan wij; zij gaan veel jonger het huis uit. Ik voelde me hun mindere; ik dacht dat ik me tegenover hen heel verlegen zou voelen. Bovendien vertelde iedereen me dat Europeanen heel uitgesproken zijn; ze zeggen je rond-uit dat ze je niet moeten. Eigenlijk was ik een beetje bang voor ze. Maar hier heb ik ontdekt dat die jonge mensen heel aardig zijn' (Jenny uit de Filipijnen).

'Ik had maar een vaag idee over Europa, over die wereld. Mijn verblijf hier (in Taizé) heeft me een heel nieuwe wereld leren kennen. Als je mensen ontmoet, blijken ze heel anders te zijn dan je altijd gedacht hebt. Ik dacht dat jongeren in Europa veel beter ontwikkeld waren dan wij' (Melanie uit Zuid-Afrika).

'Het Europa van de televisie verschilt enorm van de werkelijkheid die je ontdekt als je er verblijft. Op tv zie je veel geweld. De jongeren die ik hier ontmoette, wilden maar al te graag Latijns Amerika leren kennen' (Sandro uit Bolivia).

'Voor ik hier kwam, dacht ik dat blanken ver van ons af stonden. Maar hier vergat ik vaak dat we van huidskleur verschilden. Je drinkt uit dezelfde beker, je doet van alles samen, je kunt vrijuit praten' (Andrew uit Uganda).

Uitwisseling van ideeën is mogelijk

De rode draad die door al die uitspraken loopt, is dat een minderwaardigheidsgevoel omgezet wordt in de ontdekking dat wederzijdse uitwisseling mogelijk is. De zuidelijke continenten zijn zo gebombardeerd met de propaganda van de Amerikaanse wonderen en de Europese cultuur dat mensen daar gaan denken dat hun cultuur minderwaardig is. Paradoxaal uit dat minderwaardigheidsgevoel zich dan vaak op een agressieve wijze tegen Europese waarden. Mensen daar zijn geneigd hun eigenheden sterk naar voren te schuiven.

'Onze onderzoeken tonen aan dat zestig tot tachtig procent van onze (In-

diase) jongeren lijden aan een minderwaardigheidscomplex,' zegt pater Prakash. 'Daarom zijn ze op zoek naar zelfvertrouwen. In Taizé voelen ze zich geaccepteerd door anderen. Ze ontdekken dat anderen echt in hen geïnteresseerd zijn en zo leren ze hun eigen inzet met nieuwe ogen zien. Als ze weer thuis komen, beseffen ze dat ze gegroeid zijn, dat ze inderdaad meer zelfvertrouwen verworven hebben.'

Ze doen ontdekkingen

Een verblijf in Taizé helpt deze jonge mensen ook op een andere wijze. 'Ik geloof dat de belangrijkste ontdekking die ik in Taizé deed de stilte was. Eerst wist ik daar niet goed raad mee. Maar al spoedig ging ik beseffen dat ik daardoor in staat was over mijn eigen leven na te denken, over de vraag waarom ik hier op aarde ben' (Sam uit India).

'Hier ontdek je een gemeenschap van mensen uit verschillende streken, die verschillende talen spreken en toch samen leven. We zijn gelijken' (Sandro uit Bolivia).

'Ik ontdekte dat ik mezelf kon zijn, dat we best met minder toekunnen en dat veel kunstmatig is. Ook het onderlinge vertrouwen heeft me getroffen. Thuis is iedereen bang voor iedereen. Voor ik hier kwam, had ik nimmer contact met blanken of zwarten. Taizé heeft mijn visie op het leven en op God verdiept' (Melanie uit Zuid Afrika).

Ze leren geven

Als ze eenmaal ontdekt hebben dat ze op basis van gelijkheid vriendschappen met Europeanen kunnen opbouwen, ontdekken jongeren uit de zuidelijke landen dat ze zelf ook iets te bieden hebben. Het woord dat het vaakst voorkomt in hun reacties is 'blijdschap'. Het is de blijdschap die de vrucht is van gemeenschap, van een gemeenschappelijk vertrouwen.

'Thuis kennen we een gevoel van gemeenschap, van samenzijn. Dat ontbreekt naar mijn mening in Europa. Het is vreemd om met die leegte geconfronteerd te worden. Thuis kent iedereen elkaar, je groet mensen op straat en ze groeten je terug. Zuidafrikanen zijn, in weerwil van hun geweldige problemen, gelukkige mensen. Dat geluksgevoel mis ik hier soms' (Melanie uit Zuid-Afrika).

'Het leven in Europa is zo gehaast, zo onpersoonlijk. Mensen raken verloren. De jeugd hier zit vol wantrouwen, ze vertrouwen elkaar niet, er is geen mens en geen tijd om elkaar vertrouwen te schenken. Zelfs binnen gezinnen ontbreekt vaak de mogelijkheid om te zeggen wat je op je hart

hebt. Thuis zijn we altijd samen, daar kun je je problemen niet voor anderen verbergen. Er wordt meer gelachen in de arme landen dan in het rijke Europa' (Michael uit Uganda).

'De jongeren hier zijn zo zwaar op de hand. Ze vragen ons: "Waarom zingen jullie altijd, ook als je werkt?" Wij proberen blij onze taak te vervullen' (Jenny uit de Filipijnen).

We horen bij elkaar

Tot slot: veel jongeren beseffen dat het niet gaat om geven of ontvangen maar om de ontdekking dat we allemaal tot dezelfde familie behoren, het gezin van God, de kerk die geroepen is om het zuurdesem in de samenleving te zijn. Binnen dat gezin moeten we allemaal onze eigen rol spelen.

'Voor mij is niet het belangrijkste dat we elkaar iets te geven hebben of iets van elkaar kunnen leren, maar dat we samen zijn zodat we elkaar vinden in weerwil van onze verschillende en vooroordelen. Diep in ons hebben we de potentie om samen te leven en die moeten we uitbuiten. Jammer genoeg wordt die mogelijkheid soms ontkend' (John uit Uganda).

'Gemeenschap is heel belangrijk en kan vooroordelen overwinnen en een gevoel van saamhorigheid kweken tussen continenten' (Sandro uit Bolivia).

'Tijdens onze reis door Tsjechië voelden we voortdurend dat wij ons geloof uit India konden uitdragen en dat we het geloof mochten ontvangen dat mensen hier veertig jaar lang moesten verbergen' (Chrisu en Ravi uit India).

Het evangelie communiceren

Als deze jonge mensen hun visie op de wereld verbreden, gewoon door zichzelf te zijn, worden ze zendingswerkers, missionarissen die Europeanen de ogen openen voor evangeliewaarden die deze misschien tijdelijk uit het oog hebben verloren. Broeder Roger van Taizé heeft het zo gezegd: 'Jonge Europeanen hebben de behoefte om te luisteren naar wat de Geest tot de kerk zegt, speciaal door jongeren uit het zuidelijk halfrond. Eens bracht Europa hen het evangelie. In onze tijd zijn zij misschien de dragers van de frisheid van de boodschap, waardoor het evangelie bij ons terug komt.'

Zulke bezoeken en contacten dragen bij aan de herevangelisatie van Europa en tonen ons een kerk in de lentetijd. Is het te pretentief om op deze wijze die simpele reis zonder al te veel voorbereidingen te beschrijven van 'gewone' jonge christenen?

Het lijkt me passend om te besluiten met de woorden van Jenny, een jonge kleuterleidster uit de Filipijnen: 'Ik heb er altijd van gedroomd mijn land een poosje te kunnen verlaten, niet om geld te verdienen, maar als een soort missie, voor God. Die droom is werkelijkheid geworden. Wij zijn arm en ik durfde niet te geloven dat die droom inderdaad eens werkelijkheid zou kunnen worden. Nu geloof ik dat God me echt lief heeft, omdat hij mijn droom werkelijkheid heeft laten worden. Ik kon naar een ander land gaan met een missie, met een boodschap. Voor ik ging vroeg ik mijn vrienden: Bidt voor me als ik ga.'

Vertaling Jan J. van Capelleveen

.....
kroniek
.....

Mostaert-symposium

Van 31 AUGUSTUS TOT 3 september had te Leuven en Brugge een internationaal symposium plaats 'Antoon Mostaert en zijn Ordos studie'. Het was georganiseerd door de Berbieststichting, verbonden aan de KU Leuven. Mostaert (1881-1971) was missionaris onder de Ordos in Mongolië en heeft baanbrekend werk verricht op het gebied van de Mongoolse taal; bijzonder het Ordos-dialect. Een twintigtal 'mongolizanten' uit Binnen-Mongolië (China), de Republiek Mongolië, Frankrijk, Duitsland, Japan, Hongarije en België belichtten zijn figuur en zijn werk.

Het was de bedoeling om zoveel mogelijk materiaal te verzamelen over de figuur van Mostaert, met het oog op een biografie die gaat verschijnen, en ook over Mostaerts studiewerk in Mongolië; aldus Kang Zhi-ming (Mongolië). Zo kwamen er twee belangrijke artike-

len van Mostaert ter sprake die nog niet waren gepubliceerd. Men boog zich o.a. over de 21 artikelen die Mostaert publiceerde in de Monumenta Serica, 1945 vol 10 (St Augustin).

Er was ook veel aandacht voor zijn studie van de folklore, legenden, godsdienst van de Ordos en hun muziek. Mostaert zelf componeerde in hun idioom liederen in de Ordos-taal.

Wat Mostaert betekende voor de Mongolen en de Chinezen moge blijke uit enkele vertalingen. De boeken die Mostaert publiceerde in het Frans werden door prof. Mi Chi-sheng van de in het Universiteit Binnen-Mongolië in het Chinees vertaald.

Er wordt aan gedacht een bescheiden Cultuurcentrum 'Antoon Mostaert' op te richten in Binnen-Mongolië. Dat project zal gedragen worden door de provincie West-Vlaanderen, de stad Brugge, het bisdom Brugge, de KU Leuven en

het Europacollege van Brugge. De personaliteiten van deze instellingen gaven daarvan uiting op een plechtigheid in Brugge, in aanwezigheid van de ambassadeur van de Republiek Mongolië.

Ton van Bijnen

Congres over fundamentalisme in Tilburg

Op 11 oktober jongstleden organiseerde de theologische faculteit Tilburg een congres met als thema *Waar geen vraag meer open blijft. Ethisch fundamentalisme in wereldgodsdiensten*. Een zevental sprekers en spreeksters lieten vanuit verschillende invalshoeken hun licht schijnen over het verschijnsel fundamentalisme. Dr. H. Witte en prof. dr. H.W. de Knijff presenteerden in hun respectievelijke lezingen een systematische en historische verkenning. Prof. dr. K.W. Merks sprak over fundamentalisme in de rooms-katholieke moraaltheologie en mevrouw prof. dr. R.G. Fuks-Mansveld belichtte het fundamentalisme in de joodse traditie dat mystiek georiënteerd is. Mevrouw dr. A. Nugteren en prof. dr. H.L. Beck behandelden respectievelijk het fundamentalisme in Indiaas en Indonesisch (islamitisch) perspectief. De Nigeriaan prof. dr. O. Ike, directeur van het Catholic Institute for Development, Justice and Peace in Enugu en voor enige tijd gastdocent aan de theologische

faculteit in Tilburg, besloot de dag met zijn lezing *Fundamentalisme als splijtzwam? Christendom en islam in Afrikaanse context*. Hieruit nu een aantal elementen. Ike concentreerde zich voornamelijk op de situatie in Nigeria, een situatie die hem met zorg vervult. Zowel moslims (48 procent) als christenen (34 procent) zijn sterk vertegenwoordigd onder de 120 miljoen Nigerianen. Ike constateerde allereerst dat de Rooms Katholieke Kerk in Nigeria momenteel over een grote daadkracht beschikt. Drie gebeurtenissen hebben daaraan bijgedragen. Het Tweede Vaticaanse Concilie, het pontificaat van Johannes Paulus II en tenslotte de herziening van het onderwijsbeleid van de christelijke missie en zending. Onder de leiding van de bisschop van Lagos kon deze sterke katholieke kerk – aldus Ike – stelling nemen in belangrijke sociale en politieke vraagstukken. Verder wees Ike erop dat de evangelisch gezinden sterk oprukken in Nigeria. Zoals de uit de Verenigde Staten overgewaaide christelijke groepering, Path to Soul Winning Inc., die verklaarde dat zij naar Nigeria gekomen was ten einde kruistochten te ontketenen in Lagos, Ibadan en Jos. Deze gelovigen kunnen zich in een snelgroeiende aanhang verheugen. Langzamerhand gaan zij in Nigeria een stem vertegenwoordigen waarmee rekening gehouden moet worden. Met name in de steden is

er sprake van een intensivering van het evangelisatiewerk.

In veel Afrikaanse landen is de islamitische wet ingevoerd, hetgeen verstrekende gevolgen had voor het leven van de christelijke gemeenschappen. Ook in Nigeria bestaan er spanningen tussen moslims en christenen die regelmatig hebben geleid tot confrontaties en het gebruik van geweld. Bepaalde islamitische groeperingen trachten Nigeria te islamitiseren. Centraal in de strijd over of Nigeria nu wel of niet een islamitische republiek moet worden, staat het lidmaatschap van de Organization of Islamic Countries (OIC). Nog steeds is niet beslist of Nigeria zich zal terugtrekken als volledig lid, ondanks talloze verzoeken onder andere van christelijke zijde. In deze discussie hult de regering zich in stilzwijgen. Fanatieke moslims hebben deze stilte aangegrepen om via provocerende uitlatingen de vorige president Babangida ertoe te bewegen Nigeria uit te roepen tot een islamitische republiek.

Religieus pluralisme is zo voor het huidige Nigeria, aldus Ike, tot een levensgroot probleem geworden. Moslims en christenen delen weliswaar dezelfde ervaring van Nigeria's strijd voor politieke onafhankelijkheid (1960), maar ze kijken op deze ervaring heel verschillend terug. Mede daardoor zijn ze van elkaar vervreemd geraakt. Welke kant het met deze vervreemding opgaat valt nog te

bezien. Ike eindigde zijn lezing niettemin hoopvol met de constatering dat het hem toescheen dat meer en meer Nigerianen geneigd zijn de realiteit van een multireligieuze staat te aanvaarden. Tot zover Ike.

De afzonderlijke lezingen op dit Tilburgse congres waren informatief. Een manco was mijn inziens dat er tussen de verschillende voordrachten en de daarin aangesneden onderwerpen weinig of geen dwarsverbindingen bestonden. Door het ontbreken van een integratief moment kwam een conceptuele verheldering van het begrip fundamentalisme als interreligieus verschijnsel – toch de inzet van het congres – niet goed uit de verf. Desalniettemin was het Tilburgse congres een geslaagd congres met doorgaans goed gepresenteerde en boeiende voordrachten. De volledige teksten van de lezingen zullen worden gepubliceerd in de reeks *Annalen van het Thijmgenootschap*, uitgegeven bij Ambo, Baarn.

Rob van der Zwan

Religies: kiemen van een nieuwe samenleving?

Op zondag 24 oktober, werd op initiatief van de Werkgroep Interreligieuze Samenwerking (WIS)¹ in de Oude Lutherse kerk te Amsterdam, onder grote belangstelling van jong en oud, een interreligieuze ontmoetingsdag gehouden ter gelegenheid van het eeuwfeest van het 'Parle-

ment van Wereldgodsdiensten' in Chicago.

1) Het was een boeiende en hoopgevende ervaring om zoveel mensen (ruim 400), met geheel verschillende achtergrond, een hele dag bezig te zien met het thema; 'Religies: kiemen van een nieuwe samenleving?' Onder de prominente buitenlandse sprekers waren o.a. dr. Vendley (secretaris-generaal van de WCRP-New York) en Zuster Jayanti (Brahma Kumaris World Spiritual University-London).

Er was dit keer sprake van een opvallende kerkelijke participatie. Dit bleek uit de actieve deelname van kardinaal Simonis en de Raad van Kerken, predikanten en rk. geestelijken. Dat is in het verleden bij interreligieuze ontmoetingen wel eens anders geweest. Meestal waren daarbij de georganiseerde kerken afwezig. Slechts een kleine groep van pioniers uit de kerken waagde zich aan de dialoog met aanhangers van de niet-christelijke godsdiensten. Laten we hopen dat de kerkelijke betrokkenheid bij de interreligieuze dialoog nu een nieuwe impuls heeft ontvangen. Dat is meer dan een vrome wens. Het is hard nodig gezien de dynamiek van de wereldsamenleving, waardoor steeds meer mensen met een totaal verschil-

lende culturele achtergrond direct met elkaar te maken krijgen. Vaak geeft dit aanleiding tot grote spanningen en bloedige conflicten waarbij religies ofwel direct betrokken zijn ofwel misbruikt worden. Het is dan ook van wezenlijk belang dat de aanhangers van de verschillende godsdiensten een hernieuwde krachtige inspanning ondernemen tot een gezamenlijk optreden bij conflicten. Niet alleen door woorden. Maar vooral door een daadwerkelijk uitdragen van vrede, liefde en gerechtigheid daar waar oorlog, haat en onrecht heersen. Het snel opkomend fundamentalisme onderstreept nog eens de urgentie van een gezamenlijke bezinning. Van een hartelijke samenwerking in landen waarin zulks nog mogelijk is – zoals Nederland – kan een positieve impuls uitgaan. Dit kan er toe bijdragen dat het spookbeeld van sommige wetenschappers over toekomstige wereldconflicten langs de religieuze lijnen geen werkelijkheid wordt.

2) Deze dag bevestigde nog eens dat er een toenemende bewustzijn is dat een diepgaande verandering in denken en handelen een absolute voorwaarde vormt voor een leefbare samenleving. Maar dit kan niet zonder dat mensen in hun diepste kern worden geraakt. Het

gaat werkelijk om een nieuwe spiritualiteit die het hart en hoofd vernieuwd. Dus om heel wat meer dan nieuwe ethische inzichten of algemene oproepen over waarden en normen. Dat religies op dit punt veel te bieden hebben kwam op indrukwekkende wijze naar voren. Veel van de prestaties waren inspirerend. Niet afstandelijk en theoretisch maar doorleefd. Niet alleen gericht op het eigen 'heil', doch direct verbonden met de inzet voor de naaste.

3) Een belangwekkend inzicht in de mogelijkheden en grenzen van de interreligieuze dialoog werd door kardinaal Simonis versterkt. Zijn positieve opstelling zal voor sommigen een verrassing zijn geweest. Met instemming ging hij in op het Tweede Vaticaanse Concilie dat in die tijd de moed heeft gehad 'om een positieve visie te ontwikkelen op de religieuze ervaring van anderen en op het antwoord dat de mens aan God geeft in andere culturen'. Het ging hier z.i. om een 'dijkdoorbraak, een nieuw begin, een grote innerlijke vernieuwing die heeft geleid tot een nieuwe visie van de Kerk op de niet christenen'.

*Drs. E. J. Korthals Altes,
voorzitter sectie internationale zaken
Raad van Kerken*

Missiologisch Werkverband

Op vrijdag 5 november 1993 hield het missiologisch werkverband (MWV) haar najaarsbijeenkomst in de Bergkerk te Amersfoort. Algemeen thema was: 'Het einde van de westerse betrokkenheid?' Daarmee werd verwezen naar de algemene tendens in de moderne missiologie en andere maatschappijwetenschappen om zich meer op de westerse maatschappij zelf te gaan concentreren. Prof. Goudzwaard hield 's morgens een indringende lezing over de veranderingen in de benadering van ontwikkelingshulp. Sinds 1982 is er al een negatieve netto transfer tussen de westerse landen en de ontwikkelingsgebieden. De laatste ontvangen aan hulp al minder dan zij aan rente en aflossing van schulden moeten betalen. NGO's worden steeds zakelijker, zetten meer en meer hun 'eigen filialen' op als surrogaat-partners, zodat er geen echte samenwerking is. De westerse landen geven aan de arme landen toch nog steeds de suggestie, dat een welvaartsniveau en -stijl, als in het westen wereldwijd mogelijk is. O.m. Konrad Raiser heeft al duidelijk aangetoond, dat zo'n leefwijze op wereldschaal niet herhaalbaar is, vanwege milieubeperkingen. Ontwikkelingslanden worden ook steeds meer gezien als een veiligheidsrisico. Daarop wijst ook de nieuwe nota van Minister Jan Pronk: *Een wereld in geschil*. De middagzitting was

1 De WIS o.l.v. mr. Carp, is een samenwerkingsverband van de WCRP (World Conference on Religion and Peace), JARF (International Association for Religious Freedom) en Interreligio. De teksten worden gebundeld en zijn t.z.t. verkrijgbaar bij de WIS, Weezenhof 83-65, 6536 CG Nijmegen.

gewijd aan een prestatie van het studieprogramma *Gospel and Culture*. Dr. Jan van Butselaar, voorzitter van de Nederlandse Zendingsraad, gaf een overzicht van de eerste fase van dit ambitieuze studieproject, dat in 8 jaar de dynamische veranderingen binnen de westerse cultuur in kaart moet brengen, alsook vooral de missiologische reflectie daarop. Nadat de missiologie zich de laatste honderd jaar vooral op de studie van de niet-westerse culturen heeft gericht en de missiologische analyse daarvan, komt nu dus de westerse wereld zelf aan bod. Dit project moet onderscheiden worden van de plannen van de Wereldraad om tegen 1996 een Wereldzendingsconferentie over hetzelfde thema bijeen te roepen.

De voorjaarsvergadering van het MWV zal plaats vinden op vrijdag 11 maart 1994, weer in de Bergkerk te Amersfoort. 's Morgens spreekt dr. Frans Verstraelen dan over het debat in Zimbabwe rond de stelling dat 'Rewriting the Bible' noodzakelijk is voor de inculturatie. Dr. Bas Plaisier zal 's middags spreken over inculturatie in Toradja'land (Indonesië, naar aanleiding van zijn proefschrift (*Over bruggen en grenzen*, Boekencentrum, Zoetermeer). Inl. IIMO, 071-144248, Rapenburg 61 2311 GJ te Leiden.

Karel Steenbrink

Op 25 november verdedigde Bas Plaisier in een bomvolle senaats-

zaal van de Utrechtse Universiteit zijn proefschrift *Over bruggen en grenzen. De communicatie van het evangelie in het Torajagebied* (1942). De gedachtenuitwisseling was een goede graadmeter voor ontwikkelingen binnen de grote familie van de Gereformeerde Zendingsbond. Prof. Graafland vroeg of 'wat de GZB wilde, mislukt was?' omdat een kernpunt als de uitverkiezing bij de Toradje's niet was aangeslagen. Plaisier antwoordde daarop, dat een te nadrukkelijk preken van de uitverkiezing begrepen zou zijn als een terugval in de noodlotgedachte, zo sterk in de traditionele religie. Daarom was vooral Gods genade benadrukt. De promovendus moest o.m. ook uitvoerig ingaan op zijn verwijt, dat de zendingen geen theologische duiding hadden gegeven aan de vooroudercultus, die ook onder de nieuwe christenen nog zo belangrijk bleef. Hij wees op mogelijkheden als de doop ten bate van overledenen, zoals die in 1 Kor. wordt vermeld en de in een Petrusbrief vermelde 'nederdaling ter helle', ten gunste van de vroegere geslachten, nog vóór de overwinning op de dood aan de jonge christenen was aangekondigd. 100% christen en 100% Toradja was een uitdrukking die Plaisier te ver ging, maar hij verdedigde wel, dat de uit de GZB ontstane kerk duidelijk een dubbele loyaliteit aan nieuw geloof én aan de eigen volkscultuur heeft ontwikkeld.

KS 104

Theologie in Azië

Het *Programme for Theology and Cultures in Asia (PTCA)* werd tien jaar geleden opgericht, als voortzetting van een stuk werk dat reeds in het Tao Fong San Center in Hongkong was begonnen. Grote motoren achter dit programma waren de Japanse hoogleraar Masao Takenaka en de Taiwanese theoloog C.S. Song. De bedoeling van deze beweging is jonge theologen in Azië te stimuleren bij hun werk. De Nederlandse Zendingsraad is van het begin af aan bij PTCA betrokken geweest. Daarom was de NZR uitgenodigd om de Convocation bij het tienjarig bestaan van dit programma, die van 22-27 november 1993 in Thailand werd gehouden, bij te wonen.

Er waren voor deze gelegenheid ca. vijftig theologen uit Azië en enkele vanuit de Westerse wereld naar Pattaya gekomen. Het was opvallend dat onder de Aziatische theologen bijna de helft bestond uit vrouwen, die ook in de conferentie een zeer duidelijke en voorwaartse rol speelden.

De inzet voor conferentie werd gegeven door een aantal lezingen. De Filipijnse theologe dr. Zenaidi P. Lumba gaf nog eens kort het doel van PTCA aan: van het brood van de Westerse theologie, de rijst maken van de Aziatische theologie. Rijst stond

voor haar voor de strijd die mensen in Azië hebben te voeren, waarin zij tevens Gods overvloedige liefde kunnen tegenkomen. Evenals vele anderen refereerde zij regelmatig aan het werk van C.S. Song. Zij maakten er melding van dat PTCA goed was geweest voor vrouwen in Azië.

Een tweede interventie kwam van prof. Masao Takenaka, voorzitter van PTCA. Opmerkelijk was zijn uitspraak dat theologen en kerken in Azië niet benauwd moesten zijn van de opkomende moderne cultuur. Eerder moest men daarop inspelen door de christelijke boodschap eenvoudig, met gebruikmaking van beeld en geluid door te geven. Prof. Takenaka is ook voorzitter van de Asian Christian Arts Association die veel werk doet om de christelijke kunstenaars in Azië te ondersteunen en te stimuleren.

Dr. Yeow Choo Lak uit Singapore constateerde dat in de Aziatische theologie er blikverandering is ontstaan van christocentrisme naar scheppingscentrisme. Dr. Yeow gaf aan dat in deze nieuwe periode dan wel moet worden nagedacht over wat genade en heil te betekenen hebben.

De Koreaanse theologe Ahn Sang Nim ging vanuit feministisch perspectief in op het thema van de conferentie 'Living Theology in Asia: birth and re-birth'. Haar berichten over de uitbuiting en onderdrukking van vrouwen in Azië, speciaal de geschiedenis van

de 'comfort women', die het Japanse leger in de tweede wereldoorlog moesten dienen, maakten diepe indruk. Wel viel op dat bij de theoretische verwerking van de gegevens zij geen eigen analyse maakte, maar volstrekt afhankelijk bleek van Amerikaanse feministen als Russell and Ruether. De vraag uit de vergadering was dan ook wat nu de Aziatische bijdrage was aan feministische theologie. Dr. Archie Lee uit Hongkong vroeg om aandacht voor een Aziatische bijbelse hermeneutiek en voor de plurale religieuze samenleving waarin de christenen in Azië, door gaans als kleine minderheid, moeten leven.

De Koreaanse theoloog dr. Noh Jong Sun stelde voor in Azië een 'theology of re-unification' te ontwikkelen tegenover een westerse theologie die in Azië vooral een theologie van verdeeldheid had gewerkt.

Heel bijzonder was de bijdrage van Pater Vuong Dinh Bich uit Vietnam. Zijn aanzet tot theologie in Vietnam was interessant: veel aandacht voor de 'inclusieve community' waarin alle mensen welkom zijn en niet worden buitengesloten.

Op deze conferentie bleek ook met hoeveel problemen Aziatische theologie te kampen heeft. Er is binnen Azië veel verdeeldheid, de afstand tussen theologie en kerk is soms groot, er is tussen de theologen binnen één Aziatische deelcul-

tuur soms groot verschil van mening.

Daarbij komt nog de rol van de Verenigde Staten. De grote betrokkenheid van Azië op de Verenigde Staten en van de Verenigde Staten op Azië levert zowel creativiteit als spanning op. Creativiteit is er wanneer Aziatische theologen in de Verenigde Staten worden uitgedaagd om zich rekenschap te geven van hun achtergrond. Spanning ontstaat er als de Amerikaanse theologie overheersend dreigt te worden.

Juist daarom is het van belang dat PTCA zijn werk kan voortzetten. Het brengt theologen van binnen en van buiten het continent op een zeer open wijze bij elkaar. Er werden dan ook veel plannen voor de toekomst gesmeed op deze boeiende conferentie.

Dr. G. J. van Butselaar

Theologiseren in een islamitische context

Twintig mensen, de meesten uit Zuid- en Zuid Oost Azië en enkelen uit Europa bespraken het in de titel genoemde onderwerp tijdens een vierdaags symposium in Rawalpindi, Pakistan van 22-27 november 1993. De deelnemers kwamen zowel uit protestantse kerken als uit de r.k. kerk. De directe aanleiding van de ontmoeting was het zilveren jubileum van het Christian Study Centre (CSC) dat in

1967 werd opgericht. Dr. Charles Amjed-Ali, de dynamische directeur van het centrum had de leiding. Er waren drie Nederlandse deelnemers: Dr. J. Haafkens, algemeen adviseur van het Project Voor Relaties van Christenen en Moslims in Afrika te Nairobi, dr. A. Wessels van de V.U., en ondergetekende. Typerend voor de reeds lang zeer gespannen relaties tussen Pakistan en India is het feit dat voor het eerst sedert 1964 een vertegenwoordiger van het Henry Martyn Institute of Islamic Studies (opgericht in 1930) de 'dochter' bezocht in de persoon van dr. Andreas de Souza. Deze laatste introduceerde het onderwerp 'fundamentalisme'. Vier dagen zijn nauwelijks genoeg om van de context naar de kern van die theologische vragen te komen, die voor de christen-minderheid in Pakistan van bijna drie miljoen uiterst relevant zijn. De laatste decennien zijn dat vooral vragen geweest die samenhangen met mensenrechten en andere vrijheden die de christenen en andere minderheden als Hindoes, leden van de Ahmakiyya beweging en niet te vergeten veel moslim vrouwen bedreigd zagen door de invoering van een reeks op een bepaalde uitleg van de islamitische wet gebaseerde wetten. De buitenlandse deelnemers aan het symposium werden uitgenodigd te luisteren en hardop mee te denken. In afwachting van het officiële rapport maak ik de volgende observaties:

- de laatste vijftien jaar heeft een sterke Pakistanisering van de agenda van het CSC plaatsgevonden
- de aandacht voor meer traditionele theoretische vragen betreffende b.v. godsleer (triniteit; betrouwbaarheid van de Schrift enz.) is wat teruggedrongen ten voordele van meer maatschappij- en politiek betrokken vragen
- de oecumenisch-missionaire agenda van Wereldraad van Vaticaan blijft een belangrijk inspiratiepunt, maar de focus is momenteel meer op de eigen bijdrage aan de wereldwijde dialoogbeweging, vanuit een heel specifieke eigen ervaring
- de dialoog is derhalve minder vrijblijvend en meer existentieel, minder dogmatisch reflectief en meer gericht op bevrijdend engagement
- deze verschuivingen waren mee een gevolg van de dictatuur van Zia ul-Haq, die het land een verstikkend islamiseringprogramma oplegde
- tengevolge hiervan vond ook wat dialoog en samenwerking betreft een verandering van partners plaats, van theoloog naar activist. Daarbij valt op dat het met name progressieve moslim-vrouwen waren die bij de minderheden bondgenoten zochten en na enige aarzeling aan de kant van de christenen ook vonden.
- nu onder Benazir Bhutto kan men weer opademen voor reflectie. Welke gevolgen heeft dit nu voor

de christelijke theologie in Pakistan? De grote nadruk op een voor heel het leven geldige islamitische wet dwingt christenen in het licht van Bijbel en eigen tradities na te denken over Gods wet voor kerk en samenleving. De relatie tussen wet en evangelie krijgt nieuwe actualiteit. Men realiseert zich steeds meer dat de islam een integraal deel vormt van de theologische reflectie van elke christen op elk niveau. Men mag daar de ogen niet voor sluiten. Wie dat doet wordt zelf slachtoffer van een isla-

misering van eigen denken. Verder is het belangrijk om te komen tot een bevrijdende hermeneutiek voor het samen met sommige moslims lezen van Bijbel en Koran. Afspraken werden gemaakt voor samenwerking op het gebied van uitwisseling van documentatie, staf en studenten binnen de Zuid-Oost Aziatische context.

Jan Slomp

De auteur drs. Jan Slomp, was van 1967-1968 voorzitter van het bestuur van het CSC en van 1969-1977 staflid.

boeken

Paul van der Harst, Kerk steeds opnieuw. Vragen aan kerk en zending vanuit een pastoraal experiment in Nicaragua, Oegstgeest 1991. (Raad voor de Zending PB 12 2340 AA)

De ondertitel van dit werk is belangrijk voor een goede beoordeling ervan; ze duidt er op dat het vooral gaat om vragen aan kerk en zending vanuit een missionair experiment dat slechts uiterst summier wordt beschreven. Een jaar of zes is door Van der Harst en twee andere Nederlandse compagnons een pastoraal experiment opgezet en aangehouden in een vrij nieuwe en tamelijk kleine buitenwijk van Managua, Nicaragua. Het experiment kreeg ter plaatse begeleiding van een oecumenische wetenschappelijk instituut en hield vast aan zijn hoofdbedoeling: samenlevend en samenwerkend met de mensen ter plaatse komen op wat prioriteit verdient. Er moest iets van een samenwerkende oecumenische kerk op wijkniveau uit voortkomen of als dat al niet moest, daarvan dromen deed het project geen kwaad. Te summier komt dat aan de orde in de 6 bladzijden van hoofdstuk 4 'werk in uitvoering'. Dit hoofdstukje wordt voorafgegaan door een korte presentatie van Nicaragua en vervolgens van de wijk waar het experiment plaats vond, en ten slotte van wat genoemd wordt 'de sociale actoren in de wijk', nl. de kerken en het Sandinistisch Front.

De wil van het volk werd uitgelokt met noest werken aan het maken van platen voor dakbedekking en aan het bouwen van een gemeenschapscentrum en dat waar het kon met behulp van de mensen. Men deed ook aan jeugdwerk, had zijn bijbelvieringen in een particulier huis en deed zogezegd aan alles mee in de wijk tot en met een zo katholiek feest als dat van Onze Lieve Vrouw Onbevlekt Ontvangen. Van de plaatselijke begeleiding wordt geen verslag gedaan noch eigenlijk, althans niet van binnenuit, van het indirecte volgen van de bonte hoeveelheid protestantse kerkjes.

De rest van het boek omvat een heldere uiteenzetting over gemeenschaps-

pastoraat, vragen en reflecties op theologische thema's als volgt van God, kerk in gemeenschap, christelijke gemeenschap. De afsluitende bladzijden komen terug op zending en oecumene en de presentatie van het exodus-model.

De vragen zijn duidelijk in Nederland gestelde vragen en de reflecties worden gegidst door theologische probleemstellingen van elders. Ik wil daar geen kwaad woord over zeggen, maar met zoveel vragen op mijn dak en zoveel waar te maken theologische bedenkingen en overdenkingen was ik niet graag aan zo'n experiment begonnen. Nu herbergt het uitgangspunt ook een typisch protestantse ecclesiologische opstelling als was de kerk er niet in woord en sacrament, sacrament van het koninkrijk. Het lijkt me de rijkdom van zending dat de kerk gedacht moet worden vanuit zending, maar gelukkig ook andersom: zending uit kerk. En wat betekent dat eigenlijk: de seculiere gemeenschap tot uitgangspunt van kerk-zijn nemen? Wat zegt dat van de armen waarmee de auteur werkelijk heeft samengeleefd en gewerkt en geloof gedeeld?

Rogier van Rossum

L.K.M. van Dinteren, 'Opdat Gods Glorie Openbaar Worde. De "lex orandi" als theologische verantwoord fundament van orthodoxe missie-theologie', Kok Kampen 1993.

Deze in juni 1993 verdedigde dissertatie geeft een beeld van de missiologie van de Orthodoxe Kerk uitgaande van de zondagsviering, Doop, Eucharistie en het Paasfeest. De auteur toont aan dat dit wezenlijke elementen zijn voor het verstaan van de missiologie van de Orthodoxe Kerk. Verder geeft hij een overzicht van de ontwikkeling van het missiologisch denken binnen de Orthodoxe Kerk, en werkt een aantal kenmerken van de orthodoxe missie uit.

De Orthodoxe Kerk is, zoals bekend, bij uitstek een vierende kerk, en de auteur bevindt zich dan ook in het goede gezelschap van bekende moderne orthodoxe theologen als Meyendorff en Schemann, wanneer hij de teksten van de orthodoxe eredienst gebruikt als bron van de theologie. Door de meest essentiële en oudste delen van die eredienst – met name de teksten van de zondagsvieringen – te bestuderen en te analyseren komt hij tot de conclusie dat onze wereld in de liturgie wordt opgenomen en dat de Goddelijke Liturgie bij uitstek de plaats is van Gods handelen, waar de gelovigen van zullen blijven getuigen en waar de nooit eindigende missie van de Kerk begint. In de Liturgie geschiedt een 'opgaan naar God', een 'omgevormd worden door God' en een 'uitgezonden worden'.

Na de zondag, de dag des Heren, de Opstandingsdag, onderzoekt de auteur de liturgische elementen van Pasen als kern van het liturgisch jaar en

het daarmee samenhangend Sacrament van de Doop. In Pasen én Doop herkent hij dezelfde drieslag: opgang naar God, omgevormd worden door God, en de uitzending. De opgang naar God heeft een duidelijke vorm in de ascese die in de Grote Vastentijd wordt beoefend en een duidelijk gaan uit deze wereld vooronderstelt. De uitzending hangt dan samen met het Pinksterfeest, waarbij de Heilige Geest in het Lichaam van Christus werkt en de missie van de Kerk mogelijk maakt en eenheid scheidt. Daarnaast is het Paasfeest en de Doop een meesterven met Christus, waarna door de dood de overwinning op de dood wordt gekregen.

In het tweede deel van zijn proefschrift wordt de ontwikkeling van een expliciet missiologische reflectie binnen de Orthodoxe Kerk behandeld, waarin de auteur erop wijst dat de twee lijnen die deze eeuw hierin onderscheiden kunnen worden – een die reflecteerde over de roeping van de Kerk in een moderne geseclariseerde cultuur, over haar missie in de samenleving, en een die meer formeel missiologisch was, maar zich vrijwel steeds beperkte tot een begrip van missie als het doorgeven, het verkondigen van het geloof – vanaf de jaren zeventig weer samen lijken te komen. Hoewel de bouwstenen voor een missie-theologie hiermee gegeven zijn, is het tot een integrale visie daarop nog niet gekomen. De auteur werkt tenslotte de gegevens uit het eerste deel van het boek uit tot een concept van een orthodoxe missie-theologie, waarbij de Eucharistie, Doop en Pasen niet alleen worden beschouwd als opgang naar God en *communio* met God in Christus, waarin zowel het vertrekpunt als het doel van de missie liggen, maar ook als het meesterven met Christus, het overwinnen van de dood door de dood en het nederdalen ter helle, opdat daar de Verlossing kan beginnen en Gods heerlijkheid in alles geopenbaard kan worden.

Vanzelfsprekend is dit boek niet alleen van harte aanbevolen voor missiologen, maar voor allen die geïnteresseerd zijn in het leven van de Orthodoxe Kerk, met name in haar eredienst. In het 4e nummer van 1993 van *Wereld en Zending* staat een artikel van Van Dinteren over deze orthodoxe missiologie.

*Aartspriester Theodoor van der Voort
Interuniversitair Instituut voor Missiologie en Oecumenica*

Klaus van der Grijp, Geloven in de stad. Vandaar reeks. Kok Kampen f 25,-.

Klaus van der Grijp werkt in de Utrechtse stadzending, zoals het met de oude naam wordt aangeduid. Hij heeft veel ervaring opgebouwd: als gemeente-predikant in Nederland, als docent kerkgeschiedenis in Brazilië en nu dus in het oude-wijkenwerk in de grote stad. Die praktijkervaring en die theologische ondergrond spelen duidelijk door in dit boekje. Van der

Grijp behandelt de specifieke uitdagingen waarvoor de kerken staan in de moderne Europese oudere stadswijk. Hij doet dat vanuit een duidelijke keuze voor de mensen die in de stad tussen wal en schip raken. Dat brengt hem in zijn opstelling dichtbij DISK en het is ook verheugend dat hij de 'industrial mission' ziet als bondgenoot van de 'urban mission'. Beide zijn missie/zending in een sterk gesecculariseerde woon/werk/leefwereld. Hij gaat in zijn bijbelse verkenningen na wat in de Bijbel voor materiaal aanwezig is over stad en Koninkrijk Gods.

Dit goed geschreven en geëngageerde boekje van 124 pagina's is uitgegeven in de 'ZWO Vandaar'-serie.

Henk Koetsier

P.G.H. Scheurs MSC, Terug in het erfgoed van Franciscus Xaverius. Het herstel van de katholieke missie in Malukka, 1886-1960, Tilburg Missiehuis MSC, 1992, 328p. f 45,-.

Peter Scheurs heeft zich tot nu toe als geschiedschrijver van de katholieke missie vooral verdienstelijk gemaakt door zijn proefschrift over de kerstening van het zuiden van de Filippijnen. Met dit nieuwe werk steekt hij de grens over naar het noorden van het huidige Indonesië. Op basis van gedegen onderzoek in de archieven van het Apostolisch Vicariaat van Batavia, aanwezig in het KDC te Nijmegen en nu ook in het IIMO te Leiden en vooral op basis van archieven van zijn eigen congregatie, MSC, Missionarissen van het Heilig Hart, heeft hij een levendig beeld geschreven, van binnenuit. Het werk richt zich meteen op het gebied zelf en vooral op het dagelijks wel en wee van de missionarissen. In dit Molukkenverhaal komt de bredere geschiedenis van de Nederlandse kolonie nauwelijks aan bod. De 'terugkeer' begon overigens niet in de eigenlijke Molukken; in 1886 kreeg de katholieke missie toestemming tot een vestiging op de Kei-eilanden. Ondanks tegenwerking van een aantal gouvernements-ambtenaren en de ook nogal dynamische islamitische expansie, werd dit gebied het uitgangspunt voor verderwerk in deze streek. Met een begerig oog werd vaak gekeken naar de 'parel der Molukken', het eiland Ambon dat beschouwd werd als hét protestantse centrum, ondanks het feit dat 50% van de bevolking moslim is. Pas in 1960 werd het centrum van de missie, inmiddels zelfstandige kerk geworden, overgeplaatst naar Ambon en was het proces min of meer voltooid. Scheurs schrijft dit in een levendige stijl, vaak met het oog op zijn lezerskring, de ondersteuners van de katholieke missie: 'Voor iemand die zich nog heel goed herinnert hoe de 'gevestigde katholieke belangen' vaak werden gewaarborgd tegen protestantse 'infiltratie' in zuidelijk Nederland valt het niet moeilijk om minstens enig begrip op te brengen voor het onbehagen van het protestantse bolwerk dat Ambon

heettel' (201). Een enkele maal heeft Scheurs de neiging om wat verontschuldiging of vergoelijkend te schrijven over zijn bronnen, die nu eenmaal ontstonden in een ander geestelijk klimaat dan het huidige. Door de weergave van zoveel primair materiaal, opgesierd met een aantal goed gekozen illustraties, is er een waardevol boek ontstaan voor de katholieke missiegeschiedenis van Kei en Molukken.

Paule Maas

In vogelvlucht. 25 jaar Nederlandse Missieraad 1967-1992.

In stilte vierde de Nederlandse Missieraad vorig jaar zijn 25-jarig bestaan. Het jubileum werd aangegrepen om stil te staan bij de eigen geschiedenis en het huidige functioneren van de Missieraad. In dit kader schreef Jan van Hezewijk, die tot 1991 als staflid werkzaam was bij de Nederlandse Missieraad, een geschiedenis van de eerste 25 jaar van de Nederlandse Missieraad.

Van Hezewijk deelt de geschiedenis van de Missieraad in vier perioden in. De jaren 1960 tot 1967 vormden 'de lange aanloop'. De aandacht voor de missie in katholiek Nederland was op een hoogtepunt. Sinds Vaticanum II stond in het missiebegrip de verantwoordelijkheid van het hele Volk Gods en van elke plaatselijke geloofsgemeenschap centraal. De duizenden missionarissen die overzee werkzaam waren, werden door een brede achterban van particulieren en organisaties gesteund. In de missionaire wereld in Nederland ontstond in die jaren de wil tot samenwerking en coördinatie van de activiteiten. Vele jaren gingen heen met het ontwerpen van een effectieve samenwerkingsstructuur. Men nam de vragen over de verhouding tussen organisaties die zich richtten op missie in engere zin en organisaties voor kerkelijke ontwikkelingssamenwerking deden veel stof opwaaien. Ook de zogenaamde leken-organisaties verwierven moeizaam erkenning. Missie was toch allereerst het werk van 'onze missionarissen'. De oprichting van de Missieraad was een feit in 1967. Van Hezewijk kenschetst de periode van 1967 tot 1975 als 'de beginperiode'. In de eerste jaren van deze periode legde de Missieraad zich toe op de coördinatie van dienstverlening aan missionarissen en jonge kerken, en werden de eerste oecumenische contacten opgebouwd. De Missieraad ging serieus op zoek naar een geactualiseerd missiebegrip. Missie als 'onderlinge assistentie tussen kerken' was een definitie die veel discussie opriep. Missie werd meer en meer begrepen als evangelische betrokkenheid op de wereld, zowel lokaal als mondiaal. Met veel inzet werd in deze jaren gewerkt aan de ontwikkeling van de 'operationele aandachtsvelden' van de Missieraad zo-

als missionaire vorming, personele en materiële assistentie.

Een derde periode in de geschiedenis van de Nederlandse Missieraad wordt gesitueerd in de jaren 1976 tot 1986. Vele situaties van grote spanning in de politiek en het kerkelijk leven in landen in het Zuiden bepaalde de agenda. Maar ook drong steeds sterker het besef door dat ook missionaire thema's in de eigen samenleving ter hand genomen dienden te worden. Er vond een accentverschuiving plaats in de richting van Missie in zes continenten.

De laatste periode in de eerste 25 jaar van de Missieraad omvat de jaren van 1986 tot 1992. Deze jaren werden gekenmerkt door een nieuwe vormgeving van de coördinatie- en platform-functie. Het bureau van de Missieraad werd gestructureerd langs lijnen van 'continentale secretariaten', en op het terrein van educatie en fondswerving werden nieuwe initiatieven tot verdergaande samenwerking ontwikkeld.

'In vogelvlucht' geeft via de geschiedenis van de feitelijke ontwikkelingen van het samenwerkingsverband van de Missieraad ook een schematisch overzicht over het missionaire denken binnen de katholieke missionaire organisaties van de laatste kwart eeuw. Diegenen die betrokken waren bij deze geschiedenis vinden waarschijnlijk herkenning in de brochure, anderen krijgen de gelegenheid tot een kennismaking met de historie van de katholieke missionaire organisatie.

'In vogelvlucht. 25 jaar Nederlandse Missieraad 1967-1992' is te bestellen bij de Nederlandse Missieraad, Halvemaanstraat 7, 5211 VV 's-Hertogenbosch, tel. 073-142748.

Prijs: f 10,-, excl. verzendkosten.

Elianne Keulemans

Korte signaleringen

Drs. Berry van Oers behartigt vanuit het katholieke vreemdelingenpastoraat, Cura Migratorum, de **relaties met moslims**. Hij werkt vooral aan stimulering van contactgroepen op plaatselijk niveau. Voor het opzetten en vooral voor het opzetten van die ontmoeting schreef hij een boekje, 'Aan Zet!' *Ontmoetingen met Moslims* (f 4,50, Luybenstraat 17, 5211 BR 's-Hertogenbosch, 073-145159). Vanuit een grote voorraad praktijkervaringen, worden hier veel handige tips gegeven voor dit werk. Voor de diepere informatie en theologische achtergronden is het onontbeerlijk om daarnaast het tijdschrift *Begrip Moslim Christenen* te nemen, dat vanuit

hetzelfde aders wordt uitgegeven.

1992 was onder meer ook het jaar van de herdenking van de **honderdste sterfdag van Charles Kardinaal Lavigerie** (1825-1892). Onder eindredactie van de Witte Pater Frans Koets, werden verschillende artikelen en beschouwingen over deze markante persoonlijkheid opnieuw uitgegeven in de bundel *Mensen ontmoeten zoals ze zijn*. (Witte Paters en Witte Zusters, PB 50, 5280 AB Boxtel; 04116-74751). Op de titelpagina staat een verplaatst beeld: het standbeeld van Lavigerie, dat aanvankelijk voor de kasbah van Tunis stond en sinds een aantal jaren in een vroeger Augustijnkerklooster, nu museum, te Toulouse. Vanuit een post-koloniaal en een beetje moslim-vriendelijk Nederland, wordt nu kritisch aangekeken tegen sommige uitspraken van deze grote man, strijder tegen de slavernij en stichter van de katholieke moslim-missie in Noord-Afrika. Ook in dit nieuwe perspectief geplaatst, blijft er genoeg over om een inspirerende figuur sympathiek te kunnen uitbeelden.

Vanaf de oprichting van het Hendrik Kraemer Instituut (1970) is Nel Voltelen actief geweest in de opleiding 'voor werkers overzee', als bestuurder en vooral als docent in de agogische vakken. Bij haar afscheid op 23 september 1993 kreeg zij 120p. boek van oud-studenten en vrienden, *Los in je vel. Relatieve vaardigheden in een andere cultuur* (HKI, Leidsestraatweg 11, 2341 GR Oegstgeest). Het werk geeft een boeiend beeld van de wijze waarop de agogische opleiding binnen een theologische opleiding een plaats heeft veroverd. Zeker zo belangrijk zijn de beschrijvingen van recent werk van Nederlanders overzee: de hoge verwachtingen die daar soms aan hen werden gesteld en hun bescheiden zelfbeeld. Zo schrijft Dirk Boersma over zijn werk in Yogyakarta: 'In het algemeen hadden mijn collega's niet zo'n hoge pet op van hun eigen kwaliteiten als kadervormer en bestond er het idee dat ze op dat terrein nog veel moesten leren. Een algemeen beeld is dat westerlingen op specifieke terreinen over meer kennis beschikken dan de Indonesiër, of zelfs dat alles, behoudens de morele standaard, in het Westen beter is. Een sterk voorbeeld gaf de tuinman van het instituut, toen hij mij toevertrouwde dat Nederlandse rijst vast veel beter was dan Indonesische.' Twee theologen uit Ghana en een uit Indonesië geven hier ook hun ervaringen met Nederlanders.

Terwijl de katholieke kerk van Latijns Amerika in 1992 bezig was met een kritisch zelfonderzoek en op vele fronten triomfalisme afwees, lieten de promotoren van het **Evangelical Revival** zich niet verleiden door Indische theologie, aandacht voor de economische onderdrukking. Mike Berg en Paul Prezit gaven hun boekje *The Gospel People* een sensationele ondertitel mee: *The exciting story of the fast-growing evangelical church in Latin America*, (ISBN 0-912552-77-8; Monrovia, Marc, World Vision; 158p.) Het boekje is niet altijd zo oppervlakkig als de titel doet vermoeden.

Op p. 61-67 wordt een kritische beschouwing gegeven over de sensationele plannen van de katholieke John Considine uit 1964 en zijn *Call for 40.000* (priesters om Latijns Amerika voor de echte katholieke kerk te beschermen tegen het communisme). Er wordt gewaarschuwd tegen een *suitcase mentality* in de zin van 'pak je koffers maar uit en morgen kun je hier beginnen' (p. 67). Uit het mislukken van 500 jaar katholieke evangelisatie worden af en toe verstandige lessen getrokken. De algemene teneur is toch die van de triomfantelijke opmars van een evangelisch revival. Zelfs de basis-gemeenschappen van de bevrijdingstheologen worden gezien als een incorrecte imitatie van de evangelikale strategieën. Voor de onderlinge vergelijking van katholiek en evangelikaal christendom in Latijns Amerika is dit een boeiend boekje. – Ook bij MARC verscheen Eugene Daniels, *A Protestant looks at the Catholic Church in Mission; Highlights of Church teaching since 1891* (1993, 44p.) De titel klopt niet. Het boekje bespreekt vooral de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie: 'een werkelijke doorbraak vanuit de clericale en imperialistische kerkleer van Trente. De kerk wordt voorgesteld als een nederige en dienende gemeenschap'. Johannes Paulus II komt er niet zo best van af. *Redemptoris Missio* wordt beoordeeld als 'wordy... Some of its language is not easily understood.'

Een heel ander geluid over Latijns Amerika is te horen in een door Mario Coolen vertaald en ingeleid boekje, *Terugkeer van de Goden: Indiaans geloof als uitdaging* (ISBN 90-70526-08-5; Solidaridad, Goedestraat 2 3572 RT Utrecht, f 6,-). Coolen stelt, dat de nieuwe aandacht voor Indiaans erfgoed nog maar het begin is van een lang proces: 'Wie had gehoopt dat Indianen en Afro-Amerikanen zouden juichen nu kerken schoorvoetend schuld bekennen, komt bedrogen uit. Met pijn ontdekken de kerken dat niet zij zelf, maar de slachtoffers het moment en de wijze van vergeving bepalen.' Op een bescheiden wijze worden hier enkele theologische brieven, maar vooral ook nieuw liturgisch materiaal aangedragen. Uit een geloofsbelijdenis van de Aymara's: 'Wij geloven in Maria. Juist zoals Pache Mama is zij voor ieder van ons een moeder. – Wij geloven in God die zich openbaart in de heilige bergen. Zij vormen onze bescherming...' (p. 56) Coolen heeft een rijke collectie van bijzondere documenten op een aantrekkelijke manier toegankelijke gemaakt.

Binnen de oecumenische wereld van Nederland hebben de Protestantse Molukse Kerken weliswaar een kleine, maar duidelijke aparte plaats. De **Commissie Contact Molukse en Nederlandse Kerken** heeft daarover verslag gedaan in een nota *Spiegel zijn voor elkaar* (26p.; De Horst 1, 3971 KR Driebergen; 03438-18532). De geschiedenis van deze groep wordt hier kort beschreven, als inleiding op een aantal beleidsvoornemens. De belangrijkste daarvan hebben betrekking op het verstevigen van de Molukse christenen als onderdeel van de groeiende groep van 'niet-inheemse

kerken' in Nederland. Zowel voor oecumenisch als voor missionair Nederland dienen zich hier belangrijke ontwikkelingen aan.

Karel Steenbrink

Internationale missiologische tijdschriften

Mission Studies, vol. X (1993) is een dubbelband van 270 blz. waarin bijna alles over de achtste conferentie van de IAMS, International Association of Mission Studies, 4-11 Augustus 1992 te Honolulu te vinden is, na de enkele referaten die al in het laatste nummer van 1992 stonden. Ana Langerak, de voorzitter van de nieuwe UNIT II van de Wereldraad, is er met vier uitvoerige bijbelstudies. Over het ontwakend lokaal zelfbewustzijn van Hawaii (boze tongen spraken over 'nationalisme', maar de raad van kerken staat helemaal achter hun streven) wordt uitvoerige informatie gegeven. De berichten uit de *workshops* geven het zeer brede werkterrein van de missiologie aan: theologische en exegetische studies, confrontatie en dialoog met ideologieën en religies, volksreligie, neokolonialisme en kapitalisme, positie van vrouwen, genezing. Traditionele kernwoorden uit de missiologie als 'kerkstichting en -uitbreiding' staan er niet. In dit oecumenische milieu kwam het woord kerk zelfs nauwelijks ter sprake. De deelnemerslijst toont, dat IAMS voornamelijk een gezelschap is uit de oude zendende landen. Dit ondanks de Indiër Amaladoss als voorzitter en Ana Langerak (tijdens de conferentie nog werkzaam in Midden-Amerika) als nieuwe vice-voorzitter.

De Engelstalige IAMS-conferentie is ook het thema van het Franstalige **Spiritus**, no. 131, mei 1993. Een algemeen beeld van de organisatie en een selectie uit een aantal werkgroepen worden hier vertaald. – No 132, sept. 1993 beschrijft onder het motto 'tekenen van hoop' aspecten van de ethiek en spiritualiteit van wereldwijde missie. De Dominicaanse pater Christian Duquoc zet de toon met een artikel over tekenen van hoop in kerk en missie. Enkele er van zijn: het afnemen van donderpreken, de openheid voor de minderheidsgroepen in onze maatschappij, voor niet-praktiserende, gescheiden gelovigen, homoseksuelen, de overweldigende verantwoordelijkheid, die in vele kerken door de leken wordt aanvaard.

Het **International Bulletin of Missionary Research** (oct. 1993; vol. 17/4) heeft als eerste thema de ondergeschikte plaats van de vrouw in de zendings-organisaties. Twee venijnige artikelen beschrijven, hoe groot de inzet van vele vrouwen in de zendingsgeschiedenis is geweest en hoe gering de waardering die zij kregen. Over de relatie tussen moslims en christenen schrijven Kenneth Cragg, David Kerr en Lamin Sanneh. De laatste

waarschuwt voor het gevaar om islamitisch fundamentalisme te simpel als een puur religieuze zaak te zien. In het algemeen is het eerder een gerechtvaardigde eis voor verbeteringen op het gebied van onderwijs, wetgeving, politieke vrijheid, economische en medische voorzieningen. Tijdens de IAMS bijeenkomst in Honolulu (Aug. 1992) zei de hoofdredacteur van het *Bulletin*, Gerald Anderson, dat de interreligieuze dialoog voor hem een kernvraag was voor de komende missiologie. Dat blijkt ook uit de inhoud van het blad sindsdien.

International Review of Mission no 326, april 1993, heeft als algemeen thema: *witnessing of context*. Deze context wordt in de meeste bijdragen niet gedefinieerd als een grote culturele traditie, maar eerder als een context op zeer beperkte schaal. Daniel bespreekt de pneumatologie van de Afrikaanse onafhankelijke kerken. Er zijn bijdragen over Australische aboriginals, religieus samenleven in Libanon, een verslag van een conferentie over Aziatische en Afrikaanse spiritualiteit en een over gezamenlijk getuigen, proselytisme en nieuwe vormen van gemeenschap. Bij het laatste komen vooral de problemen tussen orthodoxen, evangelikalen en katholieken in delen van de oude Sovjet Unie aan de orde. – No. [327] is een index van IRM over 1910-1990. Juist nu er geruchten gaan, dat de IRM zal opgaan in **The Ecumenical Review** (eerst nog?) een terugblik sinds de grote conferentie van Edinburgh.

Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft heeft twee Afrikaanse bijdragen. De eerste is van Ralph Tanner en Frans Wijsen over de kerk in het gebied van de Sukumastam, Noord-Tanzania. Zij constateren een voortgaande invloed van volksreligie. Ook al was het officieel beleid van de katholieke kerk om inculturatie 'toe te passen', in feite centralisatie was met een bureaucratische priesterschap een doorslaggevend element in de pastoraal. Jean Bonfils geeft een goed gedocumenteerde studie over de missiegeschiedenis van Bénin tussen 1906-1920. Er is een interessant document van een synode van Lyon uit 1907 waarin zaken als polygamie wel worden veroordeeld, maar waar ook zeer uitvoerig naar een gematigde toepassing van de harde regels wordt gezocht. Jacob Baumgartner schreef over Fray Toribio Motolinia (ca 1490-1569), een gespleten figuur tussen trouw aan de Spaanse geldingsdrang in Latijns Amerika en genegenheid voor de Indianen. Een zeer genuanceerd geluid temidden van harde pro of contra-herdenkingen van 500 jaar Columbus!

Karel Steenbrink

English summaries

New Relations

The work of Protestant and Catholic "missions" in the southern hemisphere has developed into independent churches and native dioceses, which continue to witness in countries that have become independent. What are the consequences of these developments for these "missions"? That is the first theme of this issue.

Jan van Butselaar describes some new structures in missions – the Council for World Mission in London, the United Mission in Wuppertal, Germany, and the so-called "Gwatt plan" of the Basel Mission. He asks whether these structures are in fact liberative and better instruments for mission than former ones, or if they simply cover up existing differences and economic injustices in the world.

Hans Roldanus reports that after twenty years of Protestant cooperation in the French speaking world, the CEVAA (Evangelical Community for Apostolic Action), continues to be an interesting experience of sharing resources, information and round-table decision-making. Frustrations do arise, but the CEVAA has proved to be a vital and viable body. Their admirable self-criticism has shown that the process of learning to act in community has been deeply influenced by the widening gap between the rich north and the disadvantaged south.

Eric Manhaeghe tells how the Belgian mission of the Fathers van Scheut has been converted into an intercultural mission institute by the contribution of Zairean, Philippine and Haitian fathers.

Jan van Capelleveen and Ype Schaaf explain what changes Bible societies have undergone. By dividing the world into four regions and delegating an important role in planning and decision-making to each region, they have developed from being dominated by Anglo-American perspectives to a "sharing" world organisation. In this new situation all Bible societies both give and receive.

These first articles show that Western organisational structures prevail. The question is raised as to whether this is inevitable, since, in any event,

western science, technology and economy are expanding globally.

In the background of new relations there is also a new understanding of the concept of "mission".

Dick Mulder discusses the view on mission advanced in the church order drafted by the United Protestant Church in the Netherlands, which is currently in the process of establishment.

The Orthodox theologian George Lemopoulos writes about the place of "mission and evangelism" in the restructured World Council of Churches. He observes that the view of mission has been broadened by emphasising that Christ is the reconciler of the whole "universe".

Following this are five examples of new relations between here and the former mission fields.

Within the framework of the project "Andersom" experts from the Third World have looked at the organisational structures and methods of Dutch missions and diaconal organisations. In connection with this the Indian Lutheran David Rajendran attempts to penetrate this more deeply in a theological way. Jan van Hezewijk has read the "Andersom" reports with a view to these theological reflections. Rajendran's conclusion is that the dreams (and nightmares) of people in the First, Second and Third Worlds are so interwoven that there can no longer be any talk of helpers here and receivers there. We all participate in the struggle for survival of the whole world and the birth of a new kingdom.

Jef Felix reports on a regrouping of 23 Roman Catholic NGO's in Asia that has been functioning for twenty years: the Asia Partnership for Human Development, whose ideal is a partnership among equals.

Henk Koetsier gives a report on Ecuform, an exchange between bases in Central Java and the Netherlands in the area of Industrial, Urban and Rural Mission.

Mario Coolen describes an exchange program between church groups in the Netherlands and Indian and Afro-American organisations in Latin America. The Dutch participants in this are *Missio*, *Vastenactie* and *Solidaridad* in cooperation with the World Diaconate Committee of the Reformed Church of the Netherlands. Coolen's contribution is entitled: "The Approach is a Small Flame of Hope".

Frans Loots reports on the exchange, on an equal basis, between the dioceses of Breda and Tehuantepec in the southern part of Mexico, which is inhabited by Indians.

Finally, Brother John makes a report on the way in the Taize brothers allow youth from the First, Second and Third Worlds to meet one another on a strictly equal basis.

Wereld en Zending is een oecumenisch tijdschrift voor missiologie en missionaire praktijk voor Nederland en België en wordt geredigeerd door een Nederlands-Belgische redactie.

Wereld en Zending beschrijft levenservaringen, ontwikkelingen en visies in kerken in de Derde Wereld. Deze ervaringen en visies worden vanuit het evangelie kritisch bekeken en geanalyseerd, steeds zoveel mogelijk in samenhang met soortgelijke ervaringen en visies in onze westerse landen.

Wereld en Zending gaat uit van de overtuiging, dat missionair engagement niet kan bestaan zonder inspanning voor een betere samenleving, bestrijding van onrecht, armoede en onvrede. Christenen moeten deze strijd voeren in dialoog met mensen van andere godsdiensten en levensovertuigingen.

Wereld en Zending wil zijn een ontmoetingsplaats voor mensen die zich beroepsmatig bezighouden met missionaire wetenschappen (in de Derde Wereld en in onze westerse landen) en voor mensen uit de missionaire praktijk. Praktijk en wetenschap hebben elkander nodig. In 'Wereld en Zending' proberen zij elkaar te begrijpen in verstaanbare taal.

Wereld en Zending wil ook een ontmoetingsplaats zijn van mensen die in landelijke en in plaatselijke gemeenten/parochies op het terrein van missie/zending, werelddiakonaat en ontwikkelingssamenwerking een inspirerende taak hebben in begeleiding, bewustwording, bezinning en actie.

Wereld en Zending

GEPLAND VOOR 1994

- Wereldwijde woede, een nummer van en over vrouwen
- De missionaire functie van de taal
- Varia-nummer

Onderstaande losse nummers te bestellen bij het administratie-adres: uitgeverij Kok, Postbus 130, 8260 AC Kampen, tel. 05202-92414.

- Evangelisatie in Oost-Europa (1993/4)
- Reflectie op de missionaire praktijk (1993/3)
- Zwarte christenen in Nederland en België (1993/2)
- Varia Wereldwijd (1993/1)
- Christenen, moslims en Europa (1992/4)
- Het recht om Afrikaan te zijn (1992/3)
- Het missionaire geheim van het pentecostalisme (1992/2)
- Missionair Europa na 500 jaar (1992/1)
- Geloven in Latijns Amerika, na 500 jaar (1991/4)
- Canberra/Columbus 1492-1992 (1991/3)
- Over zending en uitzending (1991/1)

(Prijs incl. verzendkosten)